KORENDIJK - STRIENEMONDE

SOCIAAL-ECONOMISCHE SCHETS VAN EEN RUILVERKAVELINGSGEBIED IN DE HOEKSCHE WAARD

Verslagen
No. 186

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
DEN HAAG
21 JUNI 1967
BIBLIOTHEEK

Juni 1967

andbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - 's-Gravenhage - Tel. 61.41.61

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN		4
WOORD VOORAF		7
INLEIDING		9
HOOFDSTUK I	ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN	10
	§ 1. Bevolking	10
	§ 2. Veranderingen in de samenstelling van de beroepsbevolking	12
	§ 3. Werkgelegenheid en forensisme	14
HOOFDSTUK II	ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	17
	§ 1. Hoofd- en nevenberoepen van de geregistreerden	17
	§ 2. Bedrijfsgroottestructuur	19
	§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden	23
	§ 4. Verkaveling	24
	§ 5. Eigendom en pacht	25
HOOFDSTUK III	DE AGRARISCHE BEDRIJVEN	27
	§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype	27
	§ 2. Akkerbouw	27
	§ 3. Veehouderij	29
	§ 4. Fruitteelt en overige tuinbouw	31
	§ 5. Arbeidsbezetting	34
	§ 6. Mechanisatie	37
	§ 7. Bedrijfsuitkomsten	38
HOOFDSTUK IV	ENKELE AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN	40
	§ 1. De bedrijfshoofden	40
	§ 2. Opvolging op en vrijkomen van bedrijven	41
SAMENVATTING		44

LIJST VAN BIJLAGEN

		Blz.
1	Verloop van de bevolking sinds 1910	48
2	Geboorten- en vestigingsoverschotten	49
3	Bevolking naar wijken	50
4	Enige gegevens per wijk	51
5	Mannelijke beroepsbevolking naar bedrijfstak	52
6	Mannelijke agrarische beroepsbevolking	53
7	Ter plaatse gevestigde bedrijven met minstens 10 man personeel	54
8	Woonforensen naar woon-, werkgemeente en bedrijfstak	55
9	Werkforensen naar werk-, woongemeente en bedrijfstak	56
10	De ontwikkeling van de werkgelegenheid ter plaatse en de uitgaande pendel	57
11	Telplichtige geregistreerden in het blok in 1966	58
12	Agrariërs naar deelgebied, bedrijfsgrootte en bedrijfstype	59
13	Nevenberoepen van de B- en hoofdberoepen van de C-geregistreerden	60
14	Geregistreerden in groep D	61
15	De speciale bedrijven in het blok	62
16	De ontwikkeling van het aantal grondgebruikers naar grootteklasse	63
17	Ontwikkeling in de deelgebieden sedert 1960	64
18	Wijzigingen in het aantal geregistreerden sedert 1960	65
19	Verdwenen geregistreerden in de periode 1960-1966	66
20	Nieuw-geregistreerden in de periode 1960-1966	67
21	Overdrachten in de periode 1960-1966	68
22	Verkaveling	69
23	Ontwikkeling in de rechtsvorm van het grondgebruik	70
24	Eigendom en pacht	71
25	Ontwikkeling van het grondgebruik	72
26	Grondgebruik	73
27	Ontwikkeling van het bouwlandgebruik	74
28	Bouwlandgebruik	75
29	Weiderundvee	76
30	Melkkoeien	77
31	Ontwikkeling van de melkveehouderij	78
32	Graslandgebruik en melkveehouderij	79
33	Schapen	80
34	Fok- en mestvarkens	81
35	Pluimvee	82
36	Ontwikkeling van de tuinbouwteelten	83
37	Het areaal aan hardfruit op de bedrijven	84
38	Ontwikkeling van de hardfruitteelt	85
39	Waardering en leeftijd van de hardfruitaanplant	86
40	Ontwikkeling van de arbeidsbezetting op de bedrijven	87

		Blz.
41	Arbeidsbezettingstypen	88
42	Vaste arbeiders op de bedrijven	89
43	Vergelijking van het aantal vaste arbeiders op de bedrijven in 1960 en 1966	90
44	Leeftijd van de vaste arbeiders	91
45	Het gebruik van landbouwtrekkers op de bedrijven	92
46	Het gebruik van een eigen combine	93
47	De graanoogst	94
48	Het rooien van aardappelen en bieten	95
49	Machinaal zaaien, poten en planten	96
50	Het transport	97
51	Bedrijfsuitkomsten	98
52	Leeftijd van de bedrijfshoofden	99
53	Landbouwonderwijs	100
54	Bedrijfsopvolging	101
55	Structureel aflopend grondgebruik	102
56	Fruitteeltvakscholing van vermoedelijke opvolgers	103

WOORD VOORAF

De Cultuurtechnische Dienst verzocht in juli 1966 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van het ruilverkavelingsgebied "Strienemonde". Naderhand werd overeengekomen het aangrenzende ruilverkavelingsgebied "Korendijk" als deelgebied in deze schets te betrekken, aangezien waarschijnlijk beide ruilverkavelingsgebieden zouden worden samengevoegd. Het totale gebied van deze twee ruilverkavelingen, dat ca. 8600 ha groot is, omvat praktisch de gehele gemeenten Goudswaard, Piershil, Nieuw-Beijerland, Zuid-Beijerland en Numansdorp (uitgezonderd het eiland Tiengemeten en enkele zuidelijke polders in Numansdorp) en enkele polders in de gemeente Klaaswaal.

Van de gegevens uit deze schets - een uitwerking van en een toelichting op de bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied - maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de voorbereidingswerkzaamheden voor de ruilverkaveling en de samenstelling van het rapport ex art. 34 van de Ruilverkavelingswet.

Dit verslag is uitgebracht door de afdeling Streekonderzoek.

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, juni 1967 (Dr. A. Maris)

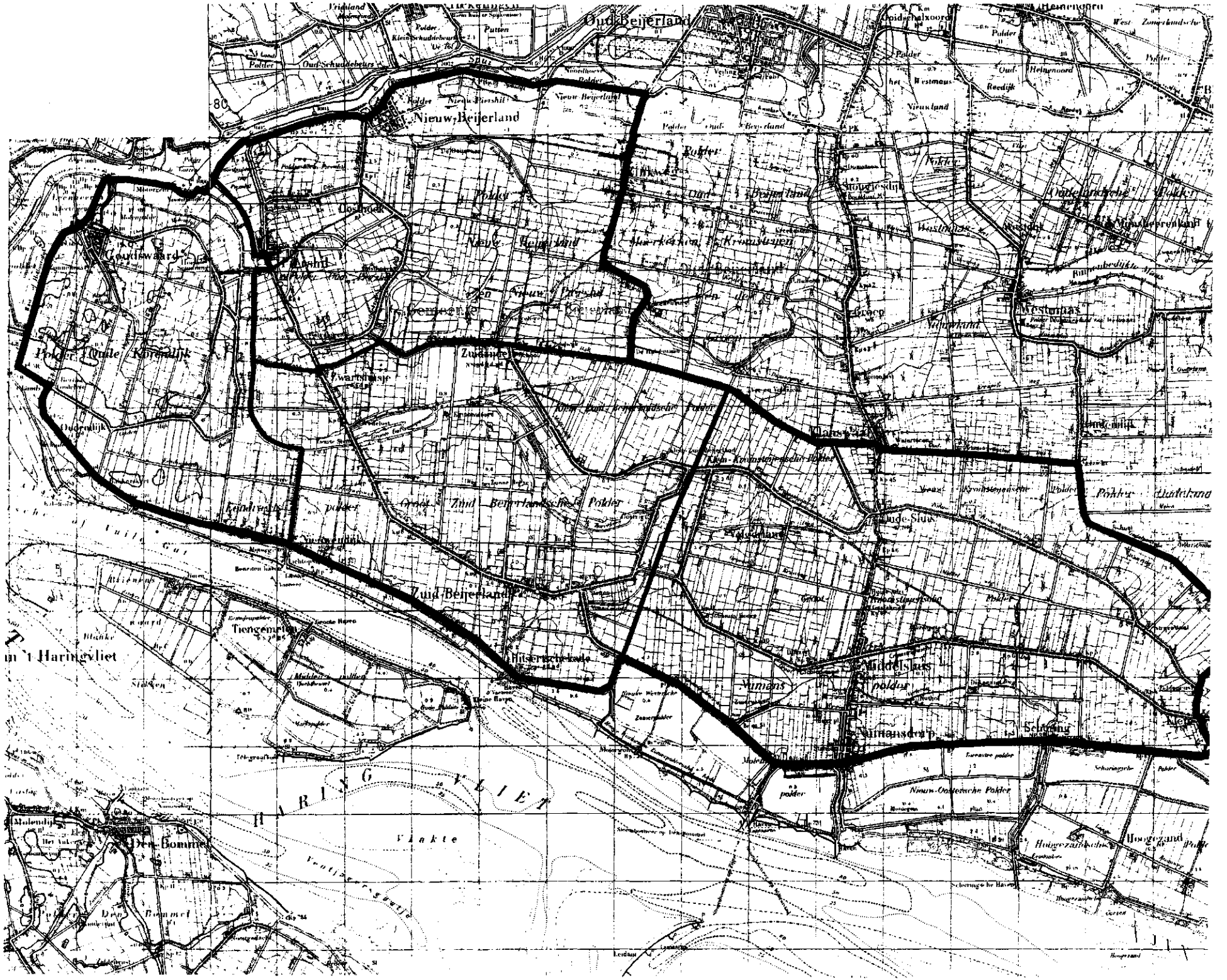
Oud-Beijerland
Nieuw-Beijerland
Goudswaard
Zuid-Beijerland
Tiengemeten
Hoogezand
Westmaas
Klaas
Andelslaas
Numansdorp
Schoring
Den Bommel
Oude-Sluis
Zwartewaal
Oudendijk
Heinenoord
Oude-Heinenoord
Reeuwijk
Nieuwland
Westmaas
Groep
Zuid-Beijerland
Hitsertschekade
Nieuw-Oosterische Polder
Polder
Vinkte
Haringvliet

INLEIDING

Deze sociaal-economische schets geeft een beschrijving van de in voorbereiding zijnde ruilverkaveling "Korendijk-Strienemonde" (± 8600 ha). Het gebied ligt in de Hoeksche Waard en omvat praktisch de gehele gemeenten Goudswaard, Piershil, Nieuw-Beijerland, Zuid-Beijerland en Numansdorp en enkele polders van de gemeente Klaaswaal. Op de kaart 1) is de begrenzing van het blok (de twee ruilverkavelingsgebieden te zamen) aangegeven en de in overleg met de Cultuurtechnische Dienst gemaakte onderverdeling in een 4-tal deelgebieden aangebracht, namelijk:

I Korendijk (gemeente Goudswaard)
II Piershil en Nieuw-Beijerland
III Den Hitsert (gemeente Zuid-Beijerland)
IV Cromstrijen (gemeente Numansdorp en een deel van de gemeente Klaaswaal)

Het gebied bestaat sterk overwegend uit zeer jonge zeekleigronden, uitstekend geschikt voor de teelt van een grote variatie aan gewassen. Slechts de ruilverkaveling Korendijk omvat gedeeltelijk gronden, waarvan het gebruik meer beperkt is. In dit in hoofdzaak akkerbouwgebied ontwikkelt zich een areaal aan moderne fruitaanplant.

Het gebied ondergaat een toenemende invloed van de bedrijvigheid in en om Rotterdam. Ten behoeve van betere verbindingen met de Randstad Holland is er een hoofdverkeersweg in noord-zuidrichting doorheen gelegd. Plannen tot een gemeentelijke herindeling van de Hoeksche Waard hebben geleid tot een opdracht door de gemeenten tot een onderzoek naar de wenselijkheid hiervan en de manier waarop die eventueel tot stand zou moeten komen.

Als basis voor deze sociaal-economische schets heeft in hoofdzaak statistisch materiaal gediend, bestaande uit:

a. individuele gegevens van alle in het blok wonende geregistreerden, voor zover telplichtig bij de landbouwtellingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek, en wel uit de Meitellingen 1960, 1966 en de Decembertelling 1965;
b. per gemeente beschikbare gegevens uit de Algemene volkstelling 1960, de Volks- en beroepstelling 1947 en andere landbouwtellingen.

Dank zij de medewerking van gemeentelijke instanties en particulieren zijn, uitgaande van eerdergenoemd materiaal, nadere informaties verkregen ten behoeve van de verslaggeving.

---

1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst; reproductie van het kaartfragment is verboden.

HOOFDSTUK I

ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN

Daar de begrenzing van het ruilverkavelingsgebied niet geheel samenvalt met gemeentegrenzen, is het niet mogelijk over de omvang, samenstelling en het historische verloop van de bevolking en de beroepsbevolking in het blok exacte cijfers te geven. Alleen de gemeente Piershil ligt geheel in het blok, Goudswaard en Zuid-Beijerland geheel, op het tot beide gemeenten behorende eiland Tiengemeten na (met ± 150 bewoners) en Nieuw-Beijerland, met uitzondering van een klein deel ten noorden van de Ruiseweg. Van de gemeente Numansdorp ligt eveneens een klein deel niet in het blok, namelijk de polders ten zuiden van de Numanspolderse dijk. Van de gemeente Strijen wonen enkele inwoners (bij De Klom) in het blok, van Klaaswaal de bewoners van de polders Klein-Cromstrijen en Nieuw-Cromstrijen.

Een beschrijving van de sociaal-economische aspecten is gebaseerd op de gemeentelijke gegevens van de gemeenten Goudswaard, Piershil, Nieuw-Beijerland, Zuid-Beijerland en Numansdorp.

§ 1. Bevolking (bijlagen 1 t/m 4)

Numansdorp heeft met ruim 4800 verreweg de meeste inwoners, Piershil met nog geen 1000 de minste. De ontwikkeling van het aantal inwoners is in de vijf gemeenten niet parallel verlopen. Het aantal inwoners van Zuid-Beijerland en Nieuw-Beijerland is praktisch sedert de oorlog gelijk gebleven (en kleiner dan in de jaren dertig), tegen een toeneming voor Numansdorp en Piershil van 11 à 12%. De ontwikkeling in de laatstgenoemde gemeenten verloopt nagenoeg gelijk aan die voor de gehele Hoeksche Waard; de ontwikkeling in Goudswaard houdt praktisch het midden tussen die in Zuid- en Nieuw-Beijerland enerzijds en Numansdorp en Piershil anderzijds.

Grafiek 1

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL INWONERS

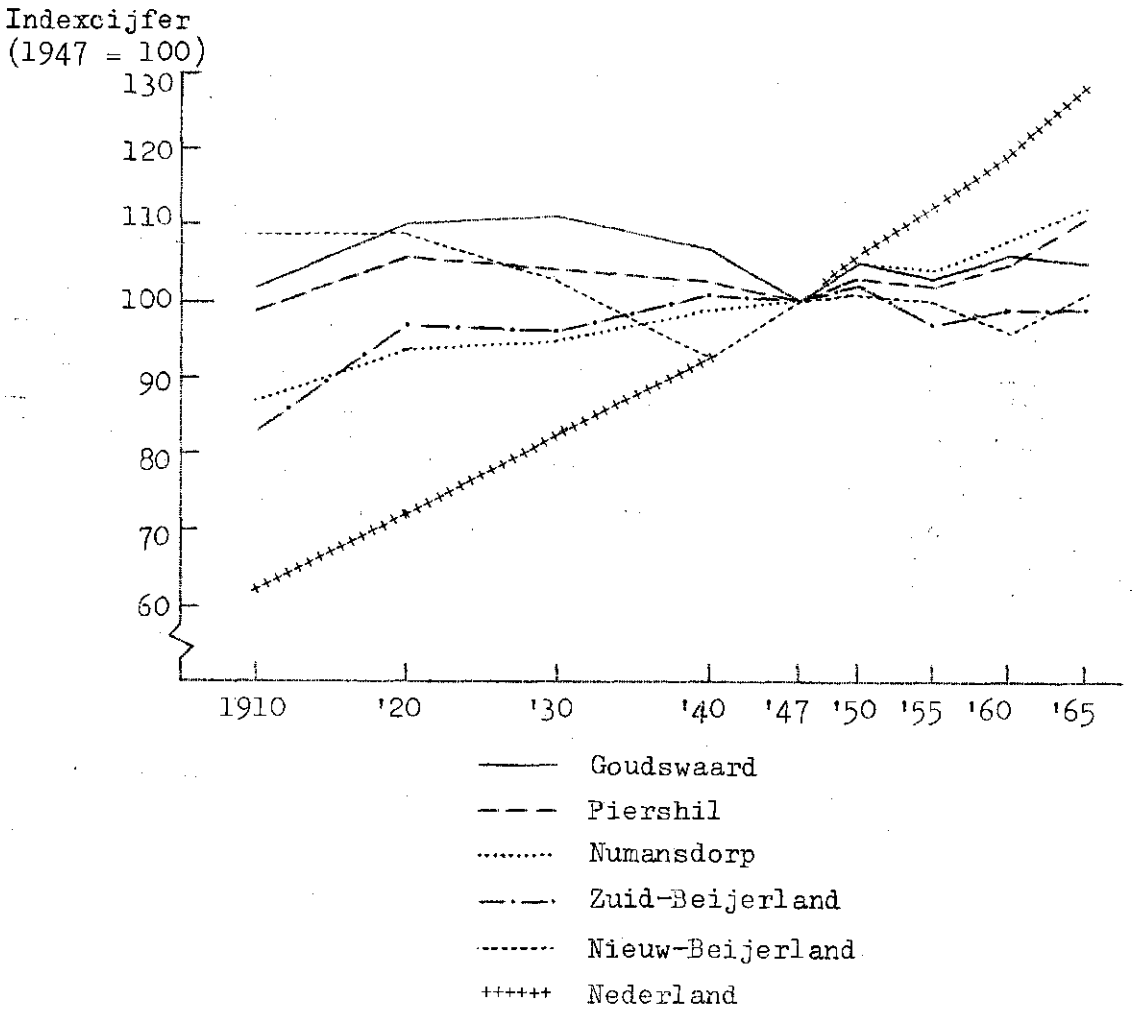

Het verloop van de bevolking in de gemeenten in het blok werd steeds sterk beïnvloed door vertrekoverschotten. In Goudswaard en Zuid-Beijerland bleek ook in de laatste jaren het aantal inwoners dat vertrok groter dan het aantal dat zich in de gemeente vestigde. In Numansdorp, de grootste gemeente in deze omgeving, is geleidelijk aan het vertrekoverschot aan het verdwijnen en is er praktisch een evenwicht ontstaan tussen vertrek en vestiging. Naarmate men door snelverkeer op steeds grotere afstanden kan gaan werken, zijn vestiging en vertrek minder een aanwijzing voor de werkgelegenheid ter plaatse en meer van de woningruimte.

Het feit dat nieuwbouw vaak geconcentreerd wordt in de grotere kernen heeft tot gevolg dat het aantal inwoners in de qua aantal wonenden grotere kernen in het algemeen toeneemt ten koste van de kleinere en in deze laatste het aantal wonenden overwegend afneemt, zoals in Oudendijk, Zuidzijde, Schuring en Schenkeldijk. Kernen in het blok met minstens 1000 inwoners zijn de dorpen Nieuw-Beijerland, Zuid-Beijerland em Numansdorp.

Ongeveer driekwart van de bevolking in het gebied behoort tot de z.g. rechtzinnige richting in de Nederlandse Hervormde Kerk. Het overige deel is praktisch geheel kerkelijk gereformeerd.

§ 2. Veranderingen in de samenstelling van de beroepsbevolking (bijlagen 4 t/m 6)

Terwijl de totale bevolking in de vijf gemeenten in de periode 1947-1960 met 3% vermeerderde, nam de mannelijke beroepsbevolking met 5% af. De vergelijkbare cijfers voor geheel Nederland laten een toeneming van de bevolking zien van 19% en een toeneming van de mannelijke beroepsbevolking van 17%. De tegenstelling tussen de toeneming van de bevolking en de afneming van de beroepsbevolking is voor een groot deel het gevolg van de relatief grote vertrekoverschotten. Hierdoor is een zekere veroudering van de bevolking ontstaan. Alleen in Numansdorp nam - overigens bij een bevolkingstoename van 8% - de mannelijke beroepsbevolking qua aantal praktisch niet af.

Tabel 1

ONTWIKKELING BEVOLKING EN BEROEPSBEVOLKING

	Index (1947=100)		
	bevolking		mannelijke beroepsbevolking
	1960	1966	1960
Goudswaard	106	105	92
Piershil	105	111	91
Nieuw-Beijerland	96	101	95
Zuid-Beijerland	99	99	91
Numansdorp	108	112	99
5 gemeenten	103	106	95
Nederland	119	129	117

De beroepenstructuur van de mannelijke beroepsbevolking heeft zich na de oorlog sterk gewijzigd. Het aandeel van de landbouw nam zeer sterk af, dat van de nijverheid (bouwnijverheid, industrie en ambachten) sterk toe. In 1947 was in alle vijf gemeenten te zamen 58% van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam (in Goudswaard en Piershil zelfs twee derde), in 1960 nog 36% en in 1966 volgens een raming niet meer dan 28%.

Tabel 2

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL IN DE LANDBOUW WERKENDEN

	Aantal inwoners in 1966	Percentage van de mannelijke beroepsbevolking dat in de landbouw werkte in		
		1947	1960	1966 1)
Goudswaard	1429	66	46	35
Piershil	968	66	40	29
Nieuw-Beijerland	1747	52	29	20
Zuid-Beijerland	2584	62	39	32
Numansdorp	4837	53	33	25
5 gemeenten	11565	58	36	28

1) Raming.

De vermindering van het aandeel van de in de landbouw werkenden in de totale beroepsbevolking is het sterkst geweest in de gemeente Piershil. Momenteel is alleen nog in Goudswaard ruim een derde van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam, terwijl dit in Nieuw-Beijerland reeds niet meer dan een vijfde is. In Numansdorp, waar ongeveer 42% van de totale bevolking in de vijf gemeenten woont, werkt momenteel nog ongeveer een kwart van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw.

Tabel 3

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL IN DE LANDBOUW WERKENDEN NAAR CATEGORIE

5 gemeenten totaal	Aantal in			Index (1947=100)	
	1947	1960	1966 1)	1960	1966 1)
Inwoners	10832	11188	11565	103	107
Van wie: agrariërs	2115	1234	968	58	46
zelfst. agrariërs	517	453	439	88	85
meew. zoons	176	77	64	44	36
landarbeiders	1422	704	465	50	33

1) Raming.

De sterke afneming van het deel van de plaatselijke bevolking dat in de landbouw werkt, wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de grote aantallen voormalige landarbeiders die van beroep veranderden. Het aantal zelfstandige agrariërs nam slechts gering af, dat van meewerkende zoons op de bedrijven nam vóór 1960 sterk af, maar recentelijk is deze vermindering afgenomen. De sterke vermindering van het aantal landarbeiders zette zich ook na 1960 voort. Waren er in 1947 gemiddeld per bedrijf bijna 3 landarbeiders, momenteel is er gemiddeld per bedrijf ongeveer 1 landarbeider.

§ 3. Werkgelegenheid en forensisme (bijlagen 7 t/m 10)

Na een afneming van de mannelijke beroepsbevolking in de 5 gemeenten in het blok in de periode 1947-1960 (met 5%), is door de meest recente periode (1960-1966) een toeneming te ramen, waardoor momenteel het aantal ter plaatse wonende mannelijke beroepspersonen ongeveer gelijk is aan dat in 1947. In Numansdorp overtreft het dit aantal (met ± 3%) en in Zuid-Beijerland, Goudswaard en Piershil is het nog steeds lager dan vlak na de oorlog.

In de vorige paragraaf bleek reeds dat het aantal buiten de landbouw werkzame mannen zeer sterk is gestegen. In 1947 waren dat er in de 5 gemeenten 1550, in 1960 2246 en voor 1966 is dit te ramen op 2617, wat neerkomt op resp. 42%, 64% en 72% van de mannelijke beroepsbevolking. Gezien dit percentage is het duidelijk, dat het plattelandskarakter 1) van de samenleving ter plaatse sterk is gaan verminderen en is b.v. in Zuid-Beijerland, waar reeds 80% van de beroepsbevolking buiten de landbouw werkt, nauwelijks nog van een agrarisch bepaalde plattelandssamenleving sprake.

De niet-agrarische werkgelegenheid ter plaatse is beperkt. In 1960 werden er in de 5 gemeenten te zamen niet meer dan 7 niet-agrarische bedrijven geteld met minstens 10 man personeel, waarvan 6 industriële vestigingen, verspreid over de gemeenten. De grootste niet-agrarische werkgelegenheid bieden de z.g. verzorgende beroepen en de landbouw-verwante beroepen. Industriële vestigingen, ook van kleinindustrie, komen niet voor in Goudswaard en Zuid-Beijerland. In Piershil kan als zodanig worden vermeld een bedrijf dat gespecialiseerd is in molenbouw (windmolens, polder- en rioolgemalen), in Nieuw-Beijerland een metaalwarenfabriek en een scheepsreparatie- en -constructiebedrijf. In Numansdorp is naast enige kleinindustrie van betekenis (sedert kort is er een nieuwe werkplaats gevestigd voor reparatie van landbouwmachines, die aan een 30 à 40 man werk biedt) het organisatorische centrum gevestigd van de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen (grootgrondgebied)

---

1) Volgens de normen van het C.B.S. bij de verdeling van de bevolking naar urbanisatiegraad van de gemeenten.

Tabel 4

ONTWIKKELING BEROEPSBEVOLKING EN WERKGELEGENHEID TER PLAATSE

		Aantallen in		
		1947	1960	1966 1)
Goudswaard	beroepsbevolking 2)	462	424	441
	werkgelegenheid 3)	464	271	234
Piershil	beroepsbevolking	299	273	287
	werkgelegenheid	357	199	172
Nieuw-Beijerland	beroepsbevolking	555	526	556
	werkgelegenheid	444	322	285
Zuid-Beijerland	beroepsbevolking	882	802	813
	werkgelegenheid	846	537	487
Numansdorp	beroepsbevolking	1467	1455	1518
	werkgelegenheid	1485	870	797
5 gemeenten	beroepsbevolking	3665	3480	3615
	werkgelegenheid	3596	2199	1975

1) Raming. 2) Mannelijke ter plaatse wonende beroepsbevolking.
3) Werkgelegenheid ter plaatse.

Was omstreeks 1947 de plaatselijke werkgelegenheid nog praktisch gelijk aan het aantal ter plaatse wonende beroepspersonen, omstreeks 1960 was deze reeds verminderd tot 63% en momenteel is deze te ramen op niet meer dan ± 55% van het aantal beroepspersonen.

Het aantal mannen dat van buiten de gemeenten er ging werken, liep in de periode 1947-1960 sterk terug. Voor de gemeenten Piershil en Numansdorp was de z.g. inkomende pendel in 1947 zelfs omvangrijker dan de z.g. uitgaande pendel. In 1960 kwamen reeds niet meer dan enkele tientallen mannen van elders in elk van de vijf gemeenten werken, hoofdzakelijk in de landbouw tegen een veelvoud dat vanuit de vijf gemeenten elders ging werken, sterk overwegend in de nijverheid. Een meerderheid van hen gaat in de Rotterdamse agglomeratie werken; in 1960 waren dat er uit de vijf gemeenten te zamen reeds 579, van wie 243 uit Numansdorp. Sedertdien is deze op Rotterdam en omgeving gerichte pendel vanuit het onderhavige gebied nog sterk toegenomen.

Tabel 5

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL WERKFORENSEN UIT DE GEMEENTEN IN HET BLOK

Woongemeente	Aantal mannen dat elders gaat werken in			Percentage van de mannelijke beroepsbevolking dat elders gaat werken in		
	1947	1960	1966 1)	1947	1960	1966 1)
Goudswaard	50	178	232	11	42	53
Piershil	40	113	154	13	41	54
Nieuw-Beijerland	169	247	314	30	47	56
Zuid-Beijerland	127	296	357	14	37	44
Numansdorp	175	633	781	12	44	51

1) Raming.

Voor de gemeenten Goudswaard, Piershil, Nieuw-Beijerland en Numansdorp heeft de toeneming van het aantal elders werkenden in de jaren na 1960 tot gevolg gehad, dat een meerderheid van de mannelijke beroepsbevolking buiten de woongemeente gaat werken. Slechts in Zuid-Beijerland is dit niet het geval. Voor de vijf gemeenten te zamen - die nagenoeg de gehele bevolking van het ruilverkavelingsgebied omvatten - is het aantal ter plaatse wonende mannelijke beroepspersonen dan ook belangrijk groter geworden dan het aantal ter plaatse werkende mannen. Dit verschil is toegenomen van 69 in 1947 tot 1281 in 1960 en tot ± 1640 in 1966. Dit betekent dat momenteel ongeveer de helft van de plaatselijke mannelijke beroepsbevolking een werkkring heeft buiten het gebied.

HOOFDSTUK II

ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

Als basis voor het statistische materiaal zijn gebruikt de individuele gegevens van de landbouwtellingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek, namelijk de landbouwtellingformulieren van mei 1966 en mei 1960 van alle in het ruilverkavelingsgebied wonende telplichtige 1) geregistreerden.

§ 1. Hoofd- en nevenberoepen van de geregistreerden (bijlagen 11 t/m 15)

Uit de omschrijving van de normen waaraan voldaan moet zijn om telplichtig te zijn, blijkt reeds direct, dat slechts een deel van de telplichtigen als zelfstandig agrariër is te beschouwen. Voor een aantal van hen is het grondgebruik en/of het houden van vee niet meer dan een nevenbedrijvigheid, als bijverdienste of als vrijetijdsbesteding. Zoals gebruikelijk zijn de telplichtige geregistreerden op grond van informaties van plaatselijk goed georiënteerde personen ingedeeld in de beroepsgroepen:

A - zelfstandige agrariërs zonder nevenberoep;
B - zelfstandige agrariërs met een nevenberoep dat minder dan de helft van de arbeidstijd vereist;
C - niet-agrariërs of niet-zelfstandige agrariërs met grondgebruik en/of veehouderij. In deze groep wordt minder dan de helft van de tijd aan datgene waarvoor men geregistreerd is besteed;
D - rustende agrariërs, niet-agrariërs en personen zonder beroep, die nog enig grondgebruik en/of vee aanhouden;
S - speciale dan wel afwijkende bedrijven uit de A- en B-groepen. Een restgroep waar de bedrijfsvoering dan wel het bedrijfsplan sterk afwijkt van het in de streek gangbare patroon.

In tabelvorm is een verdeling gegeven van het totale aantal van 671 telplichtige geregistreerden in het blok naar beroepsgroep, grootteklasse van de bedrijven en naar deelgebieden.

---

1) Telplichtig zijn degenen, die in de land- en tuinbouw geheel of gedeeltelijk een bestaan vinden en:
- minstens 1 ha cultuurgrond in gebruik hebben;
- dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenen, ongeacht de grootte;
- dan wel minstens 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of minstens 51 kippen of eenden houden.

Tabel 6

OVERZICHT VAN DE GEREGISTREERDEN

	Aantal geregistreerden in 1966					
	totaal	in de beroepsgroep				
		A	B	C	D	S
< 1 ha	255	5	-	159	86	5
1-3 ha	86	20	5	37	21	3
3-5 ha	49	26	4	16	3	-
5-10 ha	59	37	6	9	3	1
10-20 ha	58	49	4	5	-	-
20-30 ha	56	44	10	1	1	-
30-50 ha	65	63	1	1	-	-
≥ 50 ha	46	46	-	-	-	-
Alle geregistreerden	671	289	30	229	114	9
Korendijk	62	33	6	16	7	-
Piershil-N.B.	124	63	4	42	14	1
Den Hitsert	124	64	5	26	26	3
Cromstrijen	361	129	15	145	67	5

Van de 671 geregistreerden heeft 38% minder dan 1 ha cultuurgrond in gebruik, onder wie enkele A- en B-geregistreerden. Ruim de helft van de geregistreerden behoort tot de C- en D-groepen en er zijn vrijwel geen z.g. speciale bedrijven. Het grondgebruik in de C- en D-groepen blijft doorgaans beperkt tot minder dan 1 ha. Ruim de helft van de geregistreerden in de deelgebieden Korendijk, Piershil-N.B. en Den Hitsert is agrariër (behoort tot de A- en B-groepen); in Cromstrijen is dit aanzienlijk minder (40%), hier is het aantal C- en D-grondgebruikers relatief zeer groot.

Niet meer dan 4% van de geregistreerden behoort tot de B-groep (zelfstandig agrariër met een nevenberoep). Aangezien de B-geregistreerden de meeste arbeidstijd aan het eigen agrarische bedrijf besteden, zijn in het vervolg de A- en B-geregistreerden te zamen "agrariërs" genoemd. De nevenberoepen van de B-geregistreerden zijn in het algemeen nauw verwant aan de landbouw (de helft van hen is b.v. er loonwerker bij), in tegenstelling tot het hoofdberoep van de C-geregistreerden. Vooral C-geregistreerden die maar amper telplichtig zijn, hebben sterk overwegend niet-agrarisch-gebonden hoofdberoepen. Ruim de helft van de 229 C-geregistreerden in het blok is bouwvakarbeider, industriearbeider, transportarbeider of grondwerker en nog geen vijfde landarbeider.

De D-geregistreerden zijn merendeels rustende boeren of voormalige landarbeiders; degenen in deze groep die minstens 3 ha in gebruik hebben zijn uitsluitend rustende boeren. De kleine groep z.g. speciale bedrijven bestaat uit enkele pluimveehouders en kalvermesters, een varkensfokker, een nertsfokker, een bloembollenkweker en een fruitbedrijf zonder natuurlijk bedrijfshoofd.

§ 2. Bedrijfsgroottestructuur (bijlagen 11, 12, 16 en 17)

De globale ontwikkeling van de bedrijfsgroottestructuur in het blok sedert het verre verleden, is te volgen aan de hand van gemeentelijke cijfers. De periode 1910-1965 kan hierbij in drieën worden onderscheiden. De eerste periode loopt tot omstreeks 1947 en wordt gekenmerkt door een toeneming van het totale aantal bedrijven, een sterke toeneming van het aantal kleine tot zeer kleine bedrijven en een vermindering van het aantal grote tot zeer grote bedrijven. Dit laatste is mede een gevolg geweest van het uiteenvallen van grote bedrijven bij de opvolging door meer dan één opvolger (splitsing).

Na 1947 is er een kentering in deze ontwikkeling gekomen. De tweede periode (1947-1960) kenmerkt zich door een - weliswaar geringe - vermindering van het totale aantal bedrijven, een relatief sterke vermindering van het aantal zeer kleine bedrijven (kleiner dan 5 ha), een geringe toeneming van het aantal bedrijven van 5 tot 10 ha en van 10 tot 20 ha en een ongeveer gelijk-blijven van het aantal bedrijven van minstens 20 ha.

Tabel 7

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL BEDRIJVEN NAAR GROOTTEKLASSE

Jaar	Index aantal bedrijven (1947=100) van ≥ 1 ha											
	totaal		1-5 ha		5-10 ha		10-20 ha		20-50 ha		≥ 50 ha	
	5 g.[1]	H.W.[2]	5 g.	H.W.	5 g.	H.W.	5 g.	H.W.	5 g.	H.W.	5 g.	H.W.
1910	84	76	63	64	82	67	115	68	76	82	150	164
1930	101	89	85	81	120	88	141	89	83	92	139	130
1947	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1950	95	94	91	94	89	89	104	93	98	95	100	100
1955	93	93	84	90	95	92	100	99	97	93	107	105
1960	92	93	80	88	103	94	102	102	93	93	109	107
1965	86	87	64	75	90	89	122	103	103	98	98	93

1) In de 5 gemeenten. 2) In de Hoeksche Waard.

De derde periode is de meest recente periode, gekenmerkt door een versnelde vermindering van het totale aantal bedrijven, in het bijzonder van het aantal zeer kleine bedrijven. Deze periode is vooral van betekenis omdat blijkt, dat de gesignaleerde toeneming van het aantal minder kleine bedrijven (van 5 tot 10 ha) sedert omstreeks 1950 eerst na 1960 is veranderd in een vermindering van het aantal bedrijven van deze grootte.

Uit een vergelijking met de gegevens over de gehele Hoeksche Waard blijkt, dat de vermindering van het aantal klein-grondgebruikers (met 1 tot 5 ha) zich in het ruilverkavelingsgebied sneller aan het voltrekken is dan in andere delen van de Hoeksche Waard.

Grafiek 2

BEDRIJFSGROOTTESTRUCTUUR

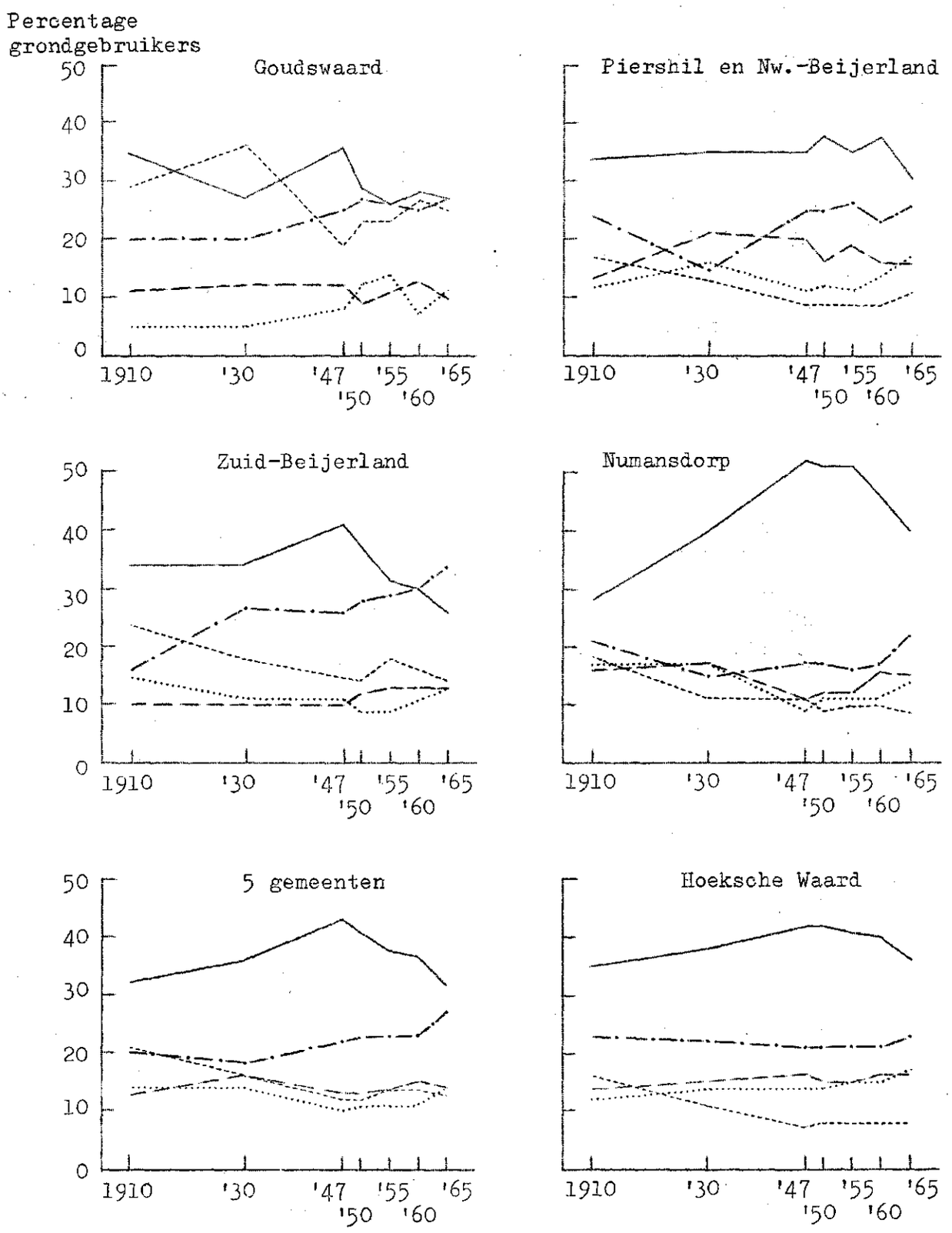

Over de laatstgenoemde periode (sedert 1960) zijn exacte gegevens over de ontwikkeling in het blok als zodanig beschikbaar. Het aantal agrariërs (A- en B-bedrijfshoofden) verminderde in deze periode van 6 jaar met 10%. Naar grootteklasse van de bedrijven blijken er grote verschillen te bestaan. Enerzijds nam het aantal qua oppervlakte kleine tot zeer kleine bedrijven sterk af (van 5 tot 10 ha met 23% en kleiner dan 5 ha met 30%), anderzijds was er ook een - zij het minder sterke - teruggang in het aantal grote tot zeer grote bedrijven (van 50 tot 70 ha met 14%). Slechts het aantal bedrijven van 20 tot 30 ha nam belangrijk toe (met een kwart), het aantal in de grootteklasse 10 tot 20 ha en 30 tot 50 ha bleef nagenoeg gelijk.

Tabel 8

ONTWIKKELING IN HET BLOK VAN HET AANTAL AGRARISCHE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven		Percentage bedrijven	
	1960	1966	1960	1966
< 5 ha	87	60	24	19
5-10 ha	56	43	16	13
10-20 ha	52	53	15	17
20-30 ha	43	54	12	17
30-50 ha	63	64	18	20
50-70 ha	43	37	12	12
≥ 70 ha	10	8	3	2
Totaal	354	319	100	100

Het sterkst verminderde het aantal bedrijven van agrariërs in het deelgebied Piershil-Nieuw-Beijerland (met 21%); in het deelgebied Korendijk daarentegen nam het niet af. De vermindering van het aantal overige geregistreerden (C- en D-geregistreerden) is in Cromstrijen relatief zowel als absoluut het sterkst geweest; het aantal C-geregistreerden verminderde er met 50 tot 145 in 1966.

Uit een overzicht van de bedrijfsoppervlakte van de agrarische bedrijven blijkt, dat deze uiteenloopt van enkele hectaren tot bedrijven van om en nabij 100 ha. Het ligt voor de hand dat, om een bestaan te vinden op het bedrijf, in vele gevallen in het bedrijfsplan rekening is gehouden met de beschikbare bedrijfsoppervlakte. Dit is reden geweest de bedrijven naar bedrijfstype in te delen en bij beschouwing van de bedrijven deze indeling mede te betrekken. De onderscheiden bedrijfstypen zijn:

- akkerbouwbedrijven: minstens 70% van de oppervlakte betreft akkerbouw, minder dan 5 melkkoeien;
- akkerbouwbedrijven met fruit: minstens 50% akkerbouw, minder dan 5 melkkoeien, minstens 1 ha fruitteelt;
- fruitbedrijven: minstens 40% fruitteelt, minimaal 1 ha fruitteelt;
- veehouderijbedrijven: minstens 70% grasland en 5 melkkoeien, minder dan 1 ha fruitteelt;

- gemengde bedrijven: minstens 30% grasland of 5 melkkoeien, minstens 30% bouwland, minder dan 1 ha fruitteelt;
- tuinbouwbedrijven: minstens 60% tuinbouw en minder dan 40% fruitteelt;
- overige bedrijven: niet in te delen in eerdergenoemde typen.

Tot het totale aantal van 319 agrarische bedrijven in het blok behoren bij deze indeling 141 (44%) akkerbouwbedrijven (waarvan 20 met enig fruit), 78 gemengde bedrijven, 50 fruitbedrijven, 21 veehouderijbedrijven en 18 tuinbouwbedrijven. Het akkerbouwbedrijf als type is in Korendijk en Den Hitsert in de meerderheid, in eerstgenoemd deelgebied komt geen enkel fruitbedrijf voor. In Cromstrijen komen in vergelijking met de andere deelgebieden relatief zowel als absoluut de meeste fruitbedrijven en veehouderijbedrijven voor.

Tabel 9

OVERZICHT VAN DE AGRARISCHE BEDRIJVEN NAAR GROOTTEKLASSE EN BEDRIJFSTYPE

	Aantal agrarische bedrijven in 1966							Gemidde bedrijf grootte ha
	totaal	< 5 ha	5/10 ha	10/20 ha	20/30 ha	30/50 ha	≥ 50 ha	
Akkerbouwbedrijven	121	1	9	13	30	39	29	36
Akkerbouwbedr. met fruit	20	-	1	4	2	9	4	37
Fruitbedrijven	50	32	10	6	-	1	1	6
Veehouderijbedrijven	21	5	9	4	2	1	-	10
Gemengde bedrijven	78	7	7	24	19	14	7	24
Tuinbouwbedrijven	18	13	5	-	-	-	-	4
Overige bedrijven	11	2	2	2	1	-	4	30
Alle bedrijven	319	60	43	53	54	64	45	25

Hoewel een grote meerderheid van de akkerbouwbedrijven tot de grotere bedrijven in het blok behoort en de fruitbedrijven tot de kleine, zijn er ook enkele bedrijven van genoemde types, waarbij dit niet het geval is. De gemengde bedrijven zijn in hoofdzaak middelgrote bedrijven, de tuinbouwbedrijven kleine tot zeer kleine bedrijven. Bij de veehouderijbedrijven wordt het beeld enigszins vertekend, doordat op een aantal van deze bedrijven praktisch alle vee, ook het melkvee, wordt uitgeschaard en de bedrijfsomvang veel groter is dan uit de bedrijfsoppervlakte valt af te leiden. Gezien de grote spreiding in bedrijfsgrootte moet aan het kengetal "gemiddelde bedrijfsgrootte" niet te grote aandacht worden besteed, in het bijzonder wat betreft de veehouderijbedrijven. Wel blijkt dat de akkerbouwbedrijven waarop aan fruitteelt wordt gedaan in het algemeen niet kleiner zijn dan de akkerbouwbedrijven zonder fruitteelt en de gemengde bedrijven qua grootte overwegend het midden houden tussen akkerbouwbedrijven en veehouderijbedrijven.

De overige geregistreerden (de groepen C, D en S), te zamen ruim de helft van het totale aantal geregistreerden omvattende, hebben slechts 6 à 7% van de grond in het blok in gebruik.

§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden (bijlagen 18 t/m 21)

Het totale aantal geregistreerden is sedert 1960 verminderd doordat er meer personen uit de registratie zijn afgevoerd dan er voor het eerst in werden opgenomen. Het aantal agrarische bedrijven verminderde niet alleen doordat er méér bedrijven werden opgeheven dan nieuw gesticht, maar tevens door verschuivingen tussen de beroepsgroepen. De mutaties in de periode 1960-1966 resulteerden in een vermindering van het aantal geregistreerden met 16%, van het aantal agrariërs (A- en B-bedrijfshoofden) met 10%, van C-geregistreerden met 25% en van B-geregistreerden met 16%.

Tabel 10

MUTATIES AGRARISCHE BEDRIJVEN (VAN A- EN B-BEDRIJFSHOOFDEN)

Aantal agrarische bedrijven in 1960		354
Algehele opheffing van bedrijven	-17	
Overgang naar groepen C, D en S	-35	
Nieuwe stichting van bedrijven	+11	
Afkomstig uit groep C	+ 6	
Aantal agrarische bedrijven in 1966		319

De grootste invloed op het verloop van het aantal agrarische bedrijven heeft het aantal overgangen naar andere bedrijfsgroepen gehad. Van het aantal van 35 dergelijke gevallen gingen er 19 over naar de C-groep, wat slechts in een 3-tal gevallen samenviel met bedrijfsoverdracht van vader aan zoon. Meestal hielden degenen die naar de C-groep overgingen (althans voorlopig) dezelfde oppervlakte grond in gebruik, in tegenstelling tot overgang naar de D-groep, die steeds gepaard ging met een aanzienlijke inkrimping van het grondgebruik. Het 6-tal uit de C-groep, dat kans heeft gezien geheel of grotendeels zelfstandig te worden heeft, hoewel zonder uitzondering meer grond in gebruik dan in 1960, kleine bedrijven die als fruitbedrijf (4) of tuinbouwbedrijf (2) worden geëxploiteerd. Zij waren allen voorheen land- of tuinarbeider.

Het grote aantal van 171 personen dat de afgelopen zes jaar uit de registratie is verdwenen zonder dat er van overdracht sprake was, betrof voornamelijk C- en D-geregistreerden. Er zijn echter ook 17 agrarische bedrijven opgeheven, waaronder slechts twee die in 1960 groter waren dan 10 ha. Relatief kwam dit in Piershil-Nieuw-Beijerland het meest voor. De redenen van opheffing waren overlijden of rusten (11) en beroepsverandering (6). Deze laatste groep heeft dus, anders dan in de 17 gevallen van overgang naar de C-groep, bij de overgang naar een ander hoofdberoep alle grondgebruik afgestoten. De meeste grond kwam vrij door opheffing van veehouderijbedrijven (70 ha); in het totaal kwam sedert 1960 vrij door opheffing van agrarische bedrijven 143 ha, van C- en D-grondgebruik 106 ha. De in het totaal vrijgekomen grond (253 ha) is merendeels bij bestaande bedrijven gevoegd.

Tegenover de 171 afgevoerde geregistreerden sedert 1960 werden 40 personen in de registratie opgenomen zonder dat van overdracht sprake was. Hierbij waren 11 agrarische bedrijven, welke meestal ontstonden door afsplitsing van bestaande bedrijven van ouders of schoonouders. Nieuwe veehouderijbedrijven werden niet meer gesticht. De overige nieuw-geregistreerden (C, D en S) hebben praktisch allen minder dan 5 ha grond in gebruik. Uit het feit dat door opheffing van bedrijfjes van C- en D-grondgebruikers 60 tot 70 ha meer is vrijgekomen dan door nieuw-geregistreerde C- en D-grondgebruikers wordt geëxploiteerd, mag niet worden afgeleid dat er meer grond in handen van agrariërs is gekomen. Door verschuivingen in de beroepsgroepen is juist het tegendeel het geval. In 1960 hadden de 305 C-geregistreerden ruim 300 ha in gebruik, in 1966 de 229 C-geregistreerden ruim 400 ha.

In de afgelopen zes jaar werden 56 agrarische bedrijven overgedragen aan andere leiding. Verreweg in de meeste gevallen waren gaan-rusten of overlijden van het vorige bedrijfshoofd reden van overdracht. In slechts een enkel geval hield overdracht van bedrijf verband met beroepsverandering van het abdicerend bedrijfshoofd. In slechts enkele gevallen werd het bedrijf aan een niet-familielid overgedragen, sterk overwegend volgde een zoon of schoonzoon op.

§ 4. Verkaveling (bijlage 22)

Evenals de bedrijfsgrootte en het bedrijfstype loopt ook het aantal kavels waaruit de agrarische bedrijven in het blok bestaan, sterk uiteen. Relatief komen bedrijven uit één kavel 1) bestaande het meest voor onder de in doorsnee kleine fruitbedrijven. De akkerbouwbedrijven en de gemengde bedrijven bestaan gemiddeld uit 4 tot 5 kavels. De situatie op de veehouderijbedrijven is minder gunstig dan uit de gegevens blijkt, daar op vele van deze bedrijven rundvee - ook melkvee - wordt uitgeschaard en dit niet in de verkavelingstoestand tot uitdrukking komt.

Naarmate de bedrijven groter zijn neemt in het algemeen zowel het aantal kavels waaruit ze bestaan als de gemiddelde kavelgrootte toe.

---

1) Als een kavel is beschouwd een stuk grond van één gebruiker, dat geheel door grond van andere gebruikers is omringd of door openbare wegen of waterlopen wordt begrensd.

Tabel 11

VERKAVELINGSTOESTAND OP DE AGRARISCHE BEDRIJVEN

	Aantal agrarische bedrijven in 1966[1]							Gemiddeld(e)	
	totaal	met ... kavel(s)						aantal kavels per bedrijf	kavelgrootte in ha
		1	2/3	4/5	6/7	8/9	≥ 10		
< 5 ha	60	20	31	7	1	1	-	2,4	1,2
5-10 ha	43	10	26	5	1	1	-	2,5	2,9
10-20 ha	53	9	27	11	5	1	-	3,2	4,5
20-30 ha	54	6	14	16	14	3	1	4,5	5,5
30-50 ha	63	4	14	23	13	7	2	4,7	8,6
≥ 50 ha	45	-	7	10	11	9	8	6,8	9,4
Totaal	318	49	119	72	45	22	11	4,0	6,3

1) Met gegevens.

Een vergelijking tussen de deelgebieden brengt geen grote verschillen aan het licht. Weliswaar is het gemiddelde aantal kavels per bedrijf in de polder Korendijk veel hoger dan elders in het blok, doch de bedrijven zijn er gemiddeld ook aanzienlijk groter.

Door de reeds ver doorgevoerde en nog steeds doorgaande mechanisatie en motorisatie in de landbouw is het van steeds groter belang geworden om minder en grotere gebruikskavels te hebben. Gezien de zakelijke instelling van de landbouwers zal men hieraan, voor zover dit individueel mogelijk was, gewerkt hebben. Aan te nemen is dat de huidige verkavelingstoestand slechts door een ruilverkaveling kan worden verbeterd.

§ 5. Eigendom en pacht (bijlagen 23 en 24)

Ongeveer 69% van de gebruiksgrond in het blok is pachtgrond. Dit percentage loopt uiteen van 77% voor de agrariërs in Korendijk, via 72 à 71% voor de agrariërs in Piershil-Nieuw-Beijerland en Cromstrijen tot 59% voor de agrariers in Den Hitsert. In de pacht-eigendomsverhoudingen hebben zich in de loop der jaren aanzienlijke verschuivingen voorgedaan.

Tabel 12

ONTWIKKELING VAN DE EIGENDOM-PACHTVERHOUDINGEN

Gemeente/gebied	Percentage eigendomsgebruik in					
	1910	1921	1930	1950	1959	1966
Goudswaard	5	19	20	17	20	22
Piershil-Nieuw-Beijerland	8	16	16	23	32	31
Zuid-Beijerland	10	26	29	23	27	31
Numansdorp	14	11	14	53	53	55
5 gemeenten	10	18	20	33	36	38
Hoeksche Waard	16	22	23	25	34	37

Vóór de Eerste Wereldoorlog was gemiddeld 10% van de grond in de 5 betrokken gemeenten eigendom van de gebruiker, wat aanzienlijk minder was dan elders in de Hoeksche Waard. Dit percentage was in 1930 reeds gestegen tot 20 en in 1950 tot 33, waardoor het ver boven het gemiddelde van het overige deel van de Hoeksche Waard uitkwam. Na 1950 is het percentage eigendomsgrond - zij het minder sterk - blijven toenemen, het sterkst in de gemeenten Piershil en Nieuw- en Zuid-Beijerland.

Van de gepachte grond is er minder eigendom van instellingen dan een jaar of 7 geleden. In 1959 was dit in Zuid-Beijerland bijna de helft tegen momenteel minder dan een kwart. Goudswaard is de enige gemeente, waar altijd nog meer dan een kwart van de gepachte grond eigendom van instellingen is. Ongeveer 11% van de agrariërs in het blok heeft alle grond in eigendom, 18% meer dan de helft, 30% minder dan de helft en 41% in het geheel geen grond in eigendom. Tussen de grootteklassen blijken er hieromtrent geen grote verschillen te bestaan, in verhouding bestaan de kleinere bedrijven niet méér uit eigendomsgrond dan de grotere. Qua bedrijfstype zijn het de veehouderijbedrijven en in mindere mate de gemengde bedrijven die afwijken. Op deze bedrijven is het percentage eigendomsgrond aanzienlijk minder dan op de bedrijven van een ander type. De pachtgrond die bij veehouderijbedrijven hoort is voor een belangrijk deel gepacht van instellingen. Tot de zeer kleine bedrijven en met name tot de z.g. tuinbouwbedrijven behoort relatief veel grond die zaaiklaar wordt gehuurd of anderszins van agrariërs in de directe omgeving in gebruik is. Van het grondgebruik van de C-geregistreerden is dit zelfs meer dan een vijfde.

HOOFDSTUK III

DE AGRARISCHE BEDRIJVEN

§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype (bijlagen 25 en 26)

Evenals in de andere gebieden in het zuid-westelijke zeekleigebied staat in de Hoeksche Waard - met name in het ruilverkavelingsgebied - de akkerbouw sterk op de voorgrond. Ongeveer driekwart van de cultuurgrond in het blok wordt momenteel voor akkerbouw gebruikt, terwijl 15% in gras ligt en 9% beteeld is met tuinbouwgewassen, waaronder 5% voor hardfruitteelt. Geleidelijk aan is na de laatste Wereldoorlog het graslandareaal ingekrompen ten behoeve van uitbreiding van het bouwland. Waar de cultuurgrond momenteel nog in gras ligt, is dit in de meeste gevallen een gevolg van de natuurlijke produktieomstandigheden. De vermindering van het areaal grasland is mede het gevolg van de verbeterde ontwatering door verlaging van het polderpeil. Ook aversie tegen melken op voorheen gemengde bedrijven heeft hierbij een rol gespeeld.

Ook in de laatste jaren (na 1960) nam het areaal grasland verder af. Momenteel is dit relatief nog het hoogst op bedrijven in het deelgebied Korendijk (18%). Vooral op de grote tot zeer grote bedrijven in het blok is recentelijk nog grasland gescheurd of afgestoten. Relatief hoort bij de bedrijven van een grootte tussen 10 en 20 ha nog het meeste grasland. Op de kleinere bedrijven is het hardfruitareaal een grotere plaats gaan innemen.

Uit de mutaties die er in het grondgebruik sedert 1960 hebben plaatsgehad, blijkt in het algemeen een zekere tendentie naar specialisatie. De indeling van de agrarische bedrijven naar type, die reeds eerder ter sprake kwam, heeft mede ten doel een duidelijker inzicht in deze materie te geven. De veehouderijbedrijven b.v. bestaan voor een groter deel uit grasland dan voorheen; op de z.g. tuinbouwbedrijven nemen de tuinbouwteelten een relatief grotere plaats in, terwijl op de z.g. akkerbouwbedrijven het areaal aan akkerbouwgewassen eveneens iets toenam. Een uitzondering bestaat hierop wat betreft de fruitteelt. Doordat op een aantal bedrijven sinds kort met fruitteelt van enige betekenis is begonnen, is op deze bedrijven sprake van parallellisatie. Parallellisatie (akkerbouw met fruitteelt) leidt op grotere bedrijven veelal in een later stadium tot ontmenging, o.m. door splitsing. Anderzijds wijst ook de sterke teruggang van de omvang van onderteelten er op, dat in het algemeen de fruitaanplant steeds meer uit moderne aanplant is gaan bestaan.

§ 2. Akkerbouw (bijlagen 27 en 28)

De in het algemeen uitstekende kwaliteit van de grond maakt een grote variatie in gewassen mogelijk. Deze vrijheid staat, binnen de grenzen van vruchtwisseling, toe rekening te houden met de marktprijzen. Jaarlijks zijn er dan ook vrij belangrijke verschillen met name in het areaal handelsgewassen. Karakteristiek voor de akkerbouw in de Hoeksche

Waard is altijd het hoge percentage hakvruchten geweest. Het areaal is echter met name in de periode 1950-1955 sterk teruggelopen. De gestegen arbeidslonen, de schaarste aan arbeidskrachten en het feit dat mechanisatie van de verpleging en oogst van hakvruchten nog niet ver gevorderd was, veroorzaakten een sterke behoefte de seizoentoppen in de akkerbouw af te zwakken. Na 1955 is het areaal weer toegenomen, mede door de sedertdien ontstane mogelijkheden de teelt van hakvruchten aanzienlijk te mechaniseren.

Het areaal aan handelsgewassen en van peulvruchten is recentelijk sterk afgenomen. Andere handelsgewassen dan vlas zijn praktisch geheel verdwenen. De afneming van het areaal vlas houdt verband met de schommelingen die ook in het verleden in de vraag naar dit produkt hebben bestaan. Daarbij komt dat het buitenlandse vlas ten opzichte van het Nederlandse vlas sterk in kwaliteit is verbeterd.

Tabel 13

HET AKKERBOUWPLAN IN 1966

	Percentage van het bouwland op bedrijven					
	< 5 ha	5/10 ha	10/20 ha	20/30 ha	30/50 ha	≥ 50 ha
Granen	34	44	45	50	48	48
Peulvruchten	0	1	2	1	3	2
Handelsgewassen 1)	-	1	-	1	2	5
Zaden 2)	-	-	2	2	1	3
Aardappelen	32	24	22	22	20	18
Suikerbieten	15	26	25	23	24	21
Overige gewassen	19	4	4	1	2	3

1) Hoofdzakelijk vlas. 2) Hoofdzakelijk graszaden.

De graanteelt is na de laatste Wereldoorlog steeds groter deel van het akkerbouwplan gaan uitmaken. In 1966 was praktisch de helft van het bouwland in het blok met graan beteeld tegen in 1960 37%. Recentelijk is in het blok de akkerbouw steeds meer toegespitst op granen (48%), suikerbieten (23%), aardappelen (20%) en het areaal aan andere gewassen als peulvruchten, vlas, zaden en overige gewassen voor elk van deze gewassen afgenomen. De toegenomen - en gespecialiseerde - mechanisatie op de grotere akkerbouwbedrijven is ongetwijfeld mede van invloed geweest op het streven naar een vereenvoudiging van het teeltplan.

Op de agrarische bedrijven kleiner dan 5 ha maakt de akkerbouw gemiddeld slechts ongeveer 18% van de bedrijfsoppervlakte uit, op de bedrijven van 5 tot 10 ha 43%, op de bedrijven van 10 tot 20 ha 60% en op de grotere bedrijven ruim 80%. Naarmate de bedrijven kleiner zijn, is het areaal aan aardappelen relatief groter en gaan ook veevoedergewassen een rol van betekenis spelen. Het areaal aan handelsgewassen (vlas), peulvruchten en graszaden wordt daarentegen relatief groter naarmate de bedrijven groter zijn. De teelt van luzerne neemt op de middelgrote be-

drijven (van 10 tot 20 ha) een weliswaar geringe, maar toch belangrijkere plaats in dan op de bedrijven die groter zijn. In de voorgaande paragraaf werd vermeld dat bij bedrijven van deze grootte relatief het meeste grasland behoort. De qua type veehouderijbedrijven blijken dan ook in 1966 voor luzerne 10% van hun bouwland te hebben ingeruimd.

Tussen de deelgebieden blijken er wat betreft de akkerbouw slechts kleine verschillen te bestaan. Het gebied Korendijk wijkt enigszins af door met name het relatief veel lagere percentage aardappelen in het akkerbouwplan.

§ 3. Veehouderij (bijlagen 29 t/m 35)

De geregistreerden, die dus allen in het blok wonen, hebben 15% van de grond die bij hun bedrijven behoort als grasland in gebruik. Voor het grootste deel hoort het bij akkerbouwbedrijven, waarop het meer voor weidemestvee wordt gebruikt dan voor melkvee. Grasland ligt verspreid in het blok, slechts in de omgeving van de Zinkweg (aan de grens van het blok) liggen graslandkavels min of meer aaneen. Veel groter van omvang is echter de graslandconcentratie in de polder Het Oudeland van Strijen, grenzend aan het blok. In dit weidegebied hebben vele in het blok wonende boeren grasland in gebruik. Ook uitscharen van rundvee, met name van melkvee, komt voor, relatief het meest onder de veehouders in het deelgebied Cromstrijen. Vergelijkt men het graslandareaal dat bij de bedrijven hoort en het aantal melkkoeien dat gehouden wordt, dan blijkt een deel van de agrariërs een melkveestapel van minstens 10 stuks te hebben tegen slechts enkele hectaren of minder grasland.

Het aantal bedrijven waarop melkvee wordt gehouden is in de laatste 6 jaar sterk afgenomen. Terwijl in deze periode het totale aantal bedrijven verminderde met 10%, daalde het aantal bedrijven met melkvee met 26%.

Tabel 14

DE DALING VAN HET AANTAL BEDRIJVEN MET MELKVEE

	Percentage bedrijven waarop melkvee wordt gehouden in	
	1960	1966
< 5 ha	31	22
5-10 ha	64	46
10-20 ha	75	74
20-30 ha	86	67
30-50 ha	71	55
≥ 50 ha	71	49
Totaal	63	52
Korendijk	70	67
Piershil-Nieuw-Beijerland	58	51
Den Hitsert	68	52
Cromstrijen	61	48

Op de bedrijven van 10 tot 20 ha wordt in relatief meer gevallen melkvee gehouden dan op andere bedrijven en slechts op bedrijven in deze grootteklasse is het percentage bedrijven met melkvee sedert 1960 praktisch niet afgenomen. Naarmate de bedrijven kleiner zijn dan 10 ha, zijn er relatief minder met melkvee. Op de bedrijven in het blok kleiner dan 10 ha is sedert 1960 in meer gevallen de melkveestapel opgeruimd of ingekrompen dan uitgebreid. Daarentegen is van de bedrijven van 10 tot 20 ha het aantal dat het aantal melkkoeien heeft uitgebreid sterk in de meerderheid. Naarmate de bedrijven groter zijn dan 20 ha werd in het algemeen in meer gevallen de melkveestapel ingekrompen of geheel opgeruimd dan omgekeerd.

Waar het melkvee sedert 1960 van de bedrijven verdween (in 41 gevallen), werd slechts in enkele gevallen het grasland afgestoten of gescheurd. Het aantal bedrijven met weidemestvee nam aanzienlijk minder af dan het aantal bedrijven met melkvee.

Van de 319 agrariërs in het blok houdt momenteel een meerderheid nog melkvee en heeft een vijfde (een aantal van 67) 10 of meer melkkoeien. Min of meer gespecialiseerde bedrijven in de veehouderij zijn slechts 21 bedrijven in het blok, waarvan een 3-tal in elk van de deelgebieden Korendijk, Piershil-Nieuw-Beijerland, Den Hitsert en 12 in Cromstrijen. Terwijl enerzijds het aantal bedrijven met melkvee in de afgelopen jaren sterker daalde dan het totale aantal bedrijven (en het aantal z.g. gemengde bedrijven sterker dan het aantal z.g. veehouderijbedrijven), is anderzijds het aantal melkkoeien op de bedrijven waarop melkvee bleef gemiddeld iets toegenomen. Een relatief sterke opvoering van het aantal melkkoeien had plaats op de qua oppervlakte kleine bedrijven en in vergelijking tot de andere deelgebieden in Den Hitsert. Bovendien is de opvoering van de melkveestapel, zoals die in de cijfers tot uitdrukking komt, met name voor Cromstrijen beïnvloed doordat op één bedrijf in dit deelgebied de melkveestapel van 100 stuks werd ingekrompen tot 50 stuks.

Door het reeds gesignaleerde voorkomen van uitscharing hebben de vaak gebruikte kengetallen als b.v. rundveebezetting op het grasland in dit gebied weinig waarde. De jongveebezetting op de kleinere bedrijven is laag en qua aantal kalveren en pinken geheel nodig om de melkveestapel op peil te houden. Op de bedrijven van 30 ha en meer daarentegen is deze groter dan voor de vervanging van het melkvee nodig is. Naarmate de bedrijven groter zijn wordt op een geringer deel melkvee gehouden en op een groter deel weidemestvee. In het algemeen gaat het weidemestvee pas een rol van betekenis spelen op de bedrijven van minstens 20 ha; van de bedrijven van minstens 50 ha wordt zelfs op bijna twee derde weidemestvee gehouden. Gemiddeld zijn er per bedrijf 10 stuks weidemestvee, op de bedrijven groter dan 50 ha is dit gemiddeld zelfs ruim 20 stuks. Landelijk is deze vorm van vleesproduktie na de oorlog sterk teruggelopen. De indruk bestaat bovendien dat weiders van deze categorie vee in het algemeen niet helemaal met hun tijd meegaan o.a. wat de stikstofbemesting en manier van beweiden betreft. Op proefboerderijen is wel aangetoond dat een intensieve weiderij van dit vee goed mogelijk is. 1) Afgezien van de vraag in hoeverre de boeren in het ruilverkavelingsgebied gebruik maken van de aanwezige mogelijkheden kan worden ge-

1) "Welke vorm van rundveeproduktie kiezen wij?", De Boerderij; 19 april 1967.

steld, dat vaak door de ligging op afstand ten opzichte van de bedrijfsgebouwen van de gebruikte weidegronden (o.m. in de polder "Het Oudeland van Strijen") een rendabele vleesproduktie sterk wordt belemmerd.

Op een 30-tal bedrijven van agrariërs worden schapen gehouden, relatief het meest op grotere bedrijven. Behoudens een enkele uitzondering houdt men slechts schapen in zeer kleine aantallen.

Overige veehouderij, die bovendien niet grond-gebonden is, als fokken en mesten van varkens en pluimveehouderij zijn praktisch niet van betekenis in het blok. Slechts op enkele - z.g. speciale - bedrijven wordt aan varkensmesterij of -fokkerij van enige omvang gedaan. Hetzelfde geldt voor de pluimveehouderij.

§ 4. Fruitteelt en overige tuinbouw (bijlagen 36 t/m 39)

Tuinbouwgewassen werden in 1966 op ± 9% van de oppervlakte cultuurgrond in het blok geteeld. In hoofdzaak betreft het hardfruitteelt. Glasteelten komen in de deelgebieden Korendijk en Den Hitsert in het geheel niet voor, in Piershil-Nieuw-Beijerland is er nog geen hectare aan glastuinbouw en in Cromstrijen nog geen 2 hectare. Na een aanvankelijke uitbreiding van het areaal na de laatste Wereldoorlog nam de belangstelling voor glasteelten in het blok af en werd het areaal ingekrompen in tegenstelling tot wat elders in de Hoeksche Waard het geval was. De teelt van kleinfruit en van tuinbouwzaden, al evenmin omvangrijk, is eveneens recentelijk ingekrompen. Teelten als bloembollenteelt, boomkwekerij en bloemkwekerij zijn praktisch van geen betekenis, slechts in Cromstrijen is hiervan een areaal van enige omvang en komt een gespecialiseerd bloembollenbedrijf voor.

Naast de hardfruitteelt is het de grove groenteteelt die wat de tuinbouw betreft in het blok van belang is. Ook op de grotere akkerbouwbedrijven komt deze teelt voor, dank zij vooral de mogelijkheden mechanisch te oogsten en van chemische onkruidbestrijding. Landelijk heeft het in de laatste jaren toegenomen areaal aan verschillende grove groentegewassen in het teeltplan op akkerbouwbedrijven de aandacht getrokken. Dit verschijnsel was o.m. aanleiding een studiegroep in te stellen 1) omtrent de perspectieven van deze teelten op akkerbouwbedrijven of gemengde bedrijven. Niettemin is het aandeel van deze teelten in het gehele produktieplan in het algemeen groter naarmate de bedrijven kleiner zijn. Ditzelfde geldt tot op zekere hoogte ook voor de hardfruitteelt.

De hardfruitteelt heeft zich vanuit een oude kern in Oud-Beijerland over de Hoeksche Waard verspreid, oorspronkelijk rondom de dorpen, later meer in de polders. Het ruilverkavelingsgebied bestaat bijna geheel uit voor fruitteelt uitstekend geschikte gronden; slechts in het deelgebied Korendijk is een belangrijk deel matig tot zeer matig voor fruitteelt geschikt.

---

1) Vanwege de Commissie "Nieuwe Bedrijfssystemen in de Landbouw", 1967.

Tabel 15

DE ONTWIKKELING VAN HET HARDFRUITAREAAL OP DE AGRARISCHE BEDRIJVEN

	Aantal agrarische bedrijven met hardfruit 1)		Opp. hardfruit in ha		Index (1960=100)		Percentage hardfruit	
					opp. cult.-grond	opp. hardfruit		
	1960	1966	1960	1966			1960	1966
< 5 ha	35	34	80	85	74	106	24	22
5-10 ha	13	13	75	65	78	87	23	17
10-20 ha	8	11	51	77	103	151	16	20
20-30 ha	1	2	4	8	127	200	1	2
30-50 ha	8	10	54	77	103	143	17	20
≥ 50 ha	8	7	63	72	86	114	19	19
Totaal	73	77	327	384	97	117	100	100
Korendijk	1	3	4	13	98	325	1	3
Piershil-N.B.	24	19	90	74	95	82	28	19
Den Hitsert	12	13	47	75	98	160	14	20
Cromstrijen	36	42	186	222	98	119	57	58

1) Met minstens 1 ha hardfruit.

In 1950 was er in de gemeenten Piershil en Nieuw-Beijerland reeds meer dan 100 ha hardfruit, in Numansdorp ruim 200 ha. Voor een groot deel bestond dit uit oudere, weinig produktieve boomgaard; in de periode 1950-1955 is dan ook vrij veel gerooid. Door de uitbreidingen die daarop volgden bestaat het areaal momenteel sterk overwegend uit moderne aanplant, waaruit de onderteelt praktisch geheel is verdwenen.

De agrariërs in het blok telen momenteel op ongeveer 380 ha hardfruit, terwijl er nog ± 100 ha hardfruit geteeld wordt door C-, D- en S-grondgebruikers. Sedert 1960 is het areaal met ± 80 ha uitgebreid. Deze uitbreiding voltrok zich in Den Hitsert relatief aanzienlijk sterker dan in de andere deelgebieden waar hardfruit van betekenis voorkomt; in Piershil-Nieuw-Beijerland daarentegen werd het areaal ingekrompen. Fruitteelt van betekenis komt (nog) niet voor in het deelgebied Korendijk; wel zijn er enkele akkerbouwbedrijven waarop recentelijk is aangeplant. Meer dan de helft (58%) van het totale areaal in het blok telt hardfruittelers uit Cromstrijen.

Opvallend is dat praktisch geen fruitteelt voorkomt op bedrijven van 20 tot 30 ha en dat daarentegen bij bedrijven van 10 tot 20 ha zowel als bij bedrijven van 30 tot 50 ha momenteel ongeveer 20% van het gehele areaal hoort. Ondanks de uitbreiding op de qua oppervlakte kleine tot zeer kleine bedrijven verschuift steeds groter deel van het totale fruitteeltareaal de laatste jaren naar de grotere bedrijven. De vermindering van het aantal bedrijven waarop hardfruit wordt geteeld (ongeacht de omvang van deze teelt) is praktisch geheel veroorzaakt doordat op bedrijven waarop slechts een zeer beperkt areaal aanwezig was dit is gerooid. Daarentegen is op een belangrijk aantal bedrijven - ook op bedrijven

waarop enkele jaren geleden geen fruit werd geteeld - een aanzienlijk areaal aangeplant. Terwijl het aantal z.g. gemengde bedrijven, veehouderijbedrijven en tuinbouwbedrijven belangrijk verminderde, nam het aantal z.g. fruitbedrijven en akkerbouwbedrijven met fruit toe, tegen een gelijk-blijven van het aantal akkerbouwbedrijven zonder fruit.

Tabel 16

HET AREAAL HARDFRUIT PER BEDRIJF

	Aantal agrarische bedrijven							
	totaal	met ..... ha hardfruit						
		geen[1]	0,10/ 0,99	1/2	3/4	5/6	7/9	≥ 10
< 5 ha	60	18	8	25	9	-	-	-
5-10 ha	43	27	3	3	3	3	4	-
10-20 ha	53	34	8	3	1	1	3	3
20-30 ha	54	48	4	-	2	-	-	-
30-50 ha	64	40	14	3	1	2	1	3
≥ 50 ha	45	28	10	1	-	4	-	2
Totaal	319	195	47	35	16	10	8	8
Korendijk	39	33	3	-	2	1	-	
Piershil-Nieuw-Beijerland	67	41	7	11	2	3	2	
Den Hitsert	69	46	10	3	3	3	3	
Cromstrijen	144	75	27	21	9	3	3	

1) Of minder dan 10 are.

Momenteel hoort bij ongeveer een kwart van de 319 agrarische bedrijven in het blok een hardfruitaanplant van minstens 1 ha en bij 26 een aanplant van minstens 5 ha. Ook onder de C-grondgebruikers heeft een aantal (5) een aanplant van minstens 5 ha.

De kwaliteit van de aanplant doet, gezien de cijfers van enkele jaren geleden, in het algemeen niet onder voor het gemiddelde voor de provincie Zeeland. Er is reden om aan te nemen dat deze vergelijking meer ten gunste van het ruilverkavelingsgebied is gaan uitvallen. In het deelgebied Piershil-Nieuw-Beijerland is er nog relatief veel oudere aanplant bestaande uit minder gangbaar assortiment. In Den Hitsert daarentegen stak de aanplant enkele jaren geleden reeds ver uit boven het gemiddelde en boven het provinciale gemiddelde voor Zeeland wat jonge aanplant van gangbare, moderne variëteiten betreft.

§ 5. Arbeidsbezetting (bijlagen 40 t/m 44)

In § 2 van hoofdstuk I bleek reeds dat het aantal in de landbouw werkenden in het blok na de laatste Wereldoorlog sterk is afgenomen. Van de 5 gemeenten die ongeveer het blok omvatten was kort na de oorlog 58% van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam, in 1960 nog 36% en momenteel nog ongeveer een kwart. Met name het aantal landarbeiders verminderde sterk. In 1960 was het aantal landarbeiders nog ongeveer de helft van het aantal in 1947, in 1966 een derde. De secundaire afvloeiing uit deze beroepsgroep is zeer aanzienlijk geweest.

Deze snel veranderde omstandigheden hebben vele landbouwers in het verleden in moeilijkheden gebracht, daar de toeneming van de mechanisatie geen gelijke tred hield. De grootste zorg was indertijd de voorziening met tijdelijke arbeidskrachten. Dit knelpunt is meer en meer aan het verdwijnen; de grootste zorg richt zich de laatste tijd meer op de voorziening van vaste, geschoolde arbeiders in de landbouw. Dit vraagstuk trekt landelijk de laatste tijd de aandacht, gezien de vele literatuur die hierover is verschenen.1) Voor de Hoeksche Waard werd niet lang geleden een "Stichting Personeelsvoorziening in de Landbouw" in het leven geroepen, die haar werkzaamheden inmiddels heeft aangevangen.

Sedert 1960 nam het aantal agrarische bedrijven in het blok af met 10%, het aantal naast het bedrijfshoofd meewerkende mannelijke gezinsleden (praktisch geheel uit zoons bestaande) met 17% en het aantal vaste arbeiders met 34%, waardoor het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten inclusief de bedrijfshoofden op de bedrijven met 19% terugliep.

Tabel 17

DE ONTWIKKELING SEDERT 1960 VAN DE ARBEIDSBEZETTING

	Vaste mannelijke arbeidsbezetting per bedrijf		Aantal vaste arbeiders per 100 bedrijven		Opp. in ha per vaste mannelijke arbeidskracht	
	1960	1966	1960	1966	1960	1966
< 5 ha	1,34	1,28	11	3	2,0	2,3
5-10 ha	1,77	1,58	38	33	4,1	4,6
10-20 ha	2,17	1,96	63	51	6,4	7,2
20-30 ha	2,44	2,13	84	41	10,0	11,6
30-50 ha	3,49	3,16	211	161	11,9	12,6
≥ 50 ha	5,09	4,04	364	251	12,4	15,9
Het blok	2,61	2,34	120	88	8,9	10,7
Korendijk	3,14	2,41	170	92	12,1	14,6
Piershil-N.B.	2,45	2,33	113	88	8,6	10,9
Den Hitsert	2,72	2,45	124	86	10,4	12,1
Cromstrijen	2,53	2,28	111	88	7,4	8,7

1) De concurrentiepositie van het landarbeidersberoep (literatuurstudie), L.E.I.; 1966.
Aspecten van het landarbeidersberoep, L.E.I., 1966.
Onderwijs en beroepskeuze (De landarbeider in de zeekleigebieden), L.E.I.; 1966.
Opleiding van landarbeiders in Denemarken, art.in Landbouwwereldnieuws; 1966.

Het sterkst was de vermindering van de vaste arbeidsbezetting op de grootste bedrijven (van minstens 50 ha) en voor het deelgebied Korendijk. In dit deelgebied zijn enerzijds de bedrijven gemiddeld belangrijk groter dan elders in het blok en anderzijds is er de fruitteelt praktisch niet van betekenis. Op bedrijven waarop fruitteelt een grote plaats inneemt, is de vaste arbeidsbezetting (2,1 man gemiddeld) in het algemeen praktisch niet verminderd. Bovendien zijn relatief belangrijk meer jongere arbeiders in de fruitteelt gaan werken dan in de akkerbouw. Uit de vaste jaarcontracten van arbeiders in de land- en tuinbouw valt af te leiden, dat van de landarbeiders in het blok ± 29% jonger is dan 23 jaar tegen van de fruittelersknechts ± 60%. Wat de jongste lichting land- en tuinarbeiders betreft (jonger dan 17-jarigen) is het verschil nog groter. Door de vermindering van het aantal arbeidskrachten op de bedrijven en de in het algemeen iets toegenomen bedrijfsgrootte is de oppervlakte cultuurgrond per man vergroot. Gemiddeld over alle agrarische bedrijven is dit in vergelijking met de situatie in 1960 ongeveer 2 ha méér per man. Het betreft echter vooral de bedrijven van minstens 50 ha en met name de z.g. akkerbouwbedrijven (met gemiddeld ongeveer 3 ha méér per man).

Ongeveer een derde van de agrarische bedrijven in het blok is eenmansbedrijf, d.w.z. de vaste arbeidsbezetting op het bedrijf bestaat uitsluitend uit het bedrijfshoofd. Het eenmansbedrijf overweegt bij de bedrijven kleiner dan 5 ha (± driekwart) en bij de bedrijven van 5 tot 10 ha (ruim de helft). In de groottekklassen van 10 tot 20 ha en van 20 tot 30 ha behoort resp. een derde en een kwart van de bedrijven tot deze categorie. Eenmansbedrijven groter dan 30 ha komen tot dusverre niet voor. Hoge percentages eenmansbedrijven komen voor onder de veehouderijbedrijven (71%), de tuinbouwbedrijven (67%) en de fruitbedrijven (54%).

Het zal, gezien het produktieplan, geen verwondering wekken dat onder de akkerbouwbedrijven met fruit praktisch geen eenmansbedrijven voorkomen. Op 80% van de bedrijven van dit type zijn dan ook één of meer vaste arbeiders werkzaam.

Op ruim de helft (52%) van de 319 agrarische bedrijven in het blok werkte in 1966 geen vaste arbeider, op een kwart één, op 14% twee arbeiders, op 8% drie of vier arbeiders en op 1% minstens vijf arbeiders. Ook enkele C- en S-grondgebruikers hebben een vaste arbeider in dienst. Op de bedrijven kleiner dan 5 ha is slechts bij uitzondering een vaste arbeider in dienst, naarmate de bedrijven qua oppervlakte groter zijn neemt in het algemeen het aantal bedrijven met een vaste arbeider en het aantal vaste arbeiders toe. Van de kleinere bedrijven zijn het voornamelijk de z.g. fruitbedrijven waarop een betaalde vaste arbeidskracht in dienst is. De z.g. veehouderijbedrijven zijn bij uitstek gezinsbedrijven.

In de laatste 6 jaar is op een groot deel van de bedrijven het aantal vaste arbeiders teruggebracht of de (enige) vaste arbeider weggegaan.

Tabel 18

HET VERLOOP VAN DE PERSONEELSBEZETTING PER BEDRIJF SEDERT 1960

	Aantal agrarische bedrijven zowel in 1960 als in 1966 aanwezig				
	totaal	waarop sedert 1960 het aantal vaste arbeiders is			
			gelijk gebleven		
		verminderd	reeds zonder	met arbeider(s)	vermeerderd
< 5 ha	54	7	46	-	1
5-10 ha	40	4	26	3	7
10-20 ha	49	12	24	4	9
20-30 ha	50	23	14	12	1
30-50 ha	64	36	4	16	8
≥ 50 ha	45	32	-	10	3
Alle bedrijven	302	114	114	45	29
Akkerbouwbedrijven	115	57	20	29	9
Akkerbouwbedrijven met fruit	20	11	2	2	5
Fruitbedrijven	44	10	26	2	6
Veehouderijbedrijven	21	3	16	-	2
Gemengde bedrijven	77	24	37	11	5
Tuinbouwbedrijven	14	3	9	1	1
Overige bedrijven	11	6	4	-	1

Bedrijven waarop sedert 1960 een vaste arbeider is aangetrokken komen relatief het meest voor onder de bedrijven tussen 5 en 20 ha; het zijn meest bedrijven met fruitteelt, met name bedrijven waarop sedert 1960 de fruitteelt is uitgebreid. Wat de vaste arbeidsbezetting betreft hebben zich dan ook relatief de meeste mutaties voorgedaan op de z.g. akkerbouwbedrijven met enig fruit. Er is een tendentie aanwezig dat er in het algemeen meer behoefte ontstaat aan geschoolde fruitkwekersknechts en minder aan landarbeiders. Dit geldt te meer daar een belangrijk deel van de aanplant nog in de eerste aanloopjaren verkeert en de akkerbouwteelten daarentegen steeds meer gemechaniseerd verpleegd en geoogst kunnen worden, eventueel in samenwerking met andere akkerbouwbedrijven. Hierbij komt tevens dat de animo om landarbeider te worden belangrijk is afgenomen. Reeds gaan stemmen op 1) die verwachten dat wanneer in de toekomst de produktietechniek in de akkerbouw nog meer geindustrialiseerd (geautomatiseerd) gaat worden, de landarbeider op de - inmiddels vergrote - akkerbouwbedrijven wellicht uit de beroepsgroepen buiten de landbouw zullen komen.

1) Het akkerbouwbedrijf in de toekomst, ir. J.A.H. Haenen; 1966.

§ 6. Mechanisatie (bijlagen 45 t/m 50)

Bij de mechanisatie nemen de trekkrachtwerktuigen een centrale plaats in, daar de mogelijkheden van mechanisatie nauw samenhangen met de aanwezigheid van één of meer trekkers op het bedrijf. Van de qua grootte en type zeer heterogene groep agrarische bedrijven is slechts op 17% geen landbouwtrekker aanwezig, in hoofdzaak op kleinere tuinbouwbedrijven en veehouderijbedrijven. Naarmate de bedrijven groter zijn neemt het aantal met een trekker en het aantal trekkers per bedrijf in het algemeen toe. Meer dan de helft van de bedrijven zonder eigen trekker is dan ook kleiner dan 5 ha, op deze bedrijven wordt meestal het trekkerwerk door een loonwerker gedaan. Slechts op enkele bedrijven wordt in het geheel niet met een trekker gewerkt.

Daar vooral de seizoenwerkzaamheden vaak moeilijkheden gaven, heeft de mechanisatie zich in het bijzonder daarop gericht. Zo werd in 1965 meer dan de helft van het graanareaal op de akkerbouwbedrijven geoogst met een combine, waarvan men eigenaar of mede-eigenaar was. Het ligt voor de hand dat men naarmate men een groter areaal graan verbouwt eerder tot de aanschaf van een eigen combine overgaat. Gemiddeld is het areaal eigen graan dat per akkerbouwbedrijf met eigen combine wordt geoogst 23 ha. Dit gemiddelde ligt in de buurt van het minimumareaal waarbij het gebruik van een eigen combine rendabel wordt. Per bedrijf bezien blijkt echter dat resp. 8 en 21 van de 50 bedrijven met een eigen combine een areaal graan verbouwen van resp. nog geen 10 en 20 ha. Zelfs bij het kleinste type combine is dit areaal graan te gering om een eigen combine rendabel te houden, vandaar dat een aantal bedrijfshoofden met een eigen combine ook voor anderen het graan oogst. In verband met een te gering graanareaal heeft een aantal andere agrariërs (16) de combine gezamenlijk aangeschaft.

Op bijna twee derde van de bedrijven waarop het graan met een combine is geoogst, is dit door een loonwerker gedaan. Op bedrijven die meer gemengd zijn en waarop de graanteelt in het produktieplan van minder betekenis is, heeft men in praktisch alle gevallen het graan door een loonwerker laten oogsten. Een werktuigencoöperatie, zoals die in andere gebieden voorkomt 1), heeft in het ruilverkavelingsgebied met relatief veel grote bedrijven en wellicht mede door een meer individualistische instelling van de bedrijfshoofden geen vaste voet gekregen. Wel wordt door een aantal boeren gebruik gemaakt van een coöperatieve graandrooginstallatie en zijn er enkele coöperatieve koelhuizen in het gebied.

De oogst van hakvruchten wordt steeds verder gemechaniseerd. Op resp. 73 en 94% van de akkerbouwbedrijven worden de aardappelen en de bieten reeds niet meer met een voorraadrooier maar met een verzamelrooier gerooid. Op bedrijven waarop dit met een verzamelrooier gebeurt, is deze wat de aardappeloogst betreft in 61% van de gevallen eigendom of mede-eigendom van het bedrijfshoofd en wat de bietenoogst betreft in 54%. Het gebruik van een machine die gezamenlijk eigendom is met een of

1) G.J. ter Woorst: "De economische betekenis van de werktuigencoöperatie"; 1967.

meer andere boeren komt relatief het meest voor op bedrijven van 20 tot 30 ha. Op de kleinere bedrijven schakelt men de loonwerker meer in en op de grotere heeft men de machine relatief vaker alléén in eigendom.

Nog maar enkele jaren geleden deed de precisiezaaimachine zijn entree, waardoor het mogelijk werd de arbeid aan de bietenteelt aanmerkelijk te verminderen. Sterk overwegend wordt het precisiezaaien door een loonwerker gedaan, slechts onder de bedrijfshoofden met grotere bedrijven (minstens 30 ha) is er een aantal dat een eigen machine daarvoor heeft. De boeren met 30 tot 50 ha die tot aanschaf van een dergelijke machine overgingen deden dat praktisch allen met meer collega's te zamen. Een eigen aardappelpootmachine heeft een relatief veel groter deel van de boeren en deze werkzaamheden laat men in relatief meer gevallen door een collega doen en niet door een loonwerker dan andere werkzaamheden bij de akkerbouw.

Uit een en ander blijkt duidelijk de belangrijke rol die de loonwerkers bij de voortschrijdende mechanisatie vervullen. Door middel van de loonwerker komt ze namelijk ook binnen het bereik van de kleinere bedrijven. Bovendien is het vaak ook voor grotere bedrijven voordeliger gebruik te maken van de diensten van een loonwerker dan zelf de machine aan te schaffen. Een andere oplossing voor deze wat grotere bedrijven kan gelegen zijn in samenwerking. In het ruilverkavelingsgebied blijkt een niet gering aantal gevallen van samenwerking bij de mechanisatie voor te komen. Hierbij lijkt echter voorwaarde te zijn dat men het aantal samenwerkenden beperkt moet houden en dat dit voor de kleinere bedrijven minder mogelijkheden biedt.

Ten opzichte van het transport op de landbouwbedrijven blijkt in het bijzonder de grote frequentie van het inschakelen van loonwerkers. Relatief het minst wordt door fruittelers van de diensten van een loonwerker gebruik gemaakt. Met name is het bij het intensieve spuitschema van een moderne aanplant steeds meer bezwaarlijk van een ander afhankelijk te zijn.

§ 7. Bedrijfsuitkomsten (bijlage 51)

De agrariërs in het blok verkeren in zoverre in een gunstige positie ten opzichte van agrariërs in andere gebieden dat de uitstekende kwaliteit van de grond een grote gewassenkeuze mogelijk maakt. Desondanks bleek meer en meer vereenvoudiging van het teeltplan te zijn doorgevoerd, al nam de teelt van hakvruchten niet af.

Over de uiteindelijke financiële bedrijfsresultaten zijn geen gegevens voor het ruilverkavelingsgebied beschikbaar. Een globale indruk hiervan voor de akkerbouwbedrijven geven de uitkomsten van de boekhoudbedrijven van het L.E.I. op de Zuidhollandse eilanden vergeleken met de in het blok liggende akkerbouwbedrijven van ongeveer dezelfde grootte (26 tot 55 ha). Laatstgenoemde groep omvat 56 bedrijven, ongeveer de helft van de akkerbouwbedrijven en 18% van alle agrarische bedrijven in het blok.

De kengetallen van de bedrijven in het blok komen sterk overeen met de cijfers van de L.E.I.-bedrijven en dientengevolge is te verwachten dat de uitkomsten eveneens weinig zullen afwijken. De uitkomsten over het boekjaar 1963-1964 waren opmerkelijk laag ten opzichte van de

beide volgende boekjaren. Gemiddeld over de drie afgelopen jaren was het arbeidsinkomen van de ondernemer op de akkerbouwbedrijven in deze grootteklasse ca. f. 30.000,-. In deze groep bedrijven is het derhalve mogelijk een zeer redelijk inkomen uit het bedrijf te behalen. Bovendien is er in het blok een betrekkelijk groot aantal bedrijven waarvan dit eveneens verondersteld mag worden, zoals de akkerbouwbedrijven groter dan 55 ha, de grotere akkerbouwbedrijven met fruit, een aantal veehouderijbedrijven, gemengde bedrijven en overige bedrijven, waardoor een groot gedeelte van de agrariërs in het blok gemiddeld aan een alleszins redelijk inkomen komt.

Van 60 tot 70 agrariërs van de 319 in het blok kan men gezien het produktieplan zeer globaal ramen 1) dat zij niet veel meer dan het inkomen van een landarbeider uit het bedrijf halen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ongeveer de helft van deze 60 tot 70 agrariërs ouder bedrijfshoofd zonder opvolger 2) is. Onder de overigen heeft een relatief groot aantal een nevenberoep en daardoor neveninkomen. Dat slechts in enkele gevallen bedrijfsbeëindiging via het Ontwikkelings- en Saneringsfonds tot stand is gekomen, zal mede veroorzaakt zijn door de vele gevallen dat men met het inkomen slechts enkele duizenden guldens boven het inkomenscriterium van f. 8.000,- bij bedrijfsbeëindiging via het O.- en S.fonds uitkomt.

---

1) Akkerbouwbedrijven, akkerbouwbedrijven met fruit, gemengde bedrijven en overige bedrijven met minder dan 10 koeien voor zover ze kleiner zijn dan 10 ha, veehouderijbedrijven met minder dan 10 koeien, fruitbedrijven en tuinbouwbedrijven zonder glasteelten van betekenis voor zover ze kleiner zijn dan 5 ha.

2) Volgens plaatselijke zegslieden.

HOOFDSTUK IV

ENKELE AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlagen 52 en 53)

De gemiddelde leeftijd van de agrariërs (52 jaar) is hoog in vergelijking met andere gebieden. Niet meer dan gemiddeld 43% van hen is jonger dan 50 jaar. In de deelgebieden Korendijk en Den Hitsert is zelfs niet meer dan een derde jonger dan 50 jaar. Relatief weinig jongere bedrijfshoofden exploiteren gemengde bedrijven en veehouderijbedrijven, relatief veel jongere bedrijfshoofden akkerbouwbedrijven met fruit (60%), tuinbouwbedrijven (61%), akkerbouwbedrijven (48%) en fruitbedrijven (46%). Bezien naar grootteklasse kenmerken bedrijven van 5 tot 10 ha en van 11 tot 20 ha zich door een hoog percentage oudere bedrijfshoofden ten opzichte van bedrijven kleiner dan 5 ha en groter dan 20 ha.

Ook de groepen C- en S-grondgebruikers hebben in doorsnee in vergelijking tot andere gebieden een hoge leeftijd. Het blijkt dat de animo van jongeren om - naast het hoofdbestaan - wat grond te gaan gebruiken en/of enig vee te gaan houden de laatste jaren steeds minder wordt. Dit houdt waarschijnlijk mede verband met de grote afvloeiing van landarbeiders en het zich wijzigende beroepskeuzepatroon van de agrarische bevolking.

Een globale indruk van de onderwijssituatie verschaffen cijfers per gemeente naar de situatie enkele jaren geleden. Wat de vakscholing van de bedrijfshoofden betreft moeten deze gegevens met enige reserve worden geïnterpreteerd, daar ze alle grondgebruikers omvatten en niet alleen de agrariërs (A- en B-bedrijfshoofden). Voor de meewerkende zoons en arbeiders is dit echter van minder belang.

Tabel 19

LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS

Gemeente/ gebied	Perc. met agrarisch onderwijs				Perc. zonder agrarisch onderwijs		
	dagonderwijs		cursussen				
	bedr.-hoofden	zoons	bedr.-hoofden	zoons	bedr.-hoofden	zoons	arbeiders
Goudswaard	26	82	11	-	63	18	83
Piershil-N.B.	35	54	25	8	40	38	82
Zuid-Beijerland	32	61	14	-	54	39	91
Numansdorp	35	60	18	13	47	27	78
5 gemeenten	33	62	18	7	49	31	83
Hoeksche Waard	32	57	23	12	45	31	81
Nederland	24	54	30	17	46	29	74

Hoewel in het algemeen relatief méér bedrijfshoofden in het blok agrarisch dagonderwijs hebben gevolgd dan elders in de Hoeksche Waard en belangrijk méér dan gemiddeld in Nederland, is het algehele beeld wat betreft vakscholing van de bedrijfshoofden in het blok minder gunstig dan men zou verwachten. Van de meewerkende zoons op de bedrijven heeft een relatief veel groter deel agrarisch dagonderwijs gevolgd dan elders in de Hoeksche Waard of in Nederland. Dat het percentage meewerkende zoons zonder agrarisch onderwijs niettemin ongeveer gelijk is, wordt veroorzaakt door het uitzonderlijk lage percentage zoons in het blok dat geen dagonderwijs maar slechts agrarische cursussen volgde. Hetzelfde geldt voor de land- en tuinarbeiders in het blok; ook van hen heeft een relatief veel geringer deel agrarische cursussen gevolgd. Waarschijnlijk is er hieromtrent in het blok - overigens in de gehele Hoeksche Waard - een manco. Naast de algemene land- en tuinbouwcursussen zouden immers speciale cursussen als b.v. over landbouwmechanisatie in dit in hoofdzaak akkerbouwgebied van belang kunnen zijn.

§ 2. Opvolging op en vrijkomen van bedrijven (bijlagen 54 t/m 56)

Hoewel de beroepscontinuïteit aan het afnemen is, is ze nog zo groot dat in verreweg de meeste gevallen bedrijven van vader op zoon worden overgedragen. In de laatste 6 jaar was op bijna driekwart van de overgedragen agrarische bedrijven een zoon of schoonzoon de opvolger.

Een benadering van de opvolgingssituatie geeft het kengetal "aantal potentiële 1) opvolgers per 100 bedrijven". Er is sprake van een evenwichtstoestand bij een aantal van 30 tot 40 opvolgers op 100 bedrijven.2) Bij deze benadering blijkt in het blok het aantal opvolgers (25 per 100 bedrijven) bepaald geringer te zijn dan het aantal vrijkomende plaatsen. Aan te nemen is echter dat - vooral van de kleine bedrijven - een aantal niet zal vrijkomen doch als nevenbedrijf door een thans niet meewerkende zoon zal worden voortgezet, waardoor het aantal vrijkomende bedrijven minder groot behoeft te zijn dan uit dit kengetal valt af te lezen.

Een andere benaderingswijze van de opvolgingssituatie beperkt zich tot de bedrijven van oudere bedrijfshoofden (minstens 50 jaar). Op deze bedrijven komt de kwestie van de opvolging c.q. beëindiging de komende 10 tot 15 jaar zeker aan de orde. Met behulp van streekkenners is nagegaan welke van deze bedrijven hoogstwaarschijnlijk zullen vrijkomen doordat er geen opvolger in eigen gezins- of familiekring is en van welke bedrijven opvolging in eigen kring menselijkerwijs gesproken verzekerd is. Deze benaderingswijze gaat voorbij aan de reële mogelijkheden dat enkele agrariërs die thans jonger zijn dan 50 jaar van beroep zullen gaan veranderen. In de afgelopen 6 jaar verminderde het aantal agrariërs (A- en B-bedrijfshoofden) in het blok met 6 door beroepsverandering met gelijktijdig afstoten van het gehele agrarische bedrijf en met 19 door verande-

1) Als zodanig zijn beschouwd de volledig thuis meewerkende zoons.

2) Voor een uitvoerige beschouwing hierover wordt verwezen naar L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagsche Beemden".

ring van hoofdberoep (zonder het bedrijf geheel af te stoten), terwijl er anderzijds 6 voormalige C-grondgebruikers agrariër werden en 11 voorheen niet-geregistreerden een nieuw bedrijf stichtten. Deze vermindering enerzijds en toeneming anderzijds resulteerden in een vermindering van 2 à 3% van het totale aantal agrarische bedrijven in 6 jaar. Ook voor de toekomst is stichting van nieuwe bedrijven te verwachten, evenals anderzijds vermindering van het aantal bedrijven door beroepsverandering. Uiteindelijk wordt daarom het toekomstige verloop van het aantal agrarische bedrijven vooralsnog sterk overwegend bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van een opvolger op de bedrijven van oudere bedrijfshoofden.

Tabel 20

OPVOLGINGSSITUATIE

	Aantal agrarische bedrijven				
	totaal	waarop het bedrijfshoofd 50 jaar en ouder is			
		totaal	en de bedrijfsopvolging		
			verzekerd is	niet verzekerd is	twijfelachtig is
< 5 ha	60	33	4	27	2
5-10 ha	43	27	12	13	2
10-20 ha	53	34	23	10	1
20-30 ha	54	30	20	9	1
30-50 ha	64	33	21	10	2
≥ 50 ha	45	25	21	2	2
Alle bedrijven	319	182	101	71	10

Ongeveer 39% van de bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder heeft geen opvolger. Hier staat echter tegenover dat op 17 bedrijven momenteel meer dan één opvolger is. Gerekend over alle agrarische bedrijven zal in de komende 10 tot 15 jaar meer dan een vijfde (22%) zonder opvolger vrijkomen. Van alle bedrijven kleiner dan 5 ha is dit zelfs bijna de helft en van de bedrijven van 5 tot 10 ha bijna een derde. Relatief het meest zullen waarschijnlijk vrijkomen veehouderijbedrijven (48%), fruitbedrijven (28%) en tuinbouwbedrijven (28%). Vooral in Den Hitsert is een relatief groot aanbod van bedrijven te verwachten. Op de kleine bedrijven zonder opvolger zal dit in vele gevallen direct het gevolg zijn van de geringe omvang van het bedrijf, waardoor het voor een zoon niet aantrekkelijk is het bedrijf over te nemen. Naarmate de bedrijven groter zijn, zullen de bedrijfsomstandigheden daarbij een kleinere en de gezinsomstandigheden een grotere rol spelen.

Doordat er op bedrijven met oudere bedrijfshoofden geen opvolger is zou in het totaal in de komende 10 tot 15 jaar ± 1000 ha (13%) in het blok kunnen vrijkomen, waarvan relatief het meest in Den Hitsert (21%). Meer dan de helft van deze grond is momenteel in gebruik bij bedrijven groter dan 30 ha. In vergelijking tot de grond die in gebruik is op structureel niet-aflopende bedrijven bestaat deze grond voor een groot deel uit eigendom van de huidige gebruikers en uit pachtgrond van instellingen en minder uit pachtgrond van particulieren. Van de 71 be-

drijven van oudere agrariërs zonder opvolger bestaan er 8 geheel uit eigendomsgrond, 30 uit eigendomsgrond zowel als uit pachtgrond en 33 geheel uit gepachte grond.

Mede op grond van de scholing van vermoedelijke opvolgers op de bedrijven met oudere bedrijfshoofden is te verwachten dat het aantal bedrijven waarop fruit wordt geteeld enigszins zal toenemen. Waarschijnlijk zal op enkele bedrijven worden aangeplant en op akkerbouwbedrijven met reeds enig fruit worden bijgeplant. Het laat zich aanzien dat de fruitteelt op akkerbouwbedrijven waarvoor thans meer opvolgers zijn in de meeste gevallen niet (meer) tot splitsing van bedrijf zal leiden.

SAMENVATTING

1. Het ruilverkavelingsgebied "Strienemonde" in de Hoeksche Waard omvat praktisch de gehele gemeenten Goudswaard, Piershil, Nieuw- en Zuid-Beijerland, het grootste gedeelte van Numansdorp en enkele polders van Klaaswaal.

2. Het verloop van de bevolking werd in dit gebied steeds sterk beïnvloed door vertrekoverschotten. Het aantal inwoners van Goudswaard, Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland is daardoor sedert de oorlog praktisch gelijk gebleven (en kleiner dan in de jaren dertig). Slechts in Numansdorp is geleidelijk aan het vertrekoverschot aan het verdwijnen. Van de eerder genoemde gemeenten heeft Numansdorp verreweg de meeste inwoners.

3. De beroepenstructuur van de mannelijke beroepsbevolking heeft zich na de oorlog sterk gewijzigd. Het aandeel van de landbouw nam zeer sterk af: in 1947 nog 58%, in 1960 nog 36% en in 1966 niet meer dan ongeveer 28%. Hoofdzakelijk is dit veroorzaakt door de vermindering van het aantal landarbeiders, o.m. als gevolg van beroepsverandering.

4. Was omstreeks 1947 de plaatselijke werkgelegenheid nog praktisch gelijk aan het aantal ter plaatse wonende beroepspersonen, omstreeks 1960 was deze reeds verminderd tot 63% en momenteel is deze te ramen op niet veel meer dan de helft (55%) van het aantal ter plaatse wonende beroepspersonen.

5. Ruim de helft van de 671 geregistreerden in het ruilverkavelingsblok behoort tot de z.g. C- en D-groepen, waarin het grondgebruik doorgaans beperkt is tot minder dan 1 ha. Vooral in het deelgebied Cromstrijen is het percentage niet-agrariërs onder de geregistreerden hoog. Er zijn vrijwel geen afwijkende (z.g. speciale) bedrijven in het blok.

6. Na de oorlog nam het aantal zeer kleine bedrijven sterk af en pas recentelijk het aantal iets minder kleine bedrijven (van 5 tot 10 ha). Het sterkst verminderde het aantal bedrijven van agrariërs in Piershil en Nieuw-Beijerland (sedert 1960 met 21%) en het aantal C- en D-bedrijfjes in Cromstrijen.

7. Tot de 319 agrarische bedrijven in het blok behoren 141 (44%) z.g. akkerbouwbedrijven (waarvan 20 met enig fruit), 78 gemengde bedrijven, 50 fruitbedrijven, 21 veehouderijbedrijven en 18 tuinbouwbedrijven. Het type akkerbouwbedrijf komt relatief het meest voor in Korendijk en Den Hitsert, het fruitbedrijf en veehouderijbedrijf in Cromstrijen. De overige geregistreerden (C-, D- en S-groepen) hebben slechts 6 à 7% van de grond in het blok in gebruik. De akkerbouwbedrijven en de akkerbouwbedrijven met enig fruit zijn qua oppervlakte in hoofdzaak grote, de gemengde bedrijven middelgrote en de tuinbouwbedrijven kleine tot zeer kleine bedrijven. Onder de z.g. fruitbedrijven, hoewel overwegend kleine bedrijven, zijn ook enkele uitge-

sproken grote bedrijven. Bij de veehouderijbedrijven wordt het beeld enigszins vertekend doordat men door middel van uitscharen meer rundvee, ook melkvee, houdt dan op het eerste gezicht uit de bedrijfsoppervlakte valt af te leiden.

8. De mutaties in de periode 1960-1966 resulteerden in een vermindering van het aantal agrariërs (A- en B-bedrijfshoofden) met 10%, van C-geregistreerden met 25% en van D-geregistreerden met 16%. Tegenover 19 voormalige agrariërs die naar de C-groep overgingen, staan 6 voormalige C-geregistreerden die agrariër werden. Meestal hielden degenen die naar de C-groep overgingen (althans voorlopig) dezelfde oppervlakte grond in gebruik, terwijl degenen die vanuit de C-groep agrariër werden (met een z.g. fruit- of tuinbouwbedrijf), allen meer grond gingen gebruiken.

9. Evenals de bedrijfsgrootte en het bedrijfstype loopt ook het aantal kavels waaruit de bedrijven bestaan sterk uiteen. Naarmate de bedrijven groter zijn, neemt in het algemeen zowel het aantal kavels waaruit ze bestaan als de gemiddelde kavelgrootte toe. De akkerbouwbedrijven en de gemengde bedrijven bestaan gemiddeld uit 4 tot 5 kavels.

10. Nog geen derdedeel van de gebruiksgrond in het blok is eigendom van de gebruiker. Dit percentage loopt uiteen van 23 voor de agrariërs in het deelgebied Korendijk tot 41% in Den Hitsert. In de pachteigendomsverhoudingen hebben zich in de loop der jaren aanzienlijke verschuivingen voorgedaan. Na 1950 nam het percentage gebruik van eigendomsgrond toe. De z.g. veehouderijbedrijven bestaan relatief meer uit pachtgrond (met name eigendom van instellingen) dan de andere typen bedrijven. Tot de zeer kleine bedrijven en in het bijzonder tot de z.g. tuinbouwbedrijven behoort relatief veel grond die zaaiklaar wordt gehuurd.

11. Ongeveer driekwart van de cultuurgrond in het blok wordt momenteel voor akkerbouw gebruikt, terwijl 15% in gras ligt en 9% beteeld wordt met tuinbouwgewassen, waaronder 5% met hardfruit. Geleidelijk aan is na de oorlog het graslandareaal ingekrompen. Uit de mutaties die sedert 1960 op de bedrijven zijn aangebracht blijkt in het algemeen een zekere tendentie naar specialisatie. Een uitzondering bestaat hierop wat betreft de fruitteelt, waaraan recentelijk nog op enkele akkerbouwbedrijven werd begonnen.

12. Karakteristiek voor de akkerbouw in het blok en omgeving is altijd het hoge percentage hakvruchten geweest. Na een teruggang van de oppervlakte hakvruchten na de oorlog (met name in de periode 1950-1955) is sedert omstreeks 1955 het areaal weer toegenomen, mede door de sedertdien ontstane mogelijkheden de teelt aanzienlijk te mechaniseren. Het areaal aan handelsgewassen en peulvruchten is recentelijk sterk afgenomen. De laatste tijd is de akkerbouw in het blok zich steeds meer gaan toespitsen op granen (48%), suikerbieten (23%) en aardappelen (20%). De toegenomen - en gespecialiseerde - mechanisatie op de grotere akkerbouwbedrijven is ongetwijfeld mede van invloed geweest op het streven naar vereenvoudiging van het teeltplan.

13. Het aantal bedrijven waarop melkvee wordt gehouden is in de laatste 6 jaar sterk - met een kwart - afgenomen. Het aantal bedrijven met weidemestvee nam aanzienlijk minder af. Toch werd slechts in enkele gevallen het grasland afgestoten of gescheurd. Dit betekent wellicht dat dit grasland niet als bouwland of tuinland kan worden gebruikt. In verband hiermee kan erop worden gewezen dat een aantal in het blok wonende boeren grasland in de polder Het Oude land van Strijen hebben liggen. Het uitscharen van melkvee, wat in het ruilverkavelingsgebied een zekere rol speelt, kan hierdoor zijn toegenomen. Op de bedrijven van 10 tot 20 ha wordt relatief nog het meest gemolken en slechts op bedrijven in deze grootteklasse is het percentage bedrijven met melkvee de laatste tijd niet afgenomen. Op de bedrijven waarop men melkvee bleef houden nam meestal het aantal melkkoeien toe.

14. Wat de tuinbouw betreft is naast de hardfruitteelt de grove groenteteelt van belang. Ook op grotere akkerbouwbedrijven komt deze teelt de laatste jaren meer voor. Het blok bestaat met uitzondering van een deel van de Korendijkpolder uit voor fruitteelt uitstekend geschikte gronden. Vooral in de periode 1950-1955 is vrij veel oudere aanplant gerooid; de huidige aanplant in het blok van ± 460 ha bestaat sterk overwegend uit moderne aanplant zonder onderteelt. Een steeds groter deel van het areaal verschuift de laatste jaren naar de grotere bedrijven. Momenteel is op ongeveer een kwart van de agrarische bedrijven een aanplant van minstens 1 ha en op 26 van minstens 5 ha evenals op een 5-tal bedrijven van C-grondgebruikers.

15. Ongeveer eenderde van de agrarische bedrijven is eenmansbedrijf, d.w.z. de vaste arbeidsbezetting bestaat er uitsluitend uit het bedrijfshoofd. Hoge percentages eenmansbedrijven komen voor onder de z.g. veehouderijbedrijven (71%), de tuinbouwbedrijven (67%) en de fruitbedrijven (54%). Op ruim de helft van de bedrijven was in 1966 geen vaste arbeider werkzaam, in de laatste 6 jaar is op een groot deel van de bedrijven het aantal vaste arbeiders teruggebracht of de (enige) vaste arbeider weggegaan. Bedrijven waarop recentelijk een vaste arbeider is aangetrokken komen relatief het meest voor onder de bedrijven met fruitteelt, met name onder de bedrijven waarop sedert 1960 dit fruitteeltareaal is uitgebreid. Een gevolg van de uitbreiding van de fruitteelt is dat in het algemeen meer behoefte ontstaat aan geschoolde fruitkwekerknechts. Reeds zijn relatief belangrijk meer jongere arbeiders in de fruitteelt gaan werken dan in de akkerbouw.

16. Daar vooral de seizoenwerkzaamheden vaak een knelpunt vormen in de arbeidsvoorziening, heeft de mechanisatie zich in het bijzonder daarop gericht. Onder de boeren die een eigen combine bezitten is er een aanzienlijk aantal dat gezien het areaal eigen granen deze op het eigen bedrijf niet rendabel kan maken; een aantal van deze bedrijven maaidorst daarom tevens voor andere bedrijven. De oogst van hakvruchten wordt steeds verder gemechaniseerd; op resp. 73 en 94% van de akkerbouwbedrijven worden de aardappelen en de suikerbieten reeds met een verzamelrooier gerooid. Het gebruik van machines

die gezamenlijk eigendom zijn van verscheidene boeren komt relatief het meest voor op bedrijven van 20 tot 30 ha; op de kleinere schakelt men de loonwerker vaker in en op de grotere heeft men vaker de machines alléén in eigendom. Slechts op 17% van de agrarische bedrijven is geen landbouwtrekker aanwezig, in hoofdzaak op kleinere tuinbouwbedrijven en veehouderijbedrijven. De loonwerkers vervullen - niet alleen op de kleinere bedrijven - een belangrijke rol.

17. De bedrijfsuitkomsten van de grotere akkerbouwbedrijven zijn gemiddeld de laatste jaren bevredigend geweest. Van 60 tot 70 van de 319 agrariërs in het blok is gezien het produktieplan zeer globaal te ramen dat zij niet veel meer dan het inkomen van een arbeider uit het bedrijf halen.

18. De gemiddelde leeftijd van de agrariërs (52 jaar) is hoog in vergelijking met andere gebieden. Relatief weinig jongere bedrijfshoofden exploiteren gemengde bedrijven en veehouderijbedrijven. Qua vakscholing van de bedrijfshoofden is de situatie in het blok ongunstiger dan elders in de Hoeksche Waard. Hoewel een groter deel van de meewerkende zoons op de bedrijven agrarisch dagonderwijs volgde, is het deel geheel zonder vakscholing ongeveer gelijk door het uitzonderlijk lage percentage zoons dat slechts cursussen volgde ten opzichte van elders in de Hoeksche Waard of in Nederland.

19. Bij een benadering van de opvolgingssituatie via het kengetal "aantal potentiële opvolgers per 100 bedrijven" blijkt in het blok het aantal opvolgers geringer te zijn dan het aantal te verwachten vrijkomende plaatsen. Ongeveer 39% van de bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder heeft geen opvolger. Gerekend over alle agrarische bedrijven is te verwachten dat in de komende 10 tot 15 jaar meer dan een vijfde (22%) zonder opvolger zal vrijkomen. Relatief het meest zullen waarschijnlijk vrijkomen veehouderijbedrijven (48%). Vooral in het deelgebied Den Hitsert is een relatief groot aanbod van bedrijven te verwachten. In het totaal zou het hierbij gaan om ± 1000 van de 8000 ha in het blok.

Bijlage 1

VERLOOP VAN DE BEVOLKING SINDS 1910

		Jaar								
		1910	1920	1930	1940	1947	1950	1955	1960	1965
Aantal inwoners	Goudswaard	1370	1481	1499	1445	1345	1407	1382	1422	1416
	Piershil	852	907	890	880	858	882	877	899	955
	Nieuw-Beijerland	1854	1867	1757	1590	1708	1727	1705	1643	1729
	Zuid-Beijerland	2162	2530	2507	2637	2603	2644	2517	2575	2572
	Numansdorp	3741	4068	4081	4278	4318	4523	4485	4649	4819
Indexcijfers (1947=100)	Goudswaard	102	110	111	107	100	105	103	106	105
	Piershil	99	106	104	103	100	103	102	105	111
	Nieuw-Beijerland	109	109	103	93	100	101	100	96	101
	Zuid-Beijerland	83	97	96	101	100	102	97	99	99
	Numansdorp	87	94	95	99	100	105	104	108	112
	Hoeksche Waard	87	93	94	96	100	103	105	107	113
	Nederland	62	72	83	93	100	106	112	119	127

Bron: C.B.S.

Bijlage 2

GEBOORTEN- EN VESTIGINGSOVERSCHOTTEN

	Geboortenoverschot 1)					Vestigingsoverschot 2)				
	Gouds-waard	Piers-hil	Nieuw-Beijerl.	Zuid-Beijerl.	Numans-dorp	Gouds-waard	Piers-hil	Nieuw-Beijerl.	Zuid-Beijerl.	Numans-dorp
1911-1915	143	59	137	225	254	- 92	- 13	- 85	62	14
1916-1920	136	52	143	202	288	- 76	- 43	-182	-121	-229
1921-1925	110	64	145	234	297	- 54	- 50	-121	-277	-153
1926-1930	163	63	133	201	237	-201	- 94	-267	-181	-368
1931-1935	85	78	66	185	231	-101	- 40	-109	- 43	- 41
1936-1940	63	37	82	169	235	-101	- 85	-131	-181	-228
1941-1945	56	41	61	96	143	-184	- 77	35	-282	-343
1946-1950	115	47	108	213	356	- 25	- 9	- 67	- 20	89
1951-1955	108	40	92	144	195	-133	- 45	-114	-271	-233
1956-1960	98	59	65	189	230	- 66	- 36	-123	-126	- 67
1961	26	11	24	33	49	- 2	- 20	- 33	4	- 37
1962	8	8	17	24	61	- 22	22	- 11	- 52	- 10
1963	13	12	21	38	55	- 24	- 2	14	- 47	- 6

1) Levend geboren minus overleden.
2) Vestigingen minus vertrek.

Bron: C.B.S.

BEVOLKING NAAR WIJKEN

Wijk in het blok	Aantal inwoners in		Index (1947=100)
	1947	1960	
Goudswaard	730	872	119
Nieuwendijk 1)	364	338	93
Oudendijk	218	177	81
Piershil	574	636	111
Nieuw-Beijerland	1195	1173	98
Zuidzijde 2)	407	350	86
Zuid-Beijerland	1422	1564	110
Zwartsluisje	241	248	103
Schenkeldijk	167	147	88
Numansdorp	2110	2751	130
Middelsluis	749	778	104
Schuring	405	313	77
Verspreide huizen in de gemeente:			
Goudswaard	200	173	87
Piershil	178	177	100
Nieuw-Beijerland	212	187	88
Zuid-Beijerland	439	313	71
Numansdorp	1039	790	76

1) Gedeeltelijk gemeente Goudswaard en Zuid-Beijerland.
2) Gedeeltelijk gemeente Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland.

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

ENIGE GEGEVENS PER WIJK

Wijk in het blok	Aantal inwoners	Percentage van de bevolking					Perc. v/d mannel. beroepsbevolking				
							werkzaam in				woon-forensen
		R.-K.	N.H.	Geref.	andere kerkgenootschappen	geen kerkgenootschap	landbouw	nijverheid	handel en verkeer	overige bedr.-takken	
Goudswaard	872	2	62	33	1	2	32	41	16	11	46
Nieuwendijk	338	-	63	34	1	2	43	41	13	3	62
Oudendijk	177	-	59	39	-	2	75	17	5	3	27
Piershil	636	-	79	20	-	1	30	43	20	7	45
Nieuw-Beijerland	1173	0	49	48	1	2	21	51	18	10	50
Zuidzijde	350	4	77	17	-	2	46	34	14	10	40
Zuid-Beijerland	1564	0	73	23	0	4	27	38	24	11	37
Zwartsluisje	248	-	77	20	2	1	56	29	12	3	39
Schenkeldijk	147	-	88	9	0	3	39	38	19	4	49
Numansdorp	2751	0	86	10	1	3	21	47	19	13	48
Middelsluis	778	0	88	8	1	3	35	43	13	9	45
Schuring	313	2	94	3	-	1	50	42	6	2	33
Verspreide huizen in gemeente:											
Goudswaard	173	-	50	48	-	2	72	24	2	2	28
Piershil	177	-	60	40	0	-	66	22	10	2	20
Nieuw-Beijerland	187	2	62	31	-	5	68	22	3	7	27
Zuid-Beijerland	313	1	69	30	-	-	58	22	14	6	31
Numansdorp	790	1	82	15	-	2	62	24	11	3	32
Alle wijken in 5 gemeenten	11188	1	74	22	1	2	35	39	17	9	.

Bron: Algemene volkstelling 1960.

MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING NAAR BEDRIJFSTAK

	Goudswaard		Piershil		Nieuw-Beijerland		Zuid-Beijerland		Numansdorp		5 gemeenten	
	1947	1960	1947	1960	1947	1960	1947	1960	1947	1960	1947	1960
Mannelijke beroepsbevolking	462	424	299	273	555	526	882	802	1467	1455	3665	3480
Percentage werkzaam 1) in:												
landbouw	66	46	66	40	52	29	62	39	53	33	58	36
industrie en ambacht	10	14	12	22	19	29	10	15	11	21	12	20
bouwnijverheid	6	20	7	15	8	16	7	18	9	18	8	18
handel 2)	9	7	5	10	10	10	9	9	10	9	9	9
vervoer	4	5	4	7	6	7	5	10	7	7	6	7
dienstverlening	5	7	4	6	5	8	5	8	8	12	6	10
onbekend	0	1	2	0	0	1	2	1	2	0	1	0

1) Inclusief de tijdelijk niet-werkenden.
2) Handel, bank- en verzekeringswezen.

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

MANNELIJKE AGRARISCHE BEROEPSBEVOLKING

Woongemeente/categorie		Aantal mannen werkend in de landbouw 1947	Aantal mannen werkend in de landbouw 1960	Index-cijfers (1947=100) 1960
Gouds-waard	zelfstandigen	56	61	109
	meewerkende zoons	27	8	30
	arbeiders 1)	222	124	56
	totaal	305	193	63
Piershil	zelfstandigen	69	53	77
	meewerkende zoons	17	6	35
	arbeiders 1)	112	50	45
	totaal	198	109	55
Nieuw-Beijerland	zelfstandigen	67	61	91
	meewerkende zoons	28	12	43
	arbeiders 1)	193	77	40
	totaal	288	150	52
Zuid-Beijerland	zelfstandigen	133	111	83
	meewerkende zoons	36	24	67
	arbeiders 1)	374	175	47
	totaal	543	310	57
Numansdorp	zelfstandigen	192	167	87
	meewerkende zoons	68	27	40
	arbeiders 1)	521	278	53
	totaal	781	472	60
5 gemeenten	zelfstandigen	517	453	88
	meewerkende zoons	176	77	44
	arbeiders 1)	1422	704	50
	totaal	2115	1234	58

1) Inclusief enkele bedrijfsleiders en employé's.

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

TER PLAATSE GEVESTIGDE BEDRIJVEN MET MINSTENS 10 MAN PERSONEEL

Gevestigd in de gemeente:	Aantal bedrijven met minstens 10 man personeel			
	totaal	handelsonderneming	industriële vestiging	landbouwbedrijf
Goudswaard	2	-	1	1
Piershil	1	-	1	-
Nieuw-Beijerland	-	-	1	-
Zuid-Beijerland	3	1	1	1
Numansdorp	4	-	3	1

Bron: Algemene volkstelling 1960.

WOONFORENSEN NAAR WOON-, WERKGEMEENTE EN BEDRIJFSTAK

	Aantal woonforensen 1)								
	wonend in de gemeente					werkend in de bedrijfstak			
	Gouds-waard	Piers-hil	Nieuw-Beijerl.	Zuid-Beijerl.	Numans-dorp	land-bouw	bouwnij-verheid	overige nijver-heid	overige bedrijfs-takken
Werkend in:									
Goudswaard	.	-	-	14	-	12	2	-	-
Piershil	12	.	12	-	-	13	-	9	2
	12	-	12	14	-	25	2	9	2
Rotterdam	59	39	90	140	237	48	168	200	149
Oud-Beijerland	13	-	53	25	54	3	7	119	16
Puttershoek	-	-	-	10	46	-	1	54	1
Klaaswaal	-	-	-	-	42	8	4	23	7
Overige gemeenten 2)	32	41	24	45	68	44	49	77	40
Alle woonforensen	116	80	179	234	447	128	231	482	215
Perc. woonforensen 3)	27	29	34	29	31				

1) Dagelijks naar één werkgemeente heen en weer reizende mannen.
2) Gemeenten met minstens 10 forensen zijn met name genoemd.
3) Percentage woonforensen van de totale mannelijke beroepsbevolking.

Bron: Algemene volkstelling 1960.

WERKFORENSEN NAAR WERK-, WOONGEMEENTE EN BEDRIJFSTAK

	Aantal werkforensen 1)								
	werkend in de gemeente					werkend in de bedrijfstak			
	Gouds-waard	Piers-hil	Nieuw-Beijerl.	Zuid-Beijerl.	Numans-dorp	land-bouw	bouwnij-verheid	overige nijverheid	overige be-drijfstakken
Wonend in:									
Goudswaard	.	12	-	-	-	4	-	7	1
Nieuw-Beijerland	-	12	.	-	-	9	-	2	1
Zuid-Beijerland	14	-	-	.	-	12	2	-	-
	14	24	-	-	-	25	2	9	2
Klaaswaal	-	-	-	-	19	13	1	4	1
Strijen	-	-	-	-	12	9	2	-	1
Overige gemeenten 2)	11	15	43	31	17	53	10	31	23
Alle werkforensen	25	39	43	31	48	100	15	44	27

1) Dagelijks naar één werkgemeente heen en weer reizende mannen.
2) Gemeenten met minstens 10 forensen zijn met name genoemd.

Bron: Algemene volkstelling 1960.

DE ONTWIKKELING VAN DE WERKGELEGENHEID TER PLAATSE EN DE UITGAANDE PENDEL

		Aantallen in de gemeente								
		Goudswaard			Piershil			Nieuw-Beijerland		
		1947	1960	1966 1)	1947	1960	1966 1)	1947	1960	1966 1)
Bevolking ter plaatse		1345	1422	1429	858	899	968	1708	1643	1747
Mannelijke bevolking ter plaatse		698	714	738	445	462	498	861	829	897
Mannelijke beroepsbevolking ter plaatse		462	424	441	299	273	287	555	526	556
Inkomende forensen	+	52	25	25	98	39	39	58	43	43
		514	449	466	397	312	326	613	569	599
Uitgaande forensen	-	50	178	232	40	113	154	169	297	314
Werkgelegenheid ter plaatse		464	271	234	357	199	172	444	322	285
Agrarische werkgelegenheid ter plaatse		305	193	156	198	109	82	288	150	113
		Zuid-Beijerland			Numansdorp			5 gemeenten totaal		
Bevolking ter plaatse		2603	2575	2584	4318	4649	4837	10832	11188	11565
Mannelijke bevolking ter plaatse		1359	1327	1314	2261	2385	2469	5624	5717	5916
Mannelijke beroepsbevolking ter plaatse		882	802	813	1467	1455	1518	3665	3480	3615
Inkomende forensen	+	91	31	31	193	48	60	.	.	.
		973	833	844	1660	1503	1578	.	.	.
Uitgaande forensen	-	127	296	357	175	633	781	.	.	.
Werkgelegenheid ter plaatse		846	537	487	1485	870	797	3596	2199	1975
Agrarische werkgelegenheid ter plaatse		543	310	260	781	472	387	2115	1234	998

1) Raming.

Bronnen: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966;
C.B.S., Volks- en beroepstelling 1947,
Algemene volkstelling 1960,
Leeftijdsopbouw van de bevolking 1966;
Gemeenten;
L.E.I.

TELPLICHTIGE GEREGISTREERDEN IN HET BLOK IN 1966 Bijlage 11

	Aantal geregistreerden 1) in de beroepsgroep					totaal
	A	B	C	D	S	
Zonder	-	-	13	9	1	23
< 1 ha	5	-	146	77	4	232
1-2 ha	8	2	25	17	1	53
2-3 ha	12	3	12	4	2	33
3-4 ha	12	2	11	-	-	25
4-5 ha	14	2	5	3	-	24
5-6 ha	9	4	5	1	-	19
6-7 ha	4	-	1	-	1	6
7-8 ha	7	1	1	-	-	9
8-9 ha	9	1	1	-	-	11
9-10 ha	8	-	1	2	-	11
10-11 ha	9	1	2	-	-	12
11-12 ha	7	1	-	-	-	8
12-13 ha	7	-	-	-	-	7
13-14 ha	2	-	1	-	-	3
14-15 ha	4	-	-	-	-	4
15-16 ha	1	1	1	-	-	3
16-17 ha	5	1	-	-	-	6
17-18 ha	8	-	-	-	-	8
18-19 ha	1	-	1	-	-	2
19-20 ha	5	-	-	-	-	5
20-21 ha	6	1	1	-	-	8
21-22 ha	4	1	-	1	-	6
22-23 ha	6	1	-	-	-	7
23-24 ha	7	1	-	-	-	8
24-25 ha	2	1	-	-	-	3
25-26 ha	2	-	-	-	-	2
26-27 ha	4	-	-	-	-	4
27-28 ha	5	3	-	-	-	8
28-29 ha	6	1	-	-	-	7
29-30 ha	2	1	-	-	-	3
30-31 ha	3	-	-	-	-	3
31-32 ha	3	-	-	-	-	3
32-33 ha	2	-	-	-	-	2
33-34 ha	3	-	-	-	-	3
34-35 ha	3	-	-	-	-	3
35-36 ha	4	-	-	-	-	4
36-37 ha	5	-	-	-	-	5
37-38 ha	3	-	-	-	-	3
38-39 ha	2	-	-	-	-	2
39-40 ha	4	-	-	-	-	4
40-41 ha	5	-	-	-	-	5
41-42 ha	2	1	-	-	-	3
42-43 ha	2	-	-	-	-	2
43-44 ha	6	-	-	-	-	6
44-45 ha	5	-	1	-	-	6
45-46 ha	2	-	-	-	-	2
46-47 ha	2	-	-	-	-	2
47-48 ha	3	-	-	-	-	3
48-49 ha	2	-	-	-	-	2
49-50 ha	2	-	-	-	-	2
50-51 ha	1	-	-	-	-	1
52-53 ha	4	-	-	-	-	4
53-54 ha	2	-	-	-	-	2
54-55 ha	2	-	-	-	-	2
55-56 ha	1	-	-	-	-	1
56-57 ha	3	-	-	-	-	3
58-59 ha	2	-	-	-	-	2
59-60 ha	2	-	-	-	-	2
60-61 ha	4	-	-	-	-	4
61-62 ha	5	-	1	-	-	6
62-63 ha	1	-	-	-	-	1
63-64 ha	1	-	-	-	-	1
64-65 ha	3	-	-	-	-	3
65-66 ha	1	-	-	-	-	1
66-67 ha	2	-	-	-	-	2
68-69 ha	2	-	-	-	-	2
69-70 ha	1	-	-	-	-	1
72-73 ha	1	-	-	-	-	1
77-78 ha	1	-	-	-	-	1
79-80 ha	1	-	-	-	-	1
80-81 ha	1	-	-	-	-	1
84-85 ha	1	-	-	-	-	1
87-88 ha	1	-	-	-	-	1
97-98 ha	1	-	-	-	-	1
107-108 ha	1	-	-	-	-	1
Totaal	289	30	229	114	9	671

Bijlage 12

AGRARIËRS NAAR DEELGEBIED, BEDRIJFSGROOTTE EN BEDRIJFSTYPE

Bedrijfstype/ grootteklasse		Aantal agrariërs (A- en B-groepen)				
		Koren-dijk	Piershil-N.-B.	Den Hitsert	Crom-strijen	to-taal
Akkerbouwbe-drijven	< 10 ha	2	1	3	4	10
	10-20 ha	-	5	5	3	13
	20-30 ha	5	4	5	16	30
	30-50 ha	3	11	12	13	39
	50-70 ha	6	2	7	8	23
	≥ 70 ha	3	1	1	1	6
Akkerbouwbe-drijven met fruit	< 10 ha	-	1	-	-	1
	10-20 ha	-	3	-	1	4
	20-30 ha	1	-	-	1	2
	30-50 ha	-	2	3	4	9
	≥ 50 ha	1	1	1	1	4
Fruitbedrijven	< 5 ha	-	8	3	21	32
	5-10 ha	-	2	4	4	10
	10-20 ha	-	-	1	5	6
	≥ 20 ha	-	1	-	1	2
Veehouderij-bedrijven 1)	< 10 ha	2	1	1	10	14
	10-20 ha	-	2	1	1	4
	≥ 20 ha	1	-	1	1	3
Gemengde bedrij-ven	< 10 ha	-	1	4	9	14
	10-20 ha	3	6	4	11	24
	20-30 ha	5	2	4	8	19
	30-50 ha	1	4	6	3	14
	≥ 50 ha	2	3	-	2	7
Tuinbouwbe-drijven	< 5 ha	1	3	-	9	13
	5-10 ha	2	1	-	2	5
Overige bedrij-ven	< 10 ha	-	1	-	3	4
	10-30 ha	1	-	2	-	3
	≥ 50 ha	-	1	1	2	4
< 5 ha		1	11	4	44	60
5-10 ha		6	8	11	18	43
10-20 ha		4	16	12	21	53
20-30 ha		12	6	11	25	54
30-50 ha		4	18	21	21	64
50-70 ha		8	6	9	14	37
≥ 70 ha		4	2	1	1	8
Akkerbouwbedrijven		19	24	33	45	121
Akkerbouwbedrijven met fruit		2	7	4	7	20
Fruitbedrijven		-	11	8	31	50
Veehouderijbedrijven		3	3	3	12	21
Gemengde bedrijven		11	16	18	33	78
Tuinbouwbedrijven		3	4	-	11	18
Overige bedrijven		1	2	3	5	11
Alle bedrijven		39	67	69	144	319

1) Waaronder een aantal waarop melkvee uitgeschaard wordt.

Bron: Landbouwtellingen 1966.

NEVENBEROEPEN VAN DE B- EN HOOFDBEROEPEN VAN DE C-GEREGISTREERDEN

	Aantal telplichtige geregistreerden in de beroepsgroep							
	B				C			
	totaal	met akkerbouwbedrijven 1)	met fruit- of tuinbouwbedrijven	met veehouderij- of gemengde bedrijven	totaal	< 1 ha	1-5 ha	≥ 5 ha
Land- en tuinarbeider 2)	2	1	-	1	40	26	13	1
Zelfstandig loonwerker	15	8	3	4	5	1	2	2
Overige agrarisch-verwante beroepen	3	1	1	1	20	5	7	8
Verzorgende beroepen 3)	5	-	3	2	34	27	6	1
Bouwvakarbeider	-	-	-	-	39	32	6	1
Overige industriearbeiders	1	-	1	-	31	24	4	3
Transportarbeider	-	-	-	-	14	9	5	-
Grondwerker en gemeentearbeider	-	-	-	-	32	27	5	-
Los arbeider	3	-	1	2	6	3	3	-
Overige beroepen	1	-	1	-	8	5	2	1
Alle beroepen	30	10	10	10	229	159	53	17

1) Al dan niet met fruitteelt.
2) Inclusief arbeiders bij loonwerker.
3) In de dorpsgemeenschap.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

GEREGISTREERDEN IN GROEP D

Voormalig beroep	Aantal telplichtige D-geregistreerden			
	totaal	< 1 ha	1-3 ha	≥ 3 ha
Landbouwer en/of veehouder	21	6	8	7
Fruitkweker-tuinder	15	10	5	-
Land- of tuinarbeider	41	35	6	-
Agrarisch-verwant beroep	4	4	-	-
Verzorgend beroep in de dorpsgemeenschap	6	6	-	-
Industriearbeider	7	7	-	-
Transportarbeider	3	3	-	-
Grondwerker of gemeentearbeider	11	10	1	-
Overige beroepen	6	5	1	-
Alle beroepen	114	86	21	7

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

DE SPECIALE BEDRIJVEN IN HET BLOK

	Aantal telplichtige geregistreerden			
	totaal	< 1 ha	1-3 ha	≥ 5 ha
Pluimveehouder	3	2	1	-
Kalvermester	2	1	1	-
Varkensfokker	1	-	1	-
Nertsfokker	1	1	-	-
Bloembollenkweker	1	1	-	-
Stichting (fruitkwekerij)	1	-	-	1

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL GRONDGEBRUIKERS NAAR GROOTTEKLASSE

Gemeente/gebied		Aantal bedrijven						Percentage bedrijven van ..... ha					Oppervlakte cultuurgrond in ha
		totaal	van ..... ha										
			1-5	5-10	10-20	20-50	≥ 50	1-5	5-10	10-20	20-50	≥ 50	
Gouds-waard	1910	55	19	6	3	11	16	35	11	5	20	29	1698
	1930	56	15	7	3	11	20	27	12	5	20	36	1812
	1947	64	23	8	5	16	12	36	12	8	25	19	1583
	1950	56	16	5	7	15	13	29	9	12	27	23	1557
	1955	57	15	6	8	15	13	26	11	14	26	23	1523
	1960	60	17	8	4	15	16	28	13	7	25	27	1608
	1965	60	16	6	7	16	15	27	10	11	27	25	1551
Piershil en Nieuw-Beijer-land	1910	84	29	11	10	20	14	34	13	12	24	17	1896
	1930	109	38	23	17	17	14	35	21	16	15	13	2067
	1947	119	42	24	13	30	10	35	20	11	25	9	2120
	1950	113	43	18	14	28	10	38	16	12	25	9	2022
	1955	114	40	22	12	30	10	35	19	11	26	9	2054
	1960	112	43	18	16	25	10	38	16	14	23	9	2004
	1965	103	31	16	18	27	11	30	16	17	26	11	2093
Zuid-Beijer-land	1910	103	35	10	16	17	25	34	10	15	16	24	2821
	1930	108	37	11	12	29	19	34	10	11	27	18	3021
	1947	126	52	13	14	32	15	41	10	11	26	12	2735
	1950	119	44	14	11	33	17	37	12	9	28	14	2825
	1955	109	34	14	10	31	20	31	13	9	29	18	2841
	1960	108	32	14	12	32	18	30	13	11	30	16	2761
	1965	103	27	13	13	35	15	26	13	13	34	14	2717
Numansdorp	1910	143	40	23	24	30	26	28	16	17	21	18	3299
	1930	192	76	32	33	29	22	40	17	17	15	11	3230
	1947	151	79	16	14	25	17	52	11	9	17	11	3628
	1950	147	75	17	16	25	14	51	12	11	17	9	3527
	1955	149	76	18	16	24	15	51	12	11	16	10	3594
	1960	142	65	23	15	24	15	46	16	11	17	10	3415
	1965	129	51	20	18	28	12	40	15	14	22	9	3300
Hoeksche Waard	1910	1089	385	148	136	244	176	35	14	12	23	16	24321
	1930	1273	488	195	177	274	139	38	15	14	22	11	24347
	1947	1429	603	222	200	297	107	42	16	14	21	7	24540
	1950	1339	567	197	186	282	107	42	15	14	21	8	23669
	1955	1335	545	204	197	277	112	41	15	15	21	8	23784
	1960	1333	530	208	204	277	114	40	16	15	21	8	23545
	1965	1248	453	198	206	292	99	36	16	17	23	8	22755

Bronnen: Directie van de Landbouw (1910-1930).
C.B.S. (1947-1965).

257

ONTWIKKELING IN DE DEELGEBIEDEN SEDERT 1960

	Aantal geregistreerden in									
	Korendijk		Piershil-N.-Beijerl.		Den Hitsert		Cromstrijen		het blok	
	1960	1966	1960	1966	1960	1966	1960	1966	1960	1966
Agrariërs:										
< 5 ha	2	1	21	11	7	4	57	44	87	60
5-10 ha	5	6	16	8	11	11	24	18	56	43
10-20 ha	3	4	15	16	13	12	21	21	52	53
20-30 ha	9	12	5	6	10	11	19	25	43	54
30-50 ha	4	4	20	18	21	21	18	21	63	64
50-70 ha	10	8	6	6	9	9	18	14	43	37
≥ 70 ha	4	4	2	2	3	1	1	1	10	8
akkerbouwbedrijven	20	19	27	24	34	33	40	45	121	121
akkerbouwbedrijven met fruit	-	2	5	7	4	4	4	7	13	20
fruitbedrijven	-	-	15	11	5	8	27	31	47	50
veehouderijbedrijven	3	3	5	3	5	3	14	12	27	21
gemengde bedrijven	12	11	23	16	20	18	51	33	106	78
tuinbouwbedrijven	1	3	7	4	2	-	16	11	26	18
overige bedrijven	1	1	3	2	4	3	6	5	14	11
alle agrariërs	37	39	85	67	74	69	158	144	354	319
Overige geregistreerden:										
groep C < 1 ha	10	8	34	21	26	11	168	119	238	159
1-5 ha	10	6	8	11	16	13	26	23	60	53
≥ 5 ha	1	2	4	10	1	2	1	3	7	17
totaal	21	16	46	42	43	26	195	145	305	229
groep D < 1 ha	1	-	9	9	14	21	75	56	99	86
≥ 1 ha	7	7	6	5	12	5	11	11	36	28
totaal	8	7	15	14	26	26	86	67	135	114
groep S	-	-	-	1	2	3	6	5	8	9
Alle geregistreerden	66	62	146	124	145	124	445	361	802	671

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

WIJZIGINGEN IN HET AANTAL GEREGISTREERDEN SEDERT 1960

	Aantal telplichtige geregistreerden in de beroepsgroep						totaal
	A	B	A en B	C	D	S	
Geregistreerd in 1960	317	37	354	305	135	8	802
Sinds 1960 verdwenen	- 15	2	17	80	71	3	171
	302	35	337	225	64	5	631
Overgegaan naar andere beroepsgroep:							
naar groep A	.	2 (1)	.	4	-	-	
naar groep B	2 (2)	.	.	2 (1)	-	-	
naar groep C	13 (3)	6	19 (3)	.	11 (11)	-	
naar groep D	13	2	15	44 (2)	.	-	
naar groep S	1	-	1	1	-	.	
Waardoor er de beroepsgroep verlieten	- 29 (5)	10 (1)	35 (3)	51 (3)	11 (11)	-	
Waardoor er tot de beroepsgroep toetraden	+ 6 (1)	4 (3)	6 (1)	30 (17)	59 (2)	2	
	279	29	308	204	112	7	631
Sinds 1960 geregistreerd	+ 10	1	11	25	2	2	40
Geregistreerd in 1966	289	30	319	229	114	9	671

( ) Waarvan samengaand met overdracht van bedrijf.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

VERDWENEN GEREGISTREERDEN IN DE PERIODE 1960-1966

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep agrariërs (A en B)									
	met akkerbouwbedrijf	met fruitbedrijf	met veehouderijbedrijf	met gemengd bedrijf	met tuinbouwbedrijf	totaal	C	D	S	totaal
Aantal verdwenen geregistreerden:										
in het blok	5	2	4	4	2	17	80	71	3	171
in gebied Korendijk	-	-	-	-	-	-	5	3	-	8
in gebied Piershil-N.-B.	2	1	2	1	2	8	11	10	-	29
in gebied Den Hitsert	1	-	1	1	-	3	15	13	-	31
in gebied Cromstrijen	2	1	1	2	-	6	49	45	3	103
Grootteklasse:										
zonder grond	-	-	1	-	-	1	18	4	1	24
< 1 ha	-	-	-	-	-	-	50	47	1	98
1-5 ha	1	2	1	2	2	8	11	20	1	40
5-10 ha	4	-	1	1	-	6	-	-	-	6
10-20 ha	-	-	-	1	-	1	1	-	-	2
≥ 50 ha	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1
Reden van verdwijnen:										
overlijden	1	1	-	1	1	4	5	16	1	26
gaan rusten	2	-	2	3	-	7	-	-	-	7
beroepsverandering	2	1	2	-	1	6	-	-	1	7
verhuizing uit het blok	-	-	-	-	-	-	6	-	1	7
grondgebruik als nevenberoep afgestoten	-	-	-	-	-	-	29	26	-	55
administratief verdwenen, niet meer telplichtig	-	-	-	-	-	-	40	29	-	69
Oppervlakte cultuurgrond in ha (1960)	33	5	70	32	4	144	51	55	4	254
Bestemming van deze grond:										
toegevoegd aan bestaande bedrijven 1)	28	5	65	28	4	130	44	48	4	226
toegevoegd aan bedrijven buiten het blok	1	-	5	4	-	10	-	-	-	10
onteigend	4	-	-	-	-	4	1	1	-	6
in gebruik bij niet-telplichtigen	-	-	-	-	-	-	6	6	-	12

1) In het blok.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

NIEUW-GEREGISTREERDEN IN DE PERIODE 1960-1966

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep								
	agrariërs (A en B)								
	met akkerbouwbedrijf	met fruitbedrijf	met gemengd bedrijf	met tuinbouwbedrijf	totaal	C	D	S	totaal
Aantal nieuw geregistreerden:									
in het blok	6	2	1	2	11	25	2	2	40
in gebied Korendijk	1	-	1	-	2	2	-	-	4
in gebied Piershil-N.-B.	1	-	-	1	2	5	-	-	7
in gebied Den Hitsert	1	2	-	-	3	5	1	1	10
in gebied Cromstrijen	3	-	-	1	4	13	1	1	19
Grootteklasse:									
zonder grond	-	-	-	-	-	2	-	-	2
< 1 ha	-	-	-	1	1	14	-	1	16
1-5 ha	-	1	-	-	1	7	2	1	11
5-10 ha	-	-	-	1	1	2	-	-	3
10-20 ha	2	1	1	-	4	-	-	-	4
20-30 ha	4	-	-	-	4	-	-	-	4
Reden van nieuwe registratie:									
los land gehuurd	-	-	-	2	2	12	-	2	16
los land gekocht	-	-	-	-	-	8	-	-	8
afgesplitst van bedrijf van (schoon)ouders	5	2	-	-	7	2	-	-	9
ontbinding van combinatie	1	-	1	-	2	-	-	-	2
afgesplitst van overgedaan eigen bedrijf	-	-	-	-	-	-	2	-	2
geregistreerd voor het houden van vee	-	-	-	-	-	2	-	-	2
telplichtig geworden met dezelfde grond in gebruik	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Oppervlakte cultuurgrond in ha(1966)	123	18	20	9	170	33	6	3	212

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

OVERDRACHTEN IN DE PERIODE 1960-1966

	Aantal geregistreerden									
	in de beroepsgroep									
	agrariërs (A en B)									
	met akkerbouwbedrijf 1)	met fruitbedrijf	met veehouderij- of gemengd bedrijf	met tuinbouwbedrijf	met overig bedrijf	totaal	C	D	S	totaal
Aantal overdrachten:										
in het blok	23	11	16	3	3	56	19	4	1	80
in gebied Korendijk	7	-	3	1	1	12	2	-	-	14
in gebied Piershil-N.-B.	1	5	3	-	1	10	4	-	-	14
in gebied Den Hitsert	5	2	3	-	1	11	6	2	-	19
in gebied Cromstrijen	10	4	7	2	-	23	7	2	1	33
Grootteklasse (1966):										
< 1 ha	-	-	-	-	-	-	11	3	1	15
1-5 ha	-	8	2	2	-	12	5	1	-	18
5-10 ha	-	1	3	1	-	5	1	-	-	6
10-20 ha	2	2	3	-	1	8	2	-	-	10
20-30 ha	7	-	4	-	1	12	-	-	-	12
30-50 ha	5	-	2	-	-	7	-	-	-	7
≥ 50 ha	9	-	2	-	1	12	-	-	-	12
Overneming had plaats door:										
zoon of schoonzoon	18	10	9	1	2	40	14	-	-	54
overig familielid	2	1	2	1	1	7	1	1	-	9
weduwe	2	-	3	-	-	5	-	3	1	9
vreemde	1	-	2	1	-	4	4	-	-	8
Reden van overdracht door bedrijfshoofd:										
gaan rusten	12	6	6	2	-	26	10	-	-	36
overlijden	6	2	7	1	1	17	8	4	1	30
beroepsverandering	-	-	1	-	-	1	1	-	-	2
bedrijfswisseling	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
firma of maatschap gevormd	3	2	1	-	1	7	-	-	-	7
firma of maatschap ontbonden	1	1	1	-	1	4	-	-	-	4

1) Met of zonder enige fruitteelt.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

VERKAVELING

	Aantal bedrijven															Aantal kavels		Gemiddelde grootte in ha	
	met gegevens	met kavels														totaal	gem. per bedrijf	kavel	bedrijfs-
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	18				
Agrariërs:																			
< 5 ha	60	20	17	14	5	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	141	2,4	1,24	2,92
5-10 ha	43	10	16	10	4	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	107	2,5	2,95	7,33
10-20 ha	53	9	11	16	7	4	3	2	1	-	-	-	-	-	-	167	3,2	4,48	14,11
20-30 ha	54	6	5	9	6	10	8	6	2	1	1	-	-	-	-	242	4,5	5,50	24,64
30-50 ha	63	4	10	4	13	10	11	2	5	2	2	-	-	-	-	296	4,7	8,58	39,66
≥ 50 ha	45	-	3	4	5	5	6	5	4	5	4	1	1	1	1	308	6,8	9,39	64,27
akkerbouwbedrijven	121	10	17	15	20	18	17	6	6	3	5	1	1	1	1	585	4,8	7,63	36,89
akkerbouwbedrijven met fruit	20	2	3	4	5	2	1	1	-	2	-	-	-	-	-	81	4,1	9,20	37,26
fruitbedrijven	50	15	14	11	3	3	1	-	2	1	-	-	-	-	-	134	2,7	2,43	6,52
veehouderijbedr. 1)	21	8	4	5	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	54	2,6	3,81	9,81
gemengde bedr. 1)	77	11	14	16	7	8	6	7	4	2	2	-	-	-	-	310	4,0	5,98	23,78
tuinbouwbedrijven	18	2	6	5	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	52	2,9	1,46	4,21
overige bedrijven	11	1	4	1	-	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	45	4,1	7,29	29,80
Korendijk	39	4	4	4	5	2	8	2	5	1	1	-	1	1	1	220	5,6	6,26	35,30
Piershil-N.-B.	67	15	19	9	6	4	5	2	2	2	3	-	-	-	-	232	3,5	7,35	25,44
Den Hitsert	68	8	12	19	12	7	4	2	1	2	-	1	-	-	-	248	3,6	8,27	29,73
Cromstrijen	144	22	27	25	17	19	12	10	6	3	3	-	-	-	-	561	3,9	5,11	19,91
alle agrariërs	318	49	62	57	40	32	29	16	14	8	7	1	1	1	1	1261	4,0	6,34	25,08
Overige geregistreerden 2):																			
groep C < 1 ha	146	109	26	8	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	197	1,3	0,21	0,29
1-5 ha	53	32	16	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79	1,5	1,54	2,30
≥ 5 ha	17	2	9	2	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	52	3,1	4,88	14,92
groep D < 1 ha	77	65	11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	90	1,2	0,24	0,27
≥ 1 ha	28	21	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	1,3	2,57	3,39
groep S	8	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1,1	1,66	1,87

1) Waaronder een aantal waarop vee wordt uitgeschaard, waardoor de feitelijke situatie minder gunstig is dan uit de cijfers blijkt.
2) Met grondgebruik.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

ONTWIKKELING IN DE RECHTSVORM VAN HET GRONDGEBRUIK

Gemeente/ gebied	Oppervl. cultuur-grond in ha in 1966	Percentage gebruik van eigendoms-grond		Percentage gepacht van							
				land- of tuinbouwers		overige par-ticulieren		overheid		overige rechts-personen	
		1959	1966	1959	1966	1959	1966	1959	1966	1959	1966
Goudswaard	1569	20	22	12	4	54	68	1	2	34	26
Piershil-Nieuw-Beijerland	2057	32	31	13	15	72	75	3	1	12	9
Zuid-Beijerland	2688	27	31	23	3	30	73	1	3	46	21
Numansdorp	3311	53	55	16	9	72	78	4	4	8	9
5 gemeenten	9625	36	38	17	8	55	74	2	2	26	16
Hoeksche Waard	22608	34	37	19	13	63	73	4	4	14	10

Bron: C.B.S.

	Aantal grondgebruikers					Oppervlakte cultuurgrond					
	totaal	met de grond				totaal in ha	percentage				
		100% eigendom	≥ 50% eigendom	< 50% eigendom	100% pacht		eigendom	pacht van ouders	pacht van instellingen	overige min of meer "veilige" pacht 1)	"onveilige" pacht 2)
Agrariërs:											
< 5 ha	60	9	9	10	32	175	35	3	6	46	10
5-10 ha	43	6	6	7	24	315	25	3	15	54	3
10-20 ha	53	5	7	24	17	748	31	6	7	54	2
20-30 ha	54	5	14	25	10	1331	36	5	3	55	1
30-50 ha	64	6	15	19	24	2539	34	8	11	47	0
≥ 50 ha	45	3	7	12	23	2892	26	12	13	49	0
akkerbouwbedrijven	121	14	25	35	47	4464	33	7	12	48	0
akkerbouwbedr.met fruit	20	1	6	6	7	745	31	28	1	40	-
fruitbedrijven	50	9	7	6	28	326	36	9	3	49	3
veehouderijbedrijven	21	3	1	5	12	206	17	-	31	52	0
gemengde bedrijven	78	2	13	38	25	1855	22	3	9	65	1
tuinbouwbedrijven	18	3	2	4	9	76	31	2	5	44	18
overige bedrijven	11	2	4	3	2	328	56	16	3	24	1
Korendijk	39	4	6	14	15	1377	23	7	19	50	1
Piershil-Nieuw Beijerland	67	8	9	20	30	1704	28	8	3	60	1
Den Hitsert	69	8	20	22	19	2051	41	6	17	36	0
Cromstrijen	144	14	23	41	66	2868	29	11	5	54	1
Alle agrariërs	319	34	58	97	130	8000	31	8	10	50	1
Overige geregistreerden:											
groep C < 1 ha	146	34	5	12	95	42	28	2	13	55	2
1-5 ha	53	12	3	3	35	122	29	9	7	37	18
≥ 5 ha	17	7	4	-	6	254	53	-	2	18	27
totaal	216	53	12	15	136	418	43	3	5	27	22
groep D < 1 ha	77	23	1	5	48	21	30	-	9	58	3
≥ 1 ha	28	11	-	2	15	95	46	-	6	45	3
totaal	105	34	1	7	63	116	43	-	7	47	3
groep S	8	4	-	-	4	15	33	14	-	50	3
Alle geregistreerden	648	125	71	119	333	8549	31	8	10	49	2

1) Pacht van niet-agrariërs, rustende agrariërs of agrariërs die niet in de omgeving wonen.
2) Zaaiklaar gehuurd land en/of gepacht van agrariërs in de omgeving.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

ONTWIKKELING VAN HET GRONDGEBRUIK

Gemeente/ gebied		Oppervlakte cultuurgrond in ha 1)	Percentage cultuurgrond in gebruik als			Oppervlakte aan onderteelten in ha
			grasland	bouwland	tuingrond 2)	
Goudswaard	1950	1557	23	75	2	14
	1955	1523	21	76	3	3
	1960	1608	18	78	4	-
	1965	1551	19	77	4	-
Piershil en Nieuw-Beijerland	1950	2022	23	72	5	30
	1955	2054	21	73	6	13
	1960	2036	17	75	8	11
	1965	2097	14	76	10	9
Zuid-Beijerland	1950	2825	18	79	3	46
	1955	2841	16	81	3	29
	1960	2743	17	80	3	9
	1965	2717	13	83	4	6
Numansdorp	1950	3527	17	79	4	126
	1955	3594	17	76	7	85
	1960	3418	13	78	9	25
	1965	3300	10	79	11	15
Hoeksche Waard	1950	23669	24	70	6	483
	1955	23784	23	70	7	440
	1960	23533	21	71	8	209
	1965	22754	19	71	10	142

1) Gemeten maat.
2) Op grond waarop tuinbouwgewassen werden geteeld.

Bron: C.B.S.

	Aantal bedrijven		Oppervlakte cultuurgrond in ha		Percentage cultuurgrond in gebruik voor/als							
					hardfruit-teelt		overige tuinbouw		akkerbouw		grasland	
	1960	1966	1960	1966	1960	1966	1960	1966	1960	1966	1960	1966
Agrariërs:												
< 5 ha	87	60	237	175	32	47	27	25	30	18	11	10
5-10 ha	56	43	402	315	18	20	6	14	49	43	27	23
10-20 ha	52	53	726	748	7	10	2	7	66	59	25	24
20-30 ha	43	54	1052	1331	1	1	1	0	80	83	18	16
30-50 ha	63	64	2474	2539	2	3	1	2	83	82	14	13
≥ 50 ha	53	45	3345	2892	2	3	1	1	80	84	17	12
akkerbouwbedrijven	121	121	3853	4464	0	0	2	2	89	90	9	8
akkerbouwbedr. met fruit	13	20	558	745	12	13	0	1	83	81	5	5
fruitbedrijven	47	50	211	326	75	71	15	8	8	19	2	2
veehouderijbedrijven	27	21	276	206	0	1	1	0	12	9	87	90
gemengde bedrijven	106	78	2738	1855	1	0	0	1	75	71	24	28
tuinbouwbedrijven	26	18	78	76	16	9	66	79	18	12	-	-
overige bedrijven	14	11	522	328	10	9	0	3	63	58	27	30
Korendijk	37	39	1403	1377	0	1	2	4	80	77	18	18
Piershil-Nieuw-Beijerland	85	67	1797	1704	5	4	2	3	75	79	18	14
Den Hitsert	74	69	2096	2051	2	4	0	1	81	82	17	13
Cromstrijen	158	144	2940	2868	6	8	3	4	74	74	17	14
alle agrariërs	354	319	8236	8000	4	5	2	3	77	78	17	14
Overige geregistreerden:												
groep C < 1 ha	238	159	58	42	37	41	37	34	25	23	1	2
1-5 ha	60	53	131	122	8	12	25	22	48	50	19	16
≥ 5 ha	7	17	130	254	5	13	17	22	62	51	16	14
totaal	305	229	319	418	13	16	25	23	48	48	14	13
groep D < 1 ha	99	86	24	21	42	38	31	33	24	21	3	8
≥ 1 ha	36	28	94	95	6	8	7	4	47	34	40	54
totaal	135	114	118	116	14	14	12	9	42	32	32	45
groep S	8	9	22	15	33	65	22	10	25	1	20	24
Alle geregistreerden	802	671	8695	8549	5	5	3	4	75	76	17	15

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

ONTWIKKELING VAN HET BOUWLANDGEBRUIK

Gemeente/gebied		Oppervlakte bouwland in ha	Percentage bouwland beteeld met								
			granen	peulvruchten	handelsgewassen		landbouwzaden	knol- en wortelgewassen			overige gewassen 1)
					totaal	w.v. vlas		totaal	aardappelen	suikerbieten	
Goudswaard	1950	1166	36	5	14	5	1	40	21	17	4
	1955	1149	57	5	11	8	0	25	10	12	2
	1960	1249	40	10	13	10	2	34	13	20	1
	1965	1200	52	4	5	4	2	35	13	21	2
Piershil en Nieuw-Beijerland	1950	1446	35	6	10	5	1	45	22	20	3
	1955	1502	44	7	8	7	-	38	19	16	3
	1960	1529	38	6	12	8	3	39	18	19	2
	1965	1593	45	3	6	6	2	41	19	21	3
Zuid-Beijerland	1950	2244	32	7	16	3	1	42	19	21	2
	1955	2296	47	7	10	8	0	33	14	18	3
	1960	2202	43	7	10	8	2	38	17	20	0
	1965	2240	49	1	5	4	2	41	20	20	2
Numansdorp	1950	2798	33	5	11	3	1	48	21	25	2
	1955	2714	45	6	9	8	1	37	14	21	2
	1960	2651	37	8	12	7	4	38	15	21	1
	1965	2589	42	5	7	6	6	39	16	22	1
Hoeksche Waard	1950	16547	33	6	13	5	1	45	22	21	2
	1955	16758	42	6	11	10	0	38	17	18	3
	1960	16627	37	7	12	8	4	39	18	20	1
	1965	16290	45	2	6	5	3	42	20	22	2

1) En braakland.

Bron: C.B.S.

BOUWLANDGEBRUIK

	Percentage bouwland		Oppervlakte bouwland		Percentage bouwland beteeld met: granen		peulvruchten		handelsgewassen (vlas)		zaden (graszaden)		aardappelen		suikerbieten		overige gewassen		w.o. luzerne in 1966
	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	
Agrariërs:																			
< 5 ha	30	18	76	31	32	34	5	0	-	-	-	-	30	32	18	15	15	19	-
5-10 ha	49	43	200	136	37	44	5	1	5	1	1	-	22	24	23	26	7	4	0
10-20 ha	66	59	484	439	39	45	6	2	5	-	1	2	22	22	22	25	5	4	2
20-30 ha	80	83	845	1104	40	50	8	1	4	1	3	2	18	22	24	23	3	1	1
30-50 ha	83	82	2055	2094	37	48	9	3	9	2	3	1	18	20	21	24	3	2	1
≥ 50 ha	80	84	2692	2442	37	48	9	2	11	5	4	3	17	18	20	21	2	3	2
akkerbouwbedrijven	89	90	3428	4026	38	49	9	2	10	4	4	2	17	19	20	22	2	2	1
akkerbouwb.m.fruit	83	81	467	608	30	43	11	2	7	1	5	1	23	23	23	25	1	5	2
fruitbedrijven	8	19	18	64	11	22	-	10	-	-	-	25	48	12	38	20	3	1	1
veehouderijbedrijven	12	9	32	20	12	29	4	-	38	-	-	-	14	32	20	21	12	18	10
gemengde bedrijven	75	71	2061	1327	37	47	8	2	7	1	2	2	19	20	22	24	5	4	1
tuinbouwbedrijven	18	12	14	9	2	8	2	-	14	-	-	-	55	42	27	50	-	-	-
overige bedrijven	63	58	332	192	40	52	7	0	9	2	2	-	19	22	19	21	4	3	3
Korendijk	80	77	1119	1065	40	53	12	3	12	2	3	2	12	13	20	24	1	3	1
Piershil-N.-B.	75	79	1360	1348	39	48	6	2	9	2	3	2	18	21	20	21	5	4	3
Den Hitsert	81	82	1694	1695	41	50	7	1	9	3	2	2	18	20	20	22	3	2	2
Cromstrijen	74	74	2179	2138	32	43	9	3	7	3	4	3	22	22	22	24	4	2	1
Alle agrariërs	77	78	6352	6246	37	48	9	2	9	3	3	2	18	20	21	23	3	2	2

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

WEIDERUNDVEE

	Aantal bedrijven		Aantal melkkoeien per 100 ha				Stuks jongvee per 100 melkkoeien in 1966	Bedrijven met weidemestvee				Stuks weidemestvee per 100 ha grasland	
			cultuurgrond		grasland			aantal bedrijven		gem. aantal per bedrijf			
	1960	1966	1960	1966	1960	1966		1960	1966	1960	1966	1960	1966
Agrariërs:													
< 5 ha	87	60	105	86	940	839	47	4	3	2,0	2,7	30	44
5-10 ha	56	43	69	62	248	261	59	9	4	3,0	2,0	24	11
10-20 ha	52	53	42	45	166	188	87	13	12	5,2	3,5	37	23
20-30 ha	43	54	28	24	155	149	84	16	22	6,4	5,9	53	61
30-50 ha	63	64	14	13	97	99	137	37	26	10,7	7,7	114	61
≥ 50 ha	53	45	12	7	67	57	100	36	28	18,7	20,6	117	162
akkerbouwbedrijven	121	121	5	3	49	35	222	46	46	12,3	12,3	158	172
akkerbouwbedr.m.fruit	13	20	2	1	41	29	370	4	6	8,8	5,0	131	87
fruitbedrijven	47	50	3	2	123	108	0	1	1	12,0	2,0	245	0
veehouderijbedrijven	27	21	149	160	172	178	69	8	6	3,3	4,2	11	14
gemengde bedrijven	106	78	41	53	169	193	81	46	32	8,3	4,9	57	31
tuinbouwbedrijven	26	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overige bedrijven	14	11	24	23	88	77	89	10	4	25,5	45,7	180	185
Korendijk	37	39	15	14	81	81	98	17	14	8,5	15,1	57	87
Piershil-N.-B.	85	67	20	17	111	121	82	28	22	11,5	10,4	99	93
Den Hitsert	74	69	16	15	96	118	102	30	24	14,1	9,3	120	84
Cromstrijen	158	144	32	25	188	174	88	40	35	9,7	8,6	76	73
Alle agrariërs	354	319	23	19	129	131	91	115	95	11,1	10,1	89	83
Overige geregistreerden:													
groep C	305	229	22	22	148	168	93	8	6	10,1	12,8	174	142
groep D	135	114	32	16	99	34	133	8	5	10,4	8,2	215	77
groep S	8	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle geregistreerden	802	671	23	19	128	128	92	131	106	11,0	10,2	94	85

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

	Aantal bedrijven																		Gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf 1)	
	totaal		zonder melkk.		met melkkoeien												met melkkoeien			
					1-4		5-9		10-14		15-19		20-29		≥ 30					
	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66	'60	'66
Agrariërs:																				
< 5 ha	87	60	60	47	4	-	14	6	5	4	4	2	-	1	-	-	27	13	9,3	11,6
5-10 ha	56	43	20	23	10	4	11	7	12	5	3	4	-	-	-	-	36	20	7,7	9,7
10-20 ha	52	53	13	14	12	10	13	11	10	13	2	3	2	2	-	-	39	39	7,8	8,7
20-30 ha	43	54	6	18	16	15	10	9	4	3	5	6	-	2	2	1	37	36	8,0	8,8
30-50 ha	63	64	18	29	23	20	8	1	5	4	3	5	6	3	-	2	45	35	7,5	9,2
≥ 50 ha	53	45	15	23	15	13	11	2	6	-	3	3	1	3	2	1	38	22	10,2	9,2
akkerbouwbedrijven	121	121	54	67	67	54	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	54	2,6	2,1
akkerbouwbedr.m.fruit	13	20	7	16	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	4	1,8	2,5
fruitbedrijven	47	50	43	48	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	1,5	3,5
veehouderijbedrijven	27	21	-	-	-	-	8	6	13	8	4	4	-	1	2	2	27	21	15,3	15,7
gemengde bedrijven	106	78	-	-	-	-	53	28	28	20	16	19	8	10	1	1	106	78	10,6	12,7
tuinbouwbedrijven	26	18	26	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overige bedrijven	14	11	2	5	3	2	6	2	1	1	-	-	1	-	1	1	12	6	10,4	12,7
Korendijk	37	39	11	13	11	12	5	7	5	2	4	3	-	1	1	1	26	26	7,9	7,6
Piershil-N.-B.	85	67	36	33	18	14	18	5	6	7	4	6	3	1	-	1	49	34	7,3	8,7
Den Hitsert	74	69	24	33	23	14	13	8	7	5	4	6	3	3	-	-	50	36	6,8	8,8
Cromstrijen	158	144	61	75	28	22	31	16	24	15	8	8	3	6	3	2	97	69	9,8	10,4
alle agrariërs	354	319	132	154	80	62	67	36	42	29	20	23	9	11	4	4	222	165	8,4	9,3
Overige geregistreerden:																				
groep C	305	229	282	210	18	10	5	8	-	1	-	-	-	-	-	-	23	19	3,0	4,8
groep D	135	114	125	107	9	7	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	10	7	3,8	2,6
groep S	8	9	8	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle geregistreerden:	802	671	547	480	107	79	72	44	42	30	21	23	9	11	4	4	255	191	7,7	8,6

1) Met melkkoeien.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

Bijlage 31

ONTWIKKELING VAN DE MELKVEEHOUDERIJ

Grootteklasse/ perc. grasland in 1966		Aantal agrarische bedrijven[1] in 1966					
		totaal	zonder melkkoeien		met melkkoeien, terwijl het aantal is		
			in 1960 reeds	sedert kort	verminderd 2)	gelijk gebleven	vermeerderd 2)
< 10 ha	geen	60	51	9	-	-	-
	< 10%	1	-	-	-	1	-
	10-25%	5	-	-	1	1	3 (1)
	≥ 25%	28	1	-	6	11	10
10-20 ha	geen	11	9	1	-	1	-
	< 10%	6	-	-	2	2	2
	10-25%	11	-	1	-	7	3
	≥ 25%	21	-	1	3	9	8
20-30 ha	geen	8	4	4	-	-	-
	< 10%	17	3	2	5	7	-
	10-25%	11	1	-	3	3	4
	≥ 25%	14	-	1	2	4	7 (1)
30-50 ha	geen	16	10	5	-	1	-
	< 10%	19	4	5	5	5	-
	10-25%	20	2	3	5	9	1
	≥ 25%	9	-	-	5	1	3
≥ 50 ha	geen	5	3	2	-	-	-
	< 10%	21	9	6	4	1	1 (1)
	10-25%	13	2	-	2	4	5 (1)
	≥ 25%	6	-	1	-	2	3
Geen		100	77	21	-	2	-
< 10%		64	16	13	16	16	3 (1)
10-25%		60	5	4	11	24	16 (2)
≥ 25%		78	1	3	16	27	31 (1)
< 10 ha		94	52	9	7	13	13 (1)
10-20 ha		49	9	3	5	19	13
20-30 ha		50	8	7	10	14	11 (1)
30-50 ha		64	16	13	15	16	4
≥ 50 ha		45	14	9	6	7	9 (2)
Alle bedrijven		302	99	41	43	69	50 (4)

1) In 1960 en 1966 als zodanig geregistreerd.
2) Met meer dan 1 melkkoe.
( ) Sedert kort pas melkvee gaan houden.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

GRASLANDGEBRUIK EN MELKVEEHOUDERIJ

Met ha grasland	Aantal agrarische bedrijven in het blok										
	met ..... melkkoeien										totaal
	0	1/2	3/4	5/6	7/9	10/11	12/14	15/19	20/29	≥ 30	
< 1	117	12	3	1	1	-	3	3	1	-	141
1-2	7	6	9	1	1	-	1	-	1	-	26
2-3	6	3	3	4	7	1	-	1	-	-	25
3-5	15	8	1	2	4	6	2	1	-	-	39
5-7	5	4	1	2	6	5	3	1	1	-	28
7-10	2	2	1	1	4	3	1	6	1	-	21
10-12	-	1	1	-	1	1	2	4	1	-	11
12-15	1	1	4	-	-	-	1	5	2	-	14
15-20	-	2	-	-	-	-	-	2	3	-	7
≥ 20	1	1	-	-	-	-	-	-	1	4	7
	154	40	23	11	24	16	13	23	11	4	319

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

SCHAPEN

	Aantal bedrijven in 1966									Bedrijven met schapen			
	totaal	met ... schapen								aantal bedrijven		gemidd.aantal per bedrijf	
		geen	1	2	3/4	5/9	10/29	50/99	≥ 100	'60	'66	'60	'66
Agrariërs:													
< 5 ha	60	60	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2,0	-
5-10 ha	43	41	1	1	-	-	-	-	-	3	2	1,3	1,5
10-20 ha	53	48	1	1	1	2	-	-	-	7	5	2,3	4,0
20-30 ha	54	50	-	-	2	1	1	-	-	2	4	2,0	5,8
30-50 ha	64	56	-	1	1	4	2	-	-	12	8	3,8	8,9
≥ 50 ha	45	34	1	1	1	2	3	2	1	12	11	18,8	26,6
akkerbouwbedrijven	121	111	-	-	2	4	2	2	-	14	10	5,9	20,0
akkerbouwbedr.m.fruit	20	19	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1,0
fruitbedrijven	50	50	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1,0	-
veehouderijbedrijven	21	16	-	1	1	3	-	-	-	4	5	29,2	5,4
gemengde bedrijven	78	66	2	3	2	2	3	-	-	15	12	4,1	5,7
tuinbouwbedrijven	18	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overige bedrijven	11	9	-	-	-	-	1	-	1	4	2	9,5	57,5
Korendijk	39	36	-	-	-	-	1	2	-	1	3	1,0	50,3
Piershil-N.-B.	67	60	-	1	2	4	-	-	-	9	7	3,8	4,7
Den Hitsert	69	62	2	2	1	1	1	-	-	11	7	3,2	4,4
Cromstrijen	144	131	1	1	2	4	4	-	1	17	13	13,5	15,0
alle agrariërs	319	289	3	4	5	9	6	2	1	38	30	7,9	13,7
Overige geregistreerden:													
groep C	229	225	1	2	1	-	-	-	-	-	4	-	2,2
groep D	114	113	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	7,0
groep S	9	8	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1,0
Alle geregistreerden	671	635	5	6	6	10	6	2	1	38	36	7,9	11,9

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

FOK- EN MESTVARKENS

	Aantal bedrijven												
		met mestvarkens						met fokzeugen					
	totaal	1/9	10/19	20/49	50/99	totaal	gem. aantal mestvarkens p.bedrijf	1/4	5/9	10/14	30/49	totaal	gem. aantal zeugen per bedrijf
Agrariërs:													
< 5 ha	60	1	3	-	-	4	12,0	1	-	-	-	1	4,0
5-10 ha	43	4	-	2	-	6	8,7	5	-	-	-	5	2,0
10-20 ha	53	4	2	-	-	6	6,5	4	2	-	-	6	3,5
20-30 ha	54	4	-	-	-	4	2,3	1	-	-	-	1	1,0
30-50 ha	64	2	-	-	-	2	3,0	1	-	-	-	1	3,0
≥ 50 ha	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
akkerbouwbedrijven	121	4	1	-	-	5	5,0	-	-	-	-	-	-
akkerbouwbedr.m.fruit	20	1	-	-	-	1	2,0	1	-	-	-	1	2,0
fruitbedrijven	50	-	2	1	-	3	17,0	-	-	-	-	-	-
veehouderijbedrijven	21	3	-	1	-	4	7,0	3	-	-	-	3	2,0
gemengde bedrijven	78	6	1	-	-	7	3,4	8	2	-	-	10	3,1
tuinbouwbedrijven	18	-	1	-	-	1	17,0	-	-	-	-	-	-
overige bedrijven	11	1	-	-	-	1	7,0	-	-	-	-	-	-
Korendijk	39	4	1	1	-	6	8,8	1	-	-	-	1	3,0
Piershil-N.-B.	67	1	1	1	-	3	1,4	1	-	-	-	1	2,0
Den Hitsert	69	2	-	-	-	2	2,0	3	-	-	-	3	2,3
Cromstrijen	144	8	3	-	-	11	4,9	7	2	-	-	9	3,0
alle agrariërs	319	15	5	2	-	22	7,0	12	2	-	-	14	2,8
Overige geregistreerden:													
groep C	229	23	3	2	-	28	5,9	16	3	1	-	20	2,8
groep D	114	3	-	-	-	3	4,3	1	-	1	-	2	5,5
groep S	9	1	-	-	1	2	38,5	-	-	-	1	1	38,0
Alle geregistreerden	671	42	8	4	1	55	7,4	29	5	2	1	37	3,9

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

PLUIMVEE

	Aantal bedrijven								Gem. aantal kippen p.bedr. 1)	Bedrijven met mestkuikens	
	totaal	met ..... kippen						met minstens 50 kippen		aantal bedr.	gem. aantal p.bedr.
		geen of < 50	50/99	100/299	300/999	1000/1999	2000/2999				
Agrariërs:											
< 5 ha	60	51	3	4	2	-	-	9	224	-	-
5-10 ha	43	40	1	2	-	-	-	3	156	2	660
10-20 ha	53	45	5	1	-	2	-	8	326	-	-
20-30 ha	54	47	3	3	1	-	-	7	180	-	-
30-50 ha	64	63	1	-	-	-	-	1	50	-	-
≥ 50 ha	45	43	2	-	-	-	-	2	63	-	-
akkerbouwbedrijven	121	116	1	3	1	-	-	5	197	-	-
akkerbouwbedr.m.fruit	20	18	2	-	-	-	-	2	60	-	-
fruitbedrijven	50	43	1	3	2	1	-	7	395	-	-
veehouderijbedrijven	21	19	1	-	-	1	-	2	615	-	-
gemengde bedrijven	78	68	7	3	-	-	-	10	91	2	660
tuinbouwbedrijven	18	17	1	-	-	-	-	1	98	-	-
overige bedrijven	11	8	2	1	-	-	-	3	143	-	-
Korendijk	39	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Piershil-N.-B.	67	62	2	1	2	-	-	5	325	-	-
Den Hitsert	69	66	3	-	-	-	-	3	68	-	-
Cromstrijen	144	122	10	9	1	2	-	22	214	2	660
alle agrariërs	319	289	15	10	3	2	-	30	219	2	660
Overige geregistreerden:											
groep C	229	219	7	2	-	1	-	10	230	-	-
groep D	114	109	4	1	-	-	-	5	80	1	20
groep S	9	4	-	1	2	1	1	5	962	-	-
Alle geregistreerden	671	621	26	14	5	4	1	50	281	3	446

1) Met kippen.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

ONTWIKKELING VAN DE TUINBOUWTEELTEN

Gemeente/ gebied		Oppervlakte aan tuinbouwteelten in ha	Oppervlakte aan ..... in ha						Oppervlakte glasteelten in ha	Perc. cultuurgrond met hardfruit
			groenten	hardfruit		kleinfruit	tuinbouwzaden	overige teelten 1)		
				totaal	w.v. zonder onderteelt					
Goudswaard	1950	51	.	14	-	.	9	1	-	1
	1955	75	20	20	17	-	17	1	-	1
	1960	64	1	29	29	-	6	1	-	2
	1965	59	22	37	37	-	-	-	-	2
Piershil en Nieuw-Beijerland	1950	140	.	108	78	.	9	1	0,5	6
	1955	138	44	86	73	5	2	1	0,7	4
	1960	160	50	103	92	6	-	1	0,6	5
	1965	218	94	120	111	3	-	1	0,7	6
Zuid-Beijerland	1950	128	.	93	47	.	10	-	-	3
	1955	103	40	48	19	0	15	0	0,1	2
	1960	93	40	52	43	1	-	0	-	2
	1965	122	37	83	77	1	0	1	-	3
Numansdorp	1950	273	.	222	96	.	22	4	1,6	6
	1955	337	74	232	147	5	23	3	1,4	6
	1960	351	94	245	220	5	2	5	2,0	7
	1965	390	95	285	270	4	0	6	1,7	9
Hoeksche Waard	1950	1980	.	1300	817	.	107	15	15,1	5
	1955	2112	813	1131	691	62	95	11	16,6	5
	1960	2231	915	1195	986	70	39	12	20,3	5
	1965	2359	973	1320	1178	44	7	15	26,0	6

1) Waaronder bloembollenteelt, boomkwekerij en bloemkwekerij.

Bron: C.B.S.

HET AREAAL AAN HARDFRUIT OP DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven										
	totaal	met ____ ha hardfruitteelt									
		geen 1)	0,10/0,49	0,50/0,99	1	2	3/4	5/6	7/9	10/19	≥ 20
Agrariërs:											
< 5 ha	60	18	6	2	14	11	9	-	-	-	-
5-10 ha	43	27	2	1	1	2	3	3	4	-	-
10-20 ha	53	34	7	1	2	1	1	1	3	3	-
20-30 ha	54	48	4	-	-	-	2	-	-	-	-
30-50 ha	64	40	6	8	2	1	1	2	1	3	-
≥ 50 ha	45	28	4	6	1	-	-	4	-	1	1
akkerbouwbedrijven	121	99	14	8	-	-	-	-	-	-	-
akkerbouwbedr.m.fruit	20	-	-	-	5	2	3	7	1	2	-
fruitbedrijven	50	-	-	-	12	13	10	3	7	4	1
veehouderijbedrijven	21	19	1	1	-	-	-	-	-	-	-
gemengde bedrijven	78	62	10	6	-	-	-	-	-	-	-
tuinbouwbedrijven	18	11	3	1	2	-	1	-	-	-	-
overige bedrijven	11	4	1	2	1	-	2	-	-	1	-
Korendijk	39	33	3	-	-	-	2	1	-	-	-
Piershil-Nieuw-Beijerl.	67	41	3	4	9	2	2	3	2	1	-
Den Hitsert	69	46	5	5	2	1	3	3	3	1	-
Cromstrijen	144	75	18	9	9	12	9	3	3	5	1
alle agrariërs	319	195	29	18	20	15	16	10	8	7	1
Overige geregistreerden:											
groep C	229	140	67	8	6	2	1	5	-	-	-
groep D	114	70	35	4	5	-	-	-	-	-	-
groep S	9	5	-	1	2	-	-	1	-	-	-
Alle geregistreerden	671	410	131	31	33	17	17	16	8	7	1

1) Of minder dan 0,10 ha.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

ONTWIKKELING VAN DE HARDFRUITTEELT

Oppervlakte hardfruit in 1960	Aantal agrarische bedrijven in 1966, reeds in 1960 als zodanig aanwezig,															
	totaal	naar oppervlakte hardfruit in 1966														
		geen	< ½	½-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-12	12-15	≥ 15
geen	180	166	6	-	2	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
< ½	37	12	22	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-
½-1	25	2	1	16	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1-2	26	4	-	2	11	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2-3	8	-	-	-	-	3	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-
3-4	9	-	-	-	-	2	4	1	2	-	-	-	-	-	-	-
4-5	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
5-6	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
6-7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
7-8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
8-9	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-
9-10	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
10-12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
12-15	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
≥ 15	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
	302	184	29	18	19	14	11	3	6	3	4	3	-	2	2	4

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

WAARDERING EN LEÈFTIJD VAN DE HARDFRUITAANPLANT

	Oppervlakte in ha 1)		Percentage van het areaal met gangbare, moderne variëteiten		Percentage van het appel-areaal				Percentage van het peren-areaal			
	appels	peren	appels 2)	peren 3)	< 7 jr.	7-21 jr.	22-27 jr.	> 27 jr.	< 9 jr.	9-24 jr.	25-32 jr.	> 32 jr.
Gem. Goudswaard	28	8	71	76	21	79	-	-	47	53	-	-
Gem. Piershil	20	8	43	47	11	74	13	2	22	50	22	6
Gem.Nieuw-Beijerland	50	28	48	39	28	45	12	15	29	30	13	28
Gem.Zuid-Beijerland	54	21	65	62	45	51	2	2	52	42	0	6
Gem.Numansdorp	191	60	55	48	26	71	3	0	28	66	4	2
Totaal in 5 gemeenten	343	125	56	51	27	65	5	3	33	52	7	8
Provincie Zeeland	3568	1557	58	73	38	44	11	7	45	33	14	8
Nederland	.	.	37	33	27	38	11	24	23	20	34	23

1) Van bedrijven met minstens 25 are fruitaanplant.
2) Cox's Orange Pippin, Golden Delicious, James Grieves en Stark Earliest.
3) Conference, Beurré Hardy, Doyenne du Comice en Triomphe de Vienne.

Bron: C.B.S.-Onderzoek pit- en steenvruchten 1963.

ONTWIKKELING VAN DE ARBEIDSBEZETTING OP DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven		Aantal vaste mannelijke arbeidskrachten op de bedrijven							
			bedrijfs-hoofden		gezinsleden		arbeiders		totaal	
	1960	1966	1960	1966	1960	1966 1)	1960	1966	1960	1966
Agrariërs:										
< 5 ha	87	60	93	65	14	10 (9)	10	2	117	77
5-10 ha	56	43	58	48	20	6 (6)	21	14	99	68
10-20 ha	52	53	60	61	20	16 (14)	33	27	113	104
20-30 ha	43	54	51	73	18	20 (16)	36	22	105	115
30-50 ha	63	64	72	77	15	22 (20)	133	103	220	202
50-70 ha	43	37	44	44	18	15 (15)	146	82	208	141
≥ 70 ha	10	8	11	9	4	1 (1)	47	31	62	41
akkerbouwbedrijven	121	121	127	138	26	27 (27)	179	145	332	310
akkerbouwbedr.m.fruit	13	20	13	19	4	9 (7)	53	39	70	67
fruitbedrijven	47	50	49	61	18	12 (11)	30	31	97	104
veehouderijbedrijven	27	21	28	25	11	4 (4)	1	4	40	33
gemengde bedrijven	106	78	130	100	41	32 (26)	125	47	296	179
tuinbouwbedrijven	26	18	27	20	4	2 (2)	8	6	39	28
overige bedrijven	14	11	15	14	5	4 (4)	30	9	50	27
Korendijk	37	39	38	43	15	15 (11)	63	36	116	94
Piershil-Nieuw-Beijerl.	85	67	86	75	26	22 (22)	96	59	208	156
Den Hitsert	74	69	86	88	23	22 (20)	92	59	201	169
Cromstrijen	158	144	179	171	45	31 (28)	175	127	399	329
alle agrariërs	354	319	389	377	109	90 (81)	426	281	924	748

1) ( ) Van wie zoons.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

ARBEIDSBEZETTINGSTYPEN

	Aantal bedrijven						
	totaal	met een vaste arbeidsbezetting van bedrijfshoofd					
		alleen	en mede-bedrijfs-hoofden 1)	en zoon(s)	en zoon(s) en arbei-der(s)	en één arbei-der	en meer-dere arbeiders
Agrariërs:							
< 5 ha	60	44	6	8	-	1	1
5-10 ha	43	24	2	5	-	10	2
10-20 ha	53	18	9	10	4	7	5
20-30 ha	54	15	8	10	3	17	1
30-50 ha	64	-	3	5	10	19	27
≥ 50 ha	45	-	-	-	13	5	27
akkerbouwbedrijven	121	24	6	8	17	36	30
akkerbouwbedr.m.fruit	20	1	1	2	3	2	11
fruitbedrijven	50	27	4	7	3	5	4
veehouderijbedrijven	21	15	1	3	-	-	2
gemengde bedrijven	78	19	14	16	5	11	13
tuinbouwbedrijven	18	12	1	1	-	2	2
overige bedrijven	11	3	1	1	2	3	1
Korendijk	39	11	4	4	4	6	10
Piershil-Nieuw-Beijerl.	67	22	2	11	7	11	14
Den Hitsert	69	17	6	8	10	16	12
Cromstrijen	144	51	16	15	9	26	27
alle agrariërs	319	101	28	38	30	59	63

1) Of familieleden, geen zoons.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

VASTE ARBEIDERS OP DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven								
	totaal	met ..... vaste arbeider(s)							
		0	1	2	3	4	5	9	11
Agrariërs:									
< 5 ha	60	58	1	1	-	-	-	-	-
5-10 ha	43	31	10	2	-	-	-	-	-
10-20 ha	53	37	10	3	2	1	-	-	-
20-30 ha	54	33	20	1	-	-	-	-	-
30-50 ha	64	8	26	18	8	3	1	-	-
50-70 ha	37	-	10	18	7	1	-	-	1
≥ 70 ha	8	-	1	-	4	1	1	1	-
akkerbouwbedrijven	121	38	47	20	11	3	1	1	-
akkerbouwbedr.m.fruit	20	4	3	7	4	1	1	-	-
fruitbedrijven	50	38	7	-	3	1	-	-	1
veehouderijbedrijven	21	19	-	2	-	-	-	-	-
gemengde bedrijven	78	49	15	11	2	1	-	-	-
tuinbouwbedrijven	18	14	2	2	-	-	-	-	-
overige bedrijven	11	5	4	1	1	-	-	-	-
Korendijk	39	19	9	7	3	1	-	-	-
Piershil-Nieuw-Beijerl.	67	35	16	7	7	2	-	-	-
Den Hitsert	69	31	23	11	3	-	1	-	-
Cromstrijen	144	82	30	18	8	3	1	1	1
alle agrariërs	319	167	78	43	21	6	2	1	1
Overige geregistreerden:									
groep C	229	224	5	-	-	-	-	-	-
groep D	114	114	-	-	-	-	-	-	-
groep S	9	6	2	-	-	-	1	-	-
Alle geregistreerden	671	511	85	43	21	6	3	1	1

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

VERGELIJKING VAN HET AANTAL VASTE ARBEIDERS OP DE BEDRIJVEN IN 1960 EN 1966

Indeling 1966	totaal	Aantal agrarische bedrijven in beide jaren aanwezig																		
		met vaste arbeider(s) in 1966																waarop het aantal vaste arbeiders sedert 1960		
		0		1			2			3			4/5			9	11			
		en vaste arbeider(s) in 1960																		
		0	≥1	0	1	≥2	<2	2	≥3	<3	3	≥4	<4/5	4/5	≥6/7	13	10	groter is	gelijk is	kleiner is
< 5 ha	54	46	7	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	46	7
5-10 ha	40	26	2	6	3	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	7	29	4
10-20 ha	49	24	8	5	3	3	3	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	9	28	12
20-30 ha	50	14	16	-	12	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	26	23
30-50 ha	64	4	4	3	8	15	2	3	13	2	3	3	1	2	1	-	-	8	20	36
≥ 50 ha	45	-	-	-	1	10	-	6	12	2	1	8	-	2	1	1	1	3	10	32
Akkerbouwbedrijven	115	20	13	5	16	25	2	6	12	2	3	6	-	4	-	1	-	9	49	57
Akkerbouwbedr.m.fruit	20	2	1	2	1	1	1	-	6	1	1	2	1	-	1	-	-	5	4	11
Fruitbedrijven	44	26	6	4	1	2	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	1	6	28	10
Veehouderijbedrijven	21	16	3	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16	3
Gemengde bedrijven	77	37	11	2	8	5	2	3	6	1	-	1	-	-	1	-	-	5	48	24
Tuinbouwbedrijven	14	9	2	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	10	3
Overige bedrijven	11	4	1	1	-	3	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	4	6
Korendijk	36	10	6	1	2	6	-	2	5	-	-	3	-	1	-	-	-	1	15	20
Piershil-Nieuw-Beijerl.	65	27	6	4	4	8	-	1	6	2	2	3	1	-	1	-	-	7	34	24
Den Hitsert	66	19	9	2	8	13	2	3	6	2	-	1	-	1	-	-	-	6	31	29
Cromstrijen	135	58	16	7	13	9	6	3	9	-	3	5	1	2	1	1	1	15	79	41
Het blok	302	114	37	14	27	36	8	9	26	4	5	12	2	4	2	1	1	29	159	114

Bron: Landbouwtellingformulieren 1960 en 1966.

LEEFTIJD VAN DE VASTE ARBEIDERS

	Geregistreerde vaste jaarcontracten in de land- en tuinbouw 1)					
		percentage in de leeftijdsklasse				
	aantal	< 17 jaar	17 t/m 22 jaar	23 t/m 50 jaar	51 t/m 60 jaar	> 60 jaar
5 gemeenten in het blok:						
totaal	323	.	.	.	.	.
waarvan in de akker- en weidebouw	254	16	13	39	24	8
in overige bedrijfstakken	69	35	25	30	9	1
w.v. in de fruitteelt	44	.	.	.	.	.
Provincie Zeeland:						
totaal	3402	.	.	.	.	.
waarvan in de akker- en weidebouw	2210	7	14	41	27	11
in overige bedrijfstakken	1192	20	21	39	13	7
w.v. in de fruitteelt	540	.	.	.	.	.
Nederland:						
totaal	45851	.	.	.	.	.
waarvan in de akker- en weidebouw	19023	17	19	40	17	7
in de overige bedrijfstakken	26909	29	22	30	13	6
w.v. in de fruitteelt	1408	.	.	.	.	.

1) In 1965-1966.

Bron: Bedrijfsvereniging voor het Agrarische Bedrijf.

HET GEBRUIK VAN LANDBOUWTREKKERS OP DE BEDRIJVEN

	Aantal agrarische bedrijven										
	met gegevens	met 3- of 4-wielige trekker geheel in eigendom						zonder 3- of 4-wielige trekker(s), waarop deze wel is (zijn) gebruikt, van			niet is (zijn) gebruikt
		0 1)	1	2	3	4	≥5	ander bedrijf	ander bedrijf en loonbedrijf	loon-bedrijf	
< 5 ha	60	30	28	2	-	-	-	5	3	14	8
5-10 ha	42	14	25	3	-	-	-	1	2	11	-
10-20 ha	51	5	33	10	3	-	-	-	1	4	-
20-30 ha	50	4(2)	13	24	8	1	-	-	-	4	-
30-50 ha	64	1	5	21	31	5	1	-	-	1	-
≥ 50 ha	44	-	1	3	17	18	5	-	-	-	-
Akkerbouwbedrijven	115	8(1)	22	34	33	16	2	-	-	8	-
Akkerbouwbedr.m.fruit	19	1	3	-	9	4	2	-	-	1	-
Fruitbedrijven	50	13	30	5	1	1	-	6	1	4	2
Veehouderijbedrijven	21	9	11	1	-	-	-	-	1	5	3
Gemengde bedrijven	77	9 (1)	31	20	12	3	2	-	2	6	1
Tuinbouwbedrijven	18	12	6	-	-	-	-	-	-	10	2
Overige bedrijven	11	2	2	3	4	-	-	-	2	-	-
Korendijk	35	5	10	6	9	4	1	-	-	5	-
Piershil-Nieuw-Beijerl.	66	11	20	18	10	6	1	4	1	5	1
Den Hitsert	68	8	23	11	20	5	1	1	2	5	-
Cromstrijen	142	30(2)	52	28	20	9	3	1	3	19	7
Het blok	311	54(2)	105	63	59	24	6	6	6	34	8

1) ( ) waaronder slechts met gemeenschappelijk eigendom van trekkers.

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

HET GEBRUIK VAN EEN EIGEN COMBINE

	Aantal agrarische bedrijven met gegevens	Aantal agrarische bedrijven met een eigen combine						Gemiddeld areaal in ha geoogst eigen graan per eigen combine
		totaal	naar daarmee geoogst areaal eigen granen					
			5/10 ha	10/20 ha	20/30 ha	30/40 ha	≥ 40 ha	
< 20 ha	153	1	1	-	-	-	-	5
20-30 ha	50	5	3	2	-	-	-	9
30-50 ha	64	18	3	11	3	1	-	17
50-70 ha	37	21	1	6	7	4	3	26
≥ 70 ha	7	5	-	2	2	1	-	25
Akkerbouwbedrijven	115	33	2	14	10	5	2	23
Akkerbouwbedr.m.fruit	19	5	3	1	1	-	-	13
Fruitbedrijven	50	-	-	-	-	-	-	.
Veehouderijbedrijven	21	-	-	-	-	-	-	.
Gemengde bedrijven	77	10	2	6	1	-	1	18
Tuinbouwbedrijven	18	-	-	-	-	-	-	.
Overige bedrijven	11	2	1	-	-	1	-	21
Korendijk	35	11	-	3	6	1	1	25
Piershil-Nieuw-Beijerland	66	11	-	6	3	1	1	24
Den Hitsert	68	16	2	8	1	4	1	21
Cromstrijen	142	12	6	4	2	-	-	13
Het blok	311	50	8	21	12	6	3	21

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

DE GRAANOOGST

	Aantal agrarische bedrijven					Percentage graan dat geoogst is met een combine				Aantal agrar.bedrijven, waarvan het graan is gedroogd in graandrooginstallatie		
	met gegevens	waarop graan geoogst is met een combine										
		geheel eigendom	mede-eigendom	van ander bedrijf	van loonbedrijf	geheel eigendom	mede-eigendom	van ander bedrijf	van loonbedrijf	eigendom	van coöperatie	van loonbedrijf
< 10 ha	102	-	1	1	30	-	3	4	93	-	1	-
10-20 ha	51	1	1	9	31	2	4	24	70	-	3	-
20-30 ha	50	5	5	2	38	10	15	2	73	1	-	6
30-50 ha	64	18	5	4	35	33	8	6	53	1	6	7
≥ 50 ha	44	26	4	-	12	71	8	-	21	6	4	4
Akkerbouwbedr.	115	33	9	10	61	44	8	6	42	8	10	10
Akkerb.bedr.m.fr.	19	5	4	2	8	27	29	4	40	-	3	1
Fruitbedrijven	50	-	-	-	5	-	-	-	100	-	-	-
Veehouderijbedr.	21	-	-	-	5	-	-	-	100	-	-	-
Gemengde bedr.	77	10	2	4	59	30	4	3	63	-	1	6
Tuinbouwbedr.	18	-	-	-	2	-	-	-	100	-	-	-
Overige bedr.	11	2	1	-	6	47	9	-	44	-	-	-
Korendijk	35	11	4	-	15	60	8	-	32	2	1	3
Piershil-N.-B.	66	11	2	10	27	43	5	11	41	2	5	6
Den Hitsert	68	16	6	4	33	44	14	4	38	2	4	2
Cromstrijen	142	12	4	2	71	19	6	3	72	2	4	6
Het blok	311	50	16	16	146	39	8	5	48	8	14	17

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

HET ROOIEN VAN AARDAPPELEN EN BIETEN

	Aantal agrarische bedrijven												
	met ge-gevens	waarop aardappelen gerooid zijn met						waarop bieten gerooid zijn met					
		voorraadrooier			verzamelrooier			voorraadrooier			verzamelrooier		
		eigen-dom 1)	van ander bedr.	van loon-bedr.	eigen-dom 1)	van ander bedr.	van loon-bedr.	eigen-dom 1)	van ander bedr.	van loon-bedr.	eigen-dom 1)	van ander bedr.	van loon-bedr.
< 10 ha	102	3	-	8	-	2	6	1	1	1	1(1)	-	13
10-20 ha	51	5	2	3	13(8)	5	5	-	1	2	5(3)	3	27
20-30 ha	50	5(1)	3	2	15(9)	4	16	3	-	2	17(8)	2	24
30-50 ha	64	12	1	4	30(7)	2	12	6(1)	1	-	30(11)	1	26
≥ 50 ha	44	6	-	-	30(1)	1	5	2(1)	-	-	33(5)	-	9
Akkerbouwbedr.	115	18(1)	2	8	47(13)	6	24	4	1	2	57(18)	5	44
Akkerb.bedr.m.fruit	19	2	-	1	11(1)	-	5	2(1)	-	-	10(4)	1	6
Fruitbedrijven	50	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
Veehouderijbedrijven	21	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Gemengde bedrijven	77	10	4	5	24(9)	8	12	5(1)	2	3	16(5)	-	41
Tuinbouwbedrijven	18	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Overige bedrijven	11	1	-	-	6(2)	-	1	1	-	-	3(1)	-	4
Korendijk	35	5	1	2	12(3)	-	2	2	1	-	18(8)	-	7
Piershil-N.-B.	66	9	-	7	21(4)	5	7	-	-	1	18(2)	5	22
Den Hitsert	68	3	3	4	27(11)	6	7	5(2)	1	2	23(8)	1	26
Cromstrijen	142	14(1)	2	4	28(7)	3	28	5	1	2	27(10)	-	44
Het blok	311	31(1)	6	17	88(25)	14	44	12(2)	3	5	86(28)	6	99

1) ( ) waarvan slechts mede-eigendom.

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

Tabel 49

MACHINAAL ZAAIEN, POTEN EN PLANTEN

	Aantal agrar. bedrijven met gegevens	Aantal agrarische bedrijven waarop ..... is gebruikt								
		precisiezaaimachine			aardappelpootmachine			plantmachine		
		in eigendom 1)	eigendom van		in eigendom 1)	eigendom van		in eigendom 1)	eigendom van	
			ander bedrijf	loonbedrijf		ander bedrijf	loonbedrijf		ander bedrijf	loonbedrijf
< 10 ha	102	-	-	11	5	5	16	7(2)	1	7
10-20 ha	51	-	-	23	12(4)	8	19	1	1	1
20-30 ha	50	-	2	34	25(5)	2	16	-	-	-
30-50 ha	64	9(8)	2	43	37(2)	4	15	3	-	1
≥ 50 ha	44	14(8)	-	27	35(1)	-	6	-	-	1
Akkerbouwbedrijven	115	17(11)	3	74	68(5)	6	29	2	1	3
Akkerbouwbedr.m.fruit	19	4(4)	-	12	14(2)	-	5	-	-	-
Fruitbedrijven	50	-	-	2	1	-	2	2	1	3
Veehouderijbedrijven	21	-	-	2	-	-	1	-	-	-
Gemengde bedrijven	77	2(1)	1	43	25(4)	11	30	1	-	1
Tuinbouwbedrijven	18	-	-	-	-	1	3	5(2)	-	2
Overige bedrijven	11	-	-	5	6(1)	1	2	1	-	1
Korendijk	35	7(5)	-	14	17(6)	2	4	-	-	-
Piershil-N.-B.	66	5(4)	1	27	29(2)	9	13	1	-	3
Den Hitsert	68	8(6)	2	36	30(2)	5	21	-	-	3
Cromstrijen	142	3(1)	1	61	38(2)	3	34	10(2)	2	4
Het blok	311	23(16)	4	138	114(12)	19	72	11(2)	2	10

1) ( ) waarvan slechts mede-eigendom.

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

HET TRANSPORT

	Aantal agrarische bedrijven met gegevens	Aantal agrarische bedrijven waarop ..... zijn gebruikt														
		opraappersen voor hooi en stro			balenladers, -sleden, -laadvorken, -klemmen			transporteurs			zelfladende en -lossende wagens			trekkervoorladers	hooi- en schovenblazers	landbouwkranen
		in eigendom 1)	eigendom van ander bedrijf	eigendom van loonbedrijf	in eigendom 1)	eigendom van ander bedrijf	eigendom van loonbedrijf	in eigendom 1)	eigendom van ander bedrijf	eigendom van loonbedrijf	in eigendom 1)	eigendom van ander bedrijf	eigendom van loonbedrijf	in eigendom 1)		
< 10 ha	102	-	2	36	-	-	4	1(1)	-	-	-	-	1	-	-	-
10-20 ha	51	2(2)	6	37	-	2	1	10(3)	-	-	1	1	1	2	-	-
20-30 ha	50	1	1	48	-	-	6	22(3)	2	-	5(1)	2	4	6	-	-
30-50 ha	64	8(2)	3	51	7(2)	2	12	40(1)	1	-	17(3)	1	2	5(2)	3	1
≧ 50 ha	44	14(2)	1	29	6(1)	-	5	38	-	-	12	-	1	4	-	2(1)
Akkerbouwbedrijven	115	17(2)	8	89	9(1)	2	14	65(4)	1	-	16(2)	4	4	7(2)	2	2
Akkerbouwbedr.m.fruit	19	2(2)	3	13	3(2)	1	2	11	-	-	5(1)	-	-	2	1	-
Fruitbedrijven	50	-	-	5	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Veehouderijbedrijven	21	-	-	16	-	-	2	2(1)	-	-	1	-	-	1	-	-
Gemengde bedrijven	77	5(1)	2	69	1	1	9	29(2)	2	-	11(1)	-	4	7	-	1(1)
Tuinbouwbedrijven	18	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Overige bedrijven	11	1(1)	-	7	-	-	-	4(1)	-	-	2	-	-	-	-	-
Korendijk	35	7(2)	1	25	1	-	1	16(2)	-	-	6	-	-	2	-	-
Piershil-N.-Beijerl.	66	7(1)	8	36	3(1)	3	10	25(1)	1	-	4	1	4	7	-	1(1)
Den Hitsert	68	8(2)	4	49	8(1)	1	12	26	1	-	14(4)	2	3	6(2)	2	1
Cromstrijen	142	3(1)	-	91	1(1)	-	5	44(5)	1	-	11	1	2	2	1	1
Het blok	311	25(6)	13	201	13(3)	4	28	111(8)	3	-	35(4)	4	9	17(2)	3	3(1)

1) ( ) waarvan slechts mede-eigendom.

Bron: C.B.S. Landbouwtelling december 1965.

BEDRIJFSUITKOMSTEN

	Deelnemers L.E.I.-boekhouding, akkerbouwbedrijven op de Zuidhollandse Eilanden 1) 26-55 ha	Akkerbouwers 2) in het ruilverkavelingsblok Strienemonde in 1966 26-55 ha
Aantal bedrijven	22	56
Gemiddelde bedrijfsgrootte	36,02	37,60
Percentage bouwland	93	91
Percentage granen	39	43
Aantal melkkoeien per bedrijf	1,4	0,9
Aantal grootveeëenheden per bedrijf	5,0	6,1
Aantal volwaardige arbeidskrachten p.bedrijf	3,0	2,7 3)
Arbeidsinkomen van het bedrijf (gld.)	47304	.
Arbeidsinkomen van de ondernemer (gld.)	30192	.
Opbrengst per f.100,- kosten (gld.)	131	.

1) Gemiddelde over de boekjaren 1963/64, 1964/65 en 1965/66; bron: L.E.I.
2) Bedrijven die bij de bedrijfstypering als akkerbouwbedrijven zijn getypeerd.
3) Mannelijke vaste arbeidskrachten volgens de landbouwtellingformulieren.

LEEFTIJD VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN

	Aantal bedrijven	Aantal bedrijfshoofden in de leeftijdsklasse van						Gemiddelde leeftijd
		< 35 jaar	35-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	≥ 70 jaar	
Agrariërs:								
< 5 ha	60	3	7	17	17	11	5	52
5-10 ha	43	7	6	3	12	9	6	53
10-20 ha	53	4	6	9	15	16	3	54
20-30 ha	54	6	6	12	13	14	3	52
30-50 ha	64	5	8	18	12	13	8	52
≥ 50 ha	45	6	5	9	15	8	2	51
akkerbouwbedrijven	121	16	14	28	26	29	8	51
akkerbouwbedrijven m.fruit	20	1	3	8	2	4	2	51
fruitbedrijven	50	7	7	9	14	9	4	51
veehouderijbedrijven	21	2	2	4	6	5	2	53
gemengde bedrijven	78	5	6	12	24	21	10	56
tuinbouwbedrijven	18	-	5	6	4	2	1	49
overige bedrijven	11	-	1	1	8	1	-	53
Korendijk	39	8	4	1	13	8	5	53
Piershil-N.-B.	67	7	8	22	14	12	4	50
Den Hitsert	69	5	5	14	23	19	3	54
Cromstrijen	144	11	21	31	34	32	15	52
alle agrariërs	319	31	38	68	84	71	27	52
Overige geregistreerden:								
groep C < 1 ha	159	2	18	30	67	39	3	54
≥ 1 ha	70	2	9	23	25	10	1	50
totaal	229	4	27	53	92	49	4	53
groep D < 1 ha	86	-	-	-	7	31	48	70
≥ 1 ha	28	-	-	-	2	10	16	70
totaal	114				9	41	64	70
groep S	9 1)	1	-	-	4	1	1	55

1) Waaronder 2 zonder natuurlijk bedrijfshoofd.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966.

LANDBOUWONDERWIJS

	In de land- en tuinbouw werkende mannen			
	aantal	percentage met agrarisch onderwijs		geen agrarisch onderwijs
		dagonderwijs	cursussen	
Bedrijfshoofden:				
gem. Goudswaard	54	26	11	63
gem. Piershil en Nieuw-Beijerland	110	35	25	40
gem. Zuid-Beijerland	119	32	14	54
gem. Numansdorp	158	35	18	47
5 gemeenten	441	33	18	49
Hoeksche Waard	.	32	23	45
Nederland	.	24	30	46
Meewerkende zoons:				
gem. Goudswaard	11	82	-	18
gem. Piershil en Nieuw-Beijerland	13	54	8	38
gem. Zuid-Beijerland	23	61	-	39
gem. Numansdorp	30	60	13	27
5 gemeenten	77	62	7	31
Hoeksche Waard	.	57	12	31
Nederland	.	54	17	29
Arbeiders:				
gem. Goudswaard	60	15	2	83
gem. Piershil en Nieuw-Beijerland	103	10	9	82
gem. Zuid-Beijerland	121	6	3	91
gem. Numansdorp	228	14	8	78
5 gemeenten	512	11	6	83
Hoeksche Waard	.	11	8	81
Nederland	.	13	13	74

Bron: C.B.S.-Decembertelling 1962.

BEDRIJFSOPVOLGING

	Aantal bedrijven							
	totaal	met bedrijfshoofd 1)						
		< 50 jaar	50 jaar of ouder					
			totaal	zonder opvolger	opvolging onbekend	met opvolger(s)		
						één	twee, waarschijnlijk zonder splitsing	twee, waarschijnlijk met splitsing
Agrariërs:								
< 5 ha	60	27	33	27	2(1)	4	-	-
5-10 ha	43	16	27	13	2(1)	11	1	-
10-20 ha	53	19	34	10	1(1)	20	2	1
20-30 ha	54	24	30	9	1(1)	17	3	-
30-50 ha	64	31	33	10	2(1)	14	5	2
≥ 50 ha	45	20	25	2	2(2)	18	1	2
akkerbouwbedrijven	121	58	63	22	1	36	3	1
akkerbouwbedr.m.fruit	20	12	8	2	-	3	2	1
fruitbedrijven	50	23	27	14	3(2)	6	3	1
veehouderijbedrijven	21	8	13	10	-	3	-	-
gemengde bedrijven	78	23	55	15	4(3)	30	4	2
tuinbouwbedrijven	18	11	7	5	-	2	-	-
overige bedrijven	11	2	9	3	2(2)	4	-	-
Korendijk	39	13	26	7	-	15	3	1
Piershil-Nieuw-Beijerl.	67	37	30	8	2(1)	18	1	1
Den Hitsert	69	24	45	22	1(1)	18	4	-
Cromstrijen	144	63	81	34	7(5)	33	4	3
alle agrariërs	319	137	182	71	10(7)	84	12	5

1) Of oudste bedrijfshoofd.
( ) Kinderen zijn nog heel jong.

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966 en L.E.I.

STRUCTUREEL AFLOPEND GRONDGEBRUIK

	Bedrijven		Bedrijven zonder opvolger								
			aantal				met oppervlakte grond in ha				met percentage grond
				met de grond					in pacht		
	aantal	met opp. grond in ha	totaal	geheel in eigendom	ged. in eigendom en pacht	geheel in pacht	totaal	in eigendom	van instellingen	van particulieren	
Agriërs:											
< 5 ha	60	175	27	4	7	16	65	18	8	39	37
5-10 ha	43	315	13	2	4	7	86	29	31	26	27
10-20 ha	53	748	10	-	6	4	131	33	12	86	17
20-30 ha	54	1331	9	1	8	-	229	122	-	107	17
30-50 ha	64	2539	10	1	4	5	396	168	81	147	16
≥ 50 ha	45	2892	2	-	1	1	156	6	-	150	5
akkerbouwbedrijven	121	4464	22	2	12	8	598	206	58	334	13
akkerbouwbedr.m.fruit	20	745	2	1	1	-	72	66	-	6	10
fruitbedrijven	50	326	14	2	2	10	76	15	2	59	23
veehouderijbedrijven	21	206	10	2	1	7	90	6	55	29	44
gemengde bedrijven	78	1855	15	-	10	5	179	60	14	105	10
tuinbouwbedrijven	18	76	5	-	2	3	13	2	3	8	17
overige bedrijven	11	328	3	1	2	-	35	21	-	14	11
Korendijk	39	1377	7	2	2	3	201	90	8	103	15
Piershil-Nieuw-Beijerl.	67	1704	8	-	4	4	115	49	0	66	7
Den Hitsert	69	2051	22	3	13	6	421	178	76	167	21
Cromstrijen	144	2868	34	3	11	20	326	59	48	219	11
alle agrariërs	319	8000	71	8	30	33	1063	376	132	555	13

Bron: Landbouwtellingformulieren 1966 en L.E.I.

FRUITTEELTVAKSCHOLING[1] VAN VERMOEDELIJKE OPVOLGERS

	Aantal bedrijven waarop het bedrijfshoofd reeds 50 jaar is en een opvolger heeft								
	totaal	één opvolger		twee opvolgers, splitsing van bedrijf					
				niet waarschijnlijk			waarschijnlijk		
		zonder fruitteelt-scholing	met fruitteelt-scholing	beide met fruitteelt-scholing	met en zonder fruitteelt-scholing	beide zonder fruitteelt-scholing	beide met fruitteelt-scholing	met en zonder fruitteelt-scholing	beide zonder fruitteelt-scholing
Agrariërs:									
< 5 ha	4	1	3	-	-	-	-	-	-
5-10 ha	12	9	2	-	1	-	-	-	-
10-20 ha	23	19	1	1	1	-	1	-	-
20-30 ha	20	16	1	-	1	2	-	-	-
30-50 ha	21	13	1	-	1	4	-	1	1
≥ 50 ha	21	17	1	-	-	1	-	1	1
akkerbouwbedr.	40	35	1	-	-	3	-	-	1
akkerb.bedr.m.fr.	6	2	1	-	2	-	-	1	-
fruitbedrijven	10	1	5	1	2	-	1	-	-
veehouderijbedr.	3	3	-	-	-	-	-	-	-
gemengde bedr.	36	30	-	-	-	4	-	1	1
tuinbouwbedr.	2	1	1	-	-	-	-	-	-
overige bedrijven	4	3	1	-	-	-	-	-	-
Korendijk	19	15	-	-	-	3	-	-	1
Piershil-N.-B.	20	17	1	-	1	-	-	1	-
Den Hitsert	22	15	3	-	1	3	-	-	-
Cromstrijen	40	28	5	1	2	1	1	1	1
alle agrariërs	101	75	9	1	4	7	1	2	2

1) Minstens fruitteeltvakschool gevolgd hebbend.

Bron: Landbouwtellingformulieren en L.E.I.